

Anul XIII nr. 2/2021

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Publicație indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Direcția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

<i>Cinci probleme strategice importante pentru Administrația Biden</i>	3
Florin DIACONU	
<i>Securitatea tehnologică. Un nou domeniu de strictă actualitate a securității viitorului</i>	13
Iulian CHIFU	
<i>Impactul geostrategic al construirii Canalului Istanbul. Implicații regionale</i>	23
Alexandru BORȘ Adrian PUIU	
<i>Puterea normativă. Relația Uniunea Europeană-Turcia din perspectiva puterii normative</i>	33
Cornel BURETE	
<i>Eforturile OIAC de identificare a entităților responsabile de atacurile cu arme chimice din Siria</i>	41
Lucian IVAN	
<i>Importanța conceptului „cultural intelligence” pentru înțelegerea mediului operațional</i>	49
Marian ȘTEFAN Traian ANASTASIEI	
<i>Folosirea părtinirii în arta manipulării</i>	60
Gabriela OBROCARU	
<i>Implicațiile tehnologiei 5G asupra armatelor moderne</i>	67
Răzvan-Georgian ZMĂDU	
<i>Inteligența artificială în societatea contemporană</i>	76
Silviu SAFTA	
<i>Recenzie: „Investigarea infracțiunilor informatice”</i>	83
Stan PETRESCU	

CINCI PROBLEME STRATEGICE IMPORTANTE PENTRU ADMINISTRAȚIA BIDEN

Florin DIACONU*

Abstract

The study explores, using some significant examples, five important problems the new US administration is confronted with. Firstly, the relative decline of the US economy. Secondly, the problem of pursuing global policies with more and more limited means – a situation vividly illustrated by the current situation of the US Navy. Thirdly, the way in which the United States and its foreign policy and strategic posture are perceived by both allies and competitors. The fourth problem the Biden administration is to cope with is the clear need to swiftly and massively ‘repair’ relations with different allies, significantly worried and alienated or irritated by the previous administration. And the fifth problem, vital for maintaining the present exceptional power status of the US, is the set of consequences – illustrated by major recent cyber-attacks - generated by what Joseph S. Nye, Jr. called diffusion of power.

Keywords: USA, superpower, relative decline, global policies, limited strategic means, public and official perceptions, diffusion of power, alliances, vital infrastructure.

Noua administrație de la Washington D.C. trebuie să facă față – pentru a menține și, eventual, pentru a consolida rolul global proeminent al SUA – unui pachet de amenințări, riscuri și

probleme cu cel puțin două componente majore distincte: pe de o parte, vorbim despre *trenduri relativ lente*, cu consecințe care se acumulează și se fac simțite treptat, în special pe termen mediu și

*Autorul este conferențiar universitar doctor și predă relații internaționale, geopolitică și studii strategice la Facultatea de Științe Politice a Universității din București (FSPUB). Poate fi contactat la florin.diaconu@unibuc.ro.

lung; pe de altă parte, e vorba și despre *chestiuni cu o dinamică mult mai intensă*, precum și cu o relevanță adesea acută și imediată.

Studiul de față nu își propune să acopere complet gama tematică alcătuită de ambele tipuri de amenințări, riscuri și probleme, ci doar să contureze câteva linii importante ale unui cadru de discuție general și suficient de flexibil, propunând câteva comentarii și oferind câteva exemple pe care le considerăm a fi utile pentru o mai bună înțelegere a conținutului actual al conceptului de *superputere*. Pentru atingerea scopului propus, am selectat cinci chestiuni distincte, pe care le considerăm cu adevărat importante, dintre amenințările, riscurile și probleme cu dinamică ceva mai lentă, precum și cu consecințe ce se acumulează treptat (unele dintre acestea fiind deja vizibile). O parte dintre cele cinci probleme discutate aici sunt ilustrate inclusiv recurgând, în mod deliberat, la situații extrem de recente – cu precizarea că astfel de episoade nu sunt, în opinia noastră, nimic altceva decât niște segmente *minuscule* ale unor traiectorii foarte complexe și de lungă durată (și nicidecum niște crize acute, ivite complet pe neașteptate).

Declinul relativ al componentei economice a puterii naționale

În bună măsură, rolul global și postura strategică ale Statelor Unite ale Americii sunt direct dependente, între altele, de nivelul de performanță (absolut, dar și relativ) al economiei naționale, ca și de dinamica acestuia. Cifrele disponibile ne relevă, în legătură cu substanța economică a puterii SUA, următoarele: în primul rând, datele oferite de Banca Mondială indică faptul că, în 2019 (cel mai recent an pentru care există informații complete), Produsul Intern Brut (PIB, GDP sau Gross Domestic Product, în engleză) al SUA era cel mai mare din întreaga lume: 21,433 trilioane¹ de USD². Aceeași sursă indică faptul că, tot în 2019, PIB-ul Chinei (țară care este, la momentul actual, principalul competitor geostrategic al SUA) era de doar 14,28 trilioane USD³ (altfel spus, PIB-ul SUA era cu 50% mai mare decât al Chinei, ceea ce spune ceva important despre raporturile de putere pe arena internațională).

În al doilea rând, multe dintre datele cu care putem opera, ca și maniera în care destui autori foarte importanți pentru înțelegerea

Sursa: Getty Images

relațiilor internaționale și studiilor strategice se referă la influența SUA pe arena internațională, indică, suficient de clar, că puterea Americii se află într-o *formă particulară de declin*. Altfel spus, chiar dacă Statele Unite reprezintă actorul scenei internaționale ce este încă, în mod evident, *number one across the world*, precum și chiar dacă anumite elemente ale puterii americane continuă să aibă o dinamică foarte clar pozitivă, trebuie să luăm în calcul că *puterea națională a altor actori ai scenei internaționale crește, în suficient de multe ocazii, mai repede decât cea a Americii* (ceea ce se întâmplă inclusiv în domeniul economic). Încă din anii '80 ai secolului trecut, Paul Kennedy vorbea, în chip explicit, despre SUA ca fiind sub povara problemei „numărului unu [mondial] aflat într-un declin relativ”, situație agravată suplimentar de riscul extrem de consistent al supraextinderii – adică, pentru a recurge din nou la formulările lui Kennedy, „decidenții de la Washington trebuie să se confrunte cu realitatea incomodă și durabilă că suma totală a intereselor și obligațiilor globale ale Statelor Unite depășește, acum, puterea țării de a le apăra simultan pe toate”⁴. Acest tip de situație, în care puterea națională a SUA crește în continuare, dar într-un ritm tot mai clar depășit de cel în care evoluează puterea altor actori de tip statal, este ilustrat, între altele, de ponderea producției industriale a SUA în cadrul producției industriale la nivel mondial, ca și de ponderea Produsului Intern Brut (PIB) al SUA în PIB-ul însumat al statelor lumii. În legătură cu aceste probleme, tot lucrarea lui Kennedy oferă date importante: doar între 1960 și 1980, de exemplu, cota care revenea SUA din produsul mondial brut s-a redus semnificativ, de la aproape 26% la doar 21,5% (în aceeași perioadă, ca termen de comparație, cota-parte care revenea Japoniei s-a dublat, de la 4,5 la 9%, iar cea a Chinei a crescut cu aproape o jumătate – de la 3,1 la 4,5%)⁵.

Cu trimitere directă la chestiunea declinului *relativ* al puterii SUA și a componentei sale economice, facem aici și precizarea că există și unii autori importanți care nu susțin complet (sau promovează cu evidente rezerve) teoria că America ar traversa un declin real și/ sau într-

adevăr semnificativ. Ca să dăm un singur exemplu din această categorie, amintim aici faptul că, într-o lucrare publicată în 2004, Niall Ferguson afirma că America este un stat „foarte bogat”, care „nu are pereche din punct de vedere militar” și are, în plus, „o influență culturală uluitoare”⁶.

Problema cantității mijloacelor de acțiune cu relevanță geostrategică: situația US Navy

Efortul SUA de a menține o anumită configurație a balanței globale de putere (ca și de a proteja propriile interese naționale vitale, împreună cu interese vitale ale întregii lumi occidentale, precum și un set notabil de valori socio-politice care constituie, luate împreună, un important numitor comun al tuturor statelor ce fac parte din ceea ce numim, în chip uzual, „Occident”) presupune, între altele, capacitatea de a acționa, la nevoie cu impact politic și militar *decisiv, oricând și oriunde*, pe Oceanul Mondial. O astfel de aserțiune pleacă de la constatarea că suprafața planetară e alcătuită în proporție de ceva mai puțin de trei zecimi din întinderi de uscat (continente și insule) și în proporție de peste 70% din diverse segmente ale Oceanului Mondial⁷. Pentru a îndeplini un astfel de obiectiv cu certă relevanță geostrategică globală, condiția majoră care oferă, ea singură, garanția deplină a succesului ar fi, desigur, aceea ca SUA să aibă la dispoziție, între altele, cea mai puternică și cea mai modernă forță navală din lume. Această condiție – ne spun toate datele disponibile – nu este îndeplinită decât *parțial*; și, mai mult decât atât, condiția de hegemon maritim global a SUA este erodată continuu, în ultimii ani, în special de dezvoltarea aproape explozivă a puterii navale a Chinei. Pentru a înțelege mai bine aspectele legate de această problemă, să amintim, mai întâi, faptul că la momentul actual flota militară a SUA (US Navy) are un număr total de 296⁸ de bastimente de luptă de diverse tipuri (care fie se află în misiuni de diverse tipuri, fie pot fi oricând trimise în astfel de misiuni). Date publicate de structura instituțională numită *Naval History and Heritage Command* indică, foarte clar, că o astfel de cifră este una *extrem* de mică. La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, de

exemplu, numărul total de bastimente de diverse tipuri, aflate în serviciu activ, de care dispunea *U.S. Navy* era de 6.768. Sigur că vorbim, în acest caz, de o cifră hipertrofiată în condițiile cu totul atipice generate de purtarea concomitentă a două războaie majore (unul în Pacific, contra Japoniei, și celălalt în Atlantic și în vestul și sudul Europei, contra Germaniei). Dar și în împrejurări mai puțin solicitante, flota maritimă militară a SUA este, în întreg intervalul dintre 1917 și 2002, de peste 300 de nave (și, în multe ocazii, mult mai mare: 570 de bastimente în 1990, de exemplu, atunci când ia sfârșit, *de facto*, Războiul Rece)⁹.

La începutul lui 2020, surse deschise serioase publicau informații referitoare la două chestiuni direct legate de mărimea US Navy. Pe de o parte, Thomas Modly, la vremea aceea având funcția de *Secretary of the Navy*, vorbea despre faptul că a cerut subordonaților săi să îi prezinte un plan prin care numărul de nave aflate în serviciu să crească, în deceniul următor, cu aproximativ 20% (adică până la efective totale de 355 de bastimente de toate tipurile). Pe de altă parte, aceeași știre de presă pe care o utilizăm aici preciza că, drept urmare a constrângerilor bugetare, cel puțin pe termen scurt, mărimea *US Navy* va continua să scadă, urmând să ajungă, probabil, la 287 de nave. Mai precis, din planurile de buget ale Marinei americane pentru următorii 5 ani au dispărut deja cinci din cele douăsprezece distrugătoare cu rachete ghidate, din clasa *Arleigh Burke*, care urmau să fie construite (cu precizarea că două dintre navele la care s-a renunțat urmau să fie construite începând chiar cu anul 2021); de asemenea, articolul în cauză vorbește despre o încetinire semnificativă a ritmului în care urmează să fie achiziționate noi fregate din clasa *FFG(X)* și noi submarine din clasa *Virginia (Block V)*, ceea ce înseamnă că, în final, câte o navă din fiecare categorie va fi tăiată din programul de achiziții; de asemenea, primele patru *Littoral Combat Ships* vor fi retrase din serviciul activ cu un deceniu mai devreme decât fusese planificat; și, în sfârșit, va fi accelerat semnificativ procesul de retragere din serviciul activ a unui număr de cinci crucișătoare, ca și a unui număr de trei nave mari de desant și debarcare (*dock landing ships*)¹⁰.

Ca termen de comparație, menționăm aici că ritmul în care crește puterea navală a Chinei este absolut impresionant. Dacă la începuturile existenței lor, în anii 1950, forțele navale chineze aveau la dispoziție doar 4 submarine vechi, două distrugătoare și 12 corvete, precum și câteva duzini de bastimente mici (vedete de diverse tipuri), acum marina militară a Beijingului are deja peste 770 de bastimente, dintre care peste 330 de nave *de luptă* (amintim, dintre acestea, două portavioane, plus un al treilea în stadiu avansat de construcție, 36 de distrugătoare, 52 de fregate, 50 de corvete, 74 de submarine, 220 de nave de patrulare, precum și 29 de dragoare)¹¹.

Cum e percepută America de către aliați și de către competitor

Una dintre problemele serioase cu care se confruntă acum SUA, pe plan global, este constituită de *configurația și dinamica percepțiilor referitoare la locul și rolul SUA pe arena internațională*. Recent, în mai 2021, un sondaj de opinie comentat intens, inclusiv de segmente ale mass-media din România, indica faptul că Statele Unite constituie un actor al scenei internaționale pe care în jur de 44% din cei chestionați (cam 50.000 de persoane din 53 de țări) îl consideră a fi mai degrabă o amenințare la adresa democrației din țara lor. Cercetarea sociologică în cauză, comandată de entitatea numită *Alliance of Democracies Foundation*, a fost întreprinsă, între lunile februarie și aprilie 2021, de către compania Latana. Același sondaj indică și faptul că îngrijorarea și temerile legate de influența globală exercitată de China ar fi la un nivel de 38%, în timp ce temerile legate de influența Rusiei sunt la un nivel relativ scăzut, de doar 28%. Sursa deschisă din care cităm aici precizează, între altele, că aceste rezultate „ar putea, în parte, reflecta percepții asupra puterii SUA în comparație cu alte țări, dar ele indică faptul că nici SUA și nici G7 nu-și pot asuma postura de apărători ai democrației” într-o manieră universal recunoscută. Aceeași sursă de presă indică și faptul că, în ultimul an, percepția că influența SUA constituie o amenințare pentru democrație a crescut semnificativ, ajungând la

un nivel consistent în China, dar și în Germania. Același material menționează și faptul că aceste percepții legate de rolul global al SUA ar putea fi legate, într-un fel, de evoluția mentalului colectiv din diverse țări sub impactul politicii externe duse de SUA în vremea președintelui Trump¹² (menționăm aici, în legătură cu același sondaj de opinie, că, la 5 mai 2021, un comentariu publicat de *Agerpres* sublinia faptul că „odată cu alegerea președintelui Joe Biden, percepția privind influența Statelor Unite asupra democrației la nivel global s-a ameliorat față de perioada Administrației Donald Trump”¹³).

Subliniem, în acest context, că avem de-a face deja de o bună bucată de vreme cu o dinamică a percepției publice care indică faptul că, în diverse regiuni ale lumii, credibilitatea SUA a avut de suferit în mod semnificativ. O lucrare care rezumă și comentează un număr important de cercetări sociologice (în special cele efectuate de *Pew Center*), tradusă în 2006 în limba română, indica faptul că în intervalul dintre 1999-2000 și 2005, de exemplu, opiniile favorabile despre SUA au scăzut, în Canada, de la 71% la 59%, în Germania, de la 78% la 41%, iar în Marea Britanie, de la 83 la 55%¹⁴. Anul trecut, în toamnă, cu doar câteva luni înainte de încheierea mandatului președintelui Trump, un sondaj de opinie realizat tot de *Pew Research Center* indica faptul că, în aproape toate cele 13 țări importante pentru politica mondială în care a fost efectuat studiul respectiv, opiniile favorabile cu privire la SUA erau minoritare, depășite fiind cu mult de cele nefavorabile: în cazul Germaniei, de exemplu, 26% dintre cei chestionați aveau opinii favorabile despre SUA, iar 70% opinii nefavorabile; în cazul Franței, opiniile favorabile reprezentau doar 31%, în timp ce în cazul Marii Britanii 56% dintre respondenți aveau opinii nefavorabile și doar 41% aveau opinii favorabile referitoare la SUA¹⁵. Amintim aici și opinia lui Madeleine K. Albright¹⁶, ambasador al SUA la ONU și apoi Secretar de Stat al SUA, între 1997 și 2001, legată exact de *maniera în care percepțiile despre America influențează masiv – și pe termen lung - destinul global al SUA*: „În pofida forței militare și economice a SUA, nu putem beneficia

de securitate fără respectul, sprijinul și chiar afecțiunea popoarelor din alte țări”¹⁷.

Relația cu aliații: evoluții sinusoidale

Una dintre problemele politico-strategice foarte importante, pe care noua administrație americană trebuie să o rezolve rapid, este reconfigurarea (de fapt, repararea) relației cu aliații: cei europeni din NATO, dar și alții, din alte regiuni ale lumii.

Știm acum, cu toate amănuntele necesare, că președintele Trump a fost în chip aproape constant foarte critic, cu sau fără motive pe de-a-ntregul întemeiate, în declarațiile sale legate de NATO; și, mai mult decât atât – susțin surse deschise extrem de serioase – el a intenționat, se pare, chiar să opteze, dacă ar fi câștigat un al doilea mandat la Casa Albă, pentru retragerea SUA din NATO. Știm, de asemenea, că tot președintele Trump a decis, între altele, și reducerea efectivelor americane poziționate în Germania cu 12.000 de oameni și a luat în calcul încetarea acordării de alocări bugetare pentru programul numit *European Deterrence Initiative*¹⁸. Absolut predictibil, astfel de atitudini, decizii și declarații i-au îngrijorat pe aliații europeni, confrunțați, o vreme, cu o deteriorare consistentă a relației strategice cu SUA.

În raport cu *aliații din cadrul NATO*, știm deja că noua Administrație Biden are o cu totul altă atitudine decât Administrația Trump. La 19 februarie 2021, de exemplu, într-un discurs online, adresat participanților la Conferința de Securitate de la München, președintele Biden a recunoscut explicit că, pe parcursul ultimilor câțiva ani, relațiile dintre SUA și NATO au fost în mod evident „tensionate”; dar el a precizat că intenționează să repună pe o traiectorie optimă cooperarea strategică cu aliații din Europa, subliniind și faptul că principiul apărării colective în cadrul Alianței este „angajamentul nostru de nezdruncinat”¹⁹.

De asemenea, la sfârșitul primei decade a lunii mai 2021, președintele Biden a participat – chiar dacă doar online – la întâlnirea unor șefi de stat și de guvern din nouă țări NATO din Europa Centrală și de Est (Bulgaria,

Republica Cehă, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia și Ungaria), organizată la București (cele nouă state fac parte din așa-numita *Bucharest 9 Initiative*). În acest context, președintele Biden a reconfirmat că America e angajată în efortul „de a reconstrui alianțele și de a întări relațiile transatlantice”²⁰. Subliniem aici și faptul că, tot cu ocazia întâlnirii de la București, Secretarul General al NATO, Jens Stoltenberg, a făcut, la rândul său, o declarație în care a vorbit explicit despre „începutul unui nou capitol în relațiile transatlantice, menit să consolideze unitatea dintre Europa și America de Nord”²¹.

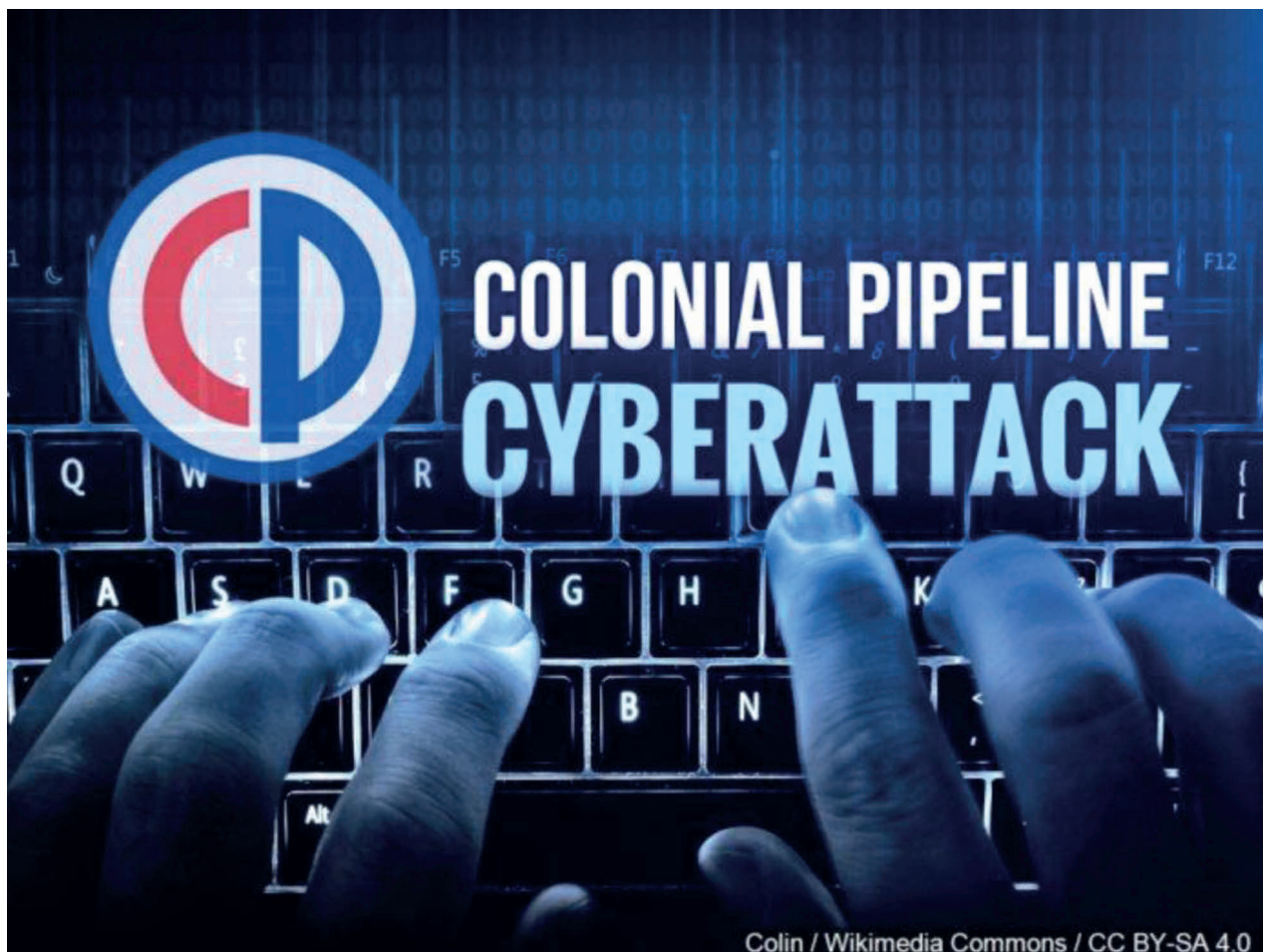
În mod clar, înlăturarea unor surse de tensiune și neînțelegere între SUA și diverșii săi aliați ar fi de natură să consolideze semnificativ statutul excepțional al puterii SUA. Și aceasta pentru că, până și pentru cele mai puternice dintre marile puteri, parteneriatele și alianțele funcționale sunt instrumente care facilitează în chip notabil succesul pe arena internațională. Acest fapt este cât se poate de evident *în special în relația SUA cu Europa* (cu precizarea că Europa înseamnă două realități distincte, dar complementare și geografic parțial suprapuse: UE și componenta europeană a NATO). Despre cooperarea SUA cu Europa, Niall Ferguson afirma, acum câțiva ani: „În definitiv, și Statele Unite, și Uniunea Europeană au mai mult de câștigat din cooperare decât din concurență. Concluzia este că ele se completează reciproc și chiar sunt interdependente” – în egală

măsură au „interesul comun” de a lupta contra terorismului global, dar și proiecte importante de construcție sau consolidare statală: „Bosnia, Kosovo, Afganistan și Irak au șanse mai mari de succes în condițiile unei cooperări transatlantice semnificative”²².

Difuzia puterii pe arena internațională și consecințe actuale ale acesteia

Într-o lucrare publicată acum mai bine de 10 ani, Joseph S. Nye Jr. atrăgea atenția că, în condițiile lumii contemporane, noua „revoluție a informației transformă natura puterii și îi crește capacitatea de difuzie”. Practic, afirma Nye în continuare, tocmai drept urmare a difuziei puterii, atât pe verticală, cât și pe orizontală, ne apropiem de situația în care „statele vor rămâne actorii dominanți pe scena mondială, dar vor descoperi că aceasta este mult mai aglomerată și mai dificil de controlat”²³. Mai precis, afirma autorul la care facem trimitere aici, toate acestea înseamnă că politica mondială va înceta să fie „teritoriul rezervat al guvernelor”, în condițiile în care „răspândirea informației înseamnă că puterea va avea o distribuție mai largă și rețelele informale vor submina monopolul birocrăției tradiționale”²⁴.

Un tip relativ nou de amenințare pe arena internațională, direct legat de ceea ce Nye numea *difuzia puterii*, este cel constituit de posibilitatea, tot mai clar conturată (și perfect accesibilă inclusiv unor actori non-statali de dimensiuni reduse), tehnic vorbind, de a lovi și avaria foarte grav, prin

folosirea unor mijloace neconvenționale (cum ar fi tehnica de calcul și elemente sofisticate de *software*), elemente majore ale infrastructurii *vitale* a unui stat. Un exemplu foarte recent de atac de acest tip, în mod clar relevant pentru discuția pe care o propunem aici, îl constituie episodul petrecut în SUA în mai 2021, atunci când firma *Colonial Pipeline* și-a închis, temporar, întreaga rețea de conducte petroliere, după ce a fost supusă unui atac informatic major. Știm că firma în cauză transportă, zilnic, printr-o rețea de oleoducte cu o lungime totală de peste 8.800 de kilometri, în jur de 2,5 milioane barili de produse petroliere procesate, respectiv aproape jumătate din întreaga cantitate de combustibili lichizi utilizată în zona coastei de Est a SUA. Conform informațiilor existente, entitatea care a întreprins acest atac este, cu mare probabilitate, gruparea de hackeri numită *DarkSide*, cunoscută, între altele, pentru „evitarea selectivă de ținte ale atacurilor în statele post-sovietice”²⁵. Menționăm aici faptul că atacul în cauză a avut drept țintă nemijlocită obiective importante din cel puțin două sectoare

(cel chimic și cel al sistemelor de transport) din cele 16, considerate drept vitale, pentru funcționarea SUA, de către autoritatea federală numită *The Cybersecurity and Infrastructure Security Agency (CISA)*. În legătură cu definirea și relevanța infrastructurii critice, CISA afirmă că aceasta este constituită din sectoare ale căror „componente constitutive, sisteme și rețele, fie ele cu existență fizică sau virtuală, sunt considerate în atât de mare măsură vitale încât incapacitatea sau distrugerea lor ar avea un efect de slăbire asupra securității, securității economice naționale, stării de sănătate publică la nivel național sau asupra oricărei combinații a acestora”²⁶. La momentul finalizării redactării textului de față (jumătatea lunii mai 2021), surse deschise indicau faptul că președintele Biden nu era pe deplin lămurit în legătură cu eventuala implicare a Federației Ruse în acest atac. El declara că „deocamdată, nu există nicio probă furnizată de oamenii noștri din serviciile de informații că Rusia este implicată”, dar și că, luând în calcul faptul că grupul de hackeri *DarkSide* lucrează

în (sau din) Rusia, „Moscova are o anumită responsabilitate” în ceea ce privește maniera în care va reacționa. Subliniem aici și faptul că alte voci erau semnificativ mai tranșante: Bryson Bort, de exemplu, specialist în securitate cibernetică și amenințări emergente, care este, între altele, și unul dintre consultanții ce lucrează la *US Army Cyber Institute*, a declarat că, „luând în calcul faptul că vorbim despre a patra companie americană din domeniul energiei atacată în ultimele șase luni (...), pare clar că avem de-a face cu un atac țintit, vădit intenționat”²⁷.

Astfel de episoade – relevante atât pentru consecințele difuziei puterii, cât pentru ceea ce poate însemna războiul hibrid în relațiile internaționale – au generat deja urmări semnificative în plan instituțional. La 12 mai 2012, de exemplu, președintele Biden emitea un document (*Executive Order*) care făcea trimitere, în mod explicit, la nevoia de a consolida rapid și masiv „securitatea cibernetică a națiunii și de a proteja rețelele guvernului federal”. Documentul în cauză face în mod explicit trimitere la episoade care au catalizat o astfel de decizie politico-strategică, amintind inclusiv cazul *Colonial Pipeline*²⁸.

Scurte concluzii

Fiecare dintre aceste cinci probleme discutate în paginile anterioare este, desigur, chiar și privită izolat, o provocare *politică* și *strategică* majoră. Necesitatea ca noua Administrație Biden să acționeze *concomitent* pentru rezolvarea tuturor acestor chestiuni este, practic, indiscutabilă. Fără contracararea consecințelor deja vizibile ale unor trenduri negative, succint descrise aici, statutul excepțional de putere al SUA ar putea fi erodat într-un ritm extrem de susținut, capabil să modifice semnificativ actuala distribuție (sau balanță) globală de putere, în defavoarea *întregului* Occident. În ce măsură Administrația Biden va dovedi voința politică necesară pentru a face față în mod coerent tuturor acestor probleme nu este încă deloc clar – la momentul încheierii redactării textului de față, s-au împlinit doar câteva luni de la momentul în care președintele Biden a preluat efectiv puterea. De atunci, au fost întreprinși pași

notabili în sensul normalizării relațiilor politice și strategice cu o seamă de aliați, inclusiv din Europa. E însă, desigur, cu mult prea devreme pentru un bilanț realist, complet și realment semnificativ. Merită din plin, prin urmare, ca liniile principale ale cadrului de analiză propus aici să fie urmărite cu atenție și în anii ce vin.

Bibliografie

1. ALBRIGHT, Madeleine K., „Cuvânt înainte”, în Andrew Kohut, Bruce Stokes, *America împotriva lumii: în ce fel suntem diferiți și de ce suntem detestați*, Ed. Antet XX Press, 2006.
2. CHALIAND, Gerard, Jean-Pierre Rageau, *Strategic Atlas: A comparative geopolitics of the world's powers*, Harper & Row, Publishers, New York, 1985.
3. CRISTEA, Irina, „Sondaj: Peste jumătate dintre locuitorii democrațiilor lumii cred că libertățile le-au fost restrânse excesiv în pandemie”, *Agerpres*, 5 mai 2021, la adresa agerpres.ro/mondorama/2021/05/05/sondaj-pestre-jumatate-dintre-locuitorii-democrațiilor-lumii-cred-ca-libertățile-le-au-fost-restrânse-excesiv-în-pandemie--707790, text accesat la 8 mai 2021.
4. „Critical Infrastructure Sectors”, pe pagina web oficială a *The Cybersecurity and Infrastructure Security Agency (CISA)*, la adresa <https://www.cisa.gov/critical-infrastructure-sectors>, text accesat la 11 mai 2021.
5. CROWLEY, Michael, „Allies and Former U.S. Officials Fear Trump Could Seek NATO Exit in a Second Term”, în *The New York Times*, 3 septembrie 2020, la <https://www.nytimes.com/2020/09/03/us/politics/trump-nato-withdraw.html>, text accesat la 3 mai 2021.
6. „Cyberattack Shuts Down Top US Fuel Pipeline Network”, *VOA News / Reuters*, 8 mai 2021, la adresa <https://www.voanews.com/usa/cyberattack-shuts-down-top-us-fuel-pipeline-network>, text accesat la 9 mai 2021.
7. DIACONU, Florin, „China: Câteva semne clare ale asumării statutului de putere mondială”, *Infosfera*, an XII, nr. 1/2020.
8. FERGUSON, Niall, *Colosul: Ascensiunea și decăderea imperiului american*, Polirom, Iași, 2019.

9. „GDP (current US\$) – China”, pe pagina web a *Băncii Mondiale (World Bank)*, la adresa de internet <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN>, text și grafic accesate la 28 aprilie 2021.
10. „GDP (current US\$) – United States”, pe pagina web a *Băncii Mondiale (World Bank)*, la adresa <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=US>, text și grafic accesate la 28 aprilie 2021.
11. KENNEDY, Paul, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, Polirom, Iași, 2011.
12. KOHUT, Andrew, Bruce Stokes, *America împotriva lumii: în ce fel suntem diferiți și de ce suntem detestați*, Ed. Antet XX Press, 2006.
13. „Large numbers”, pe *Britannica online*, la adresa <https://www.britannica.com/topic/large-numbers-1765137>, accesat la 29 aprilie 2021.
14. LARTER, David B., „In a quest for 355 ships, US Navy leaders are unwilling to accept a hollow force”, în *DefenseNews.com*, 13 ianuarie 2020, la adresa de internet <https://www.defensenews.com/digital-show-dailies/surface-navy-association/2020/01/13/in-a-quest-for-355-ships-us-navy-leaders-are-unwilling-to-accept-a-hollow-force/>, text accesat la 10 mai 2021.
15. MACIAS, Amanda, „‘An attack on one is an attack on all’ — Biden backs NATO military alliance in sharp contrast to Trump”, pe pagina web a *CNBC*, 19 februarie 2021, la adresa <https://www.cnn.com/2021/02/19/munich-security-conference-biden-backs-nato-in-sharp-contrast-to-trump.html>, text accesat la 9 mai 2021.
16. „NATO Secretary General speaks with the leaders of the Bucharest 9 Initiative ahead of NATO Summit”, pe pagina web oficială a NATO, 10 mai 2021, la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_183582.htm, text accesat la 11 mai 2021.
17. NYE, Jr., Joseph S., *Viitorul puterii*, Ed. Polirom, Iași, 2012.
18. „Readout of President Joseph R. Biden, Jr.’s Participation in the Bucharest Nine Virtual Summit”, pe pagina web oficială a Casei Albe, 10 mai 2021, la adresa <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/05/10/readout-of-president-joseph-r-biden-jr-s-participation-in-the-bucharest-nine-virtual-summit/>, text accesat la 10 mai 2021.
19. „Status of Ships Underway May 5, 2021”, pe pagina web oficială a *US Navy*, la adresa de internet <https://www.navy.mil/About/Mission/>, text accesat la 5 mai 2021.
20. The Editors of Encyclopaedia Britannica, „Madeleine Albright, United States Secretary of State”, *Britannica online*, la adresa <https://www.britannica.com/biography/Madeleine-Albright>, text accesat la 8 mai 2021.
21. „US Ship Force Levels 1886-present”, pe pagina web oficială a *Naval History and Heritage Command*, la adresa de internet <https://www.history.navy.mil/research/histories/ship-histories/us-ship-force-levels.html>, text și tabele accesate la 5 mai 2021.
22. WINTOUR, Patrick, „US seen as bigger threat to democracy than Russia or China, global poll finds”, în *The Guardian*, 5 mai 2021, la adresa <https://www.msn.com/en-gb/news/world/us-seen-as-bigger-threat-to-democracy-than-russia-or-china-global-poll-finds/ar-BB1gmUc6>, text accesat la 6 mai 2021.

¹ Un trilion înseamnă, în engleza americană, 1.000 de miliarde; vezi definiția în textul intitulat „Large numbers”, pe *Britannica online*, la adresa <https://www.britannica.com/topic/large-numbers-1765137>, accesat la 29 aprilie 2021.

² „GDP (current US\$) – United States”, pe pagina web a Băncii Mondiale (World Bank), la adresa <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=US>, text și grafic accesate la 28 aprilie 2021.

³ „GDP (current US\$) – China”, pe pagina web a Băncii Mondiale (World Bank), la adresa <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN>, text și grafic accesate la 28 aprilie 2021.

⁴ Paul Kennedy, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, Polirom, Iași, 2011, p. 453.

⁵ Pentru aceste date vezi Paul Kennedy, *op. cit.*, p. 388 - Tabelul 43: Cote din produsul mondial brut, 1960-1980 (procente).

⁶ Niall Ferguson, *Colosul: Ascensiunea și decăderea imperiului american*, Polirom, Iași, 2019, p. 235.

⁷ Pentru aceste proporții vezi, de exemplu, Gerard Chaliand, Jean-Pierre Rageau, *Strategic Atlas: A comparative geopolitics of the world’s powers*, Harper & Row, Publishers, New York, 1985, p. 51.

- ⁸ Pentru această cifră (valabilă la 5 mai 2021), vezi informațiile din „Status of Ships Underway May 5, 2021”, pe pagina web oficială a *US Navy*, la adresa de internet <https://www.navy.mil/About/Mission/>, text accesat la 5 mai 2021.
- ⁹ Pentru toate aceste cifre, vezi șirul de tabele din „US Ship Force Levels 1886-present”, pe pagina web oficială a *Naval History and Heritage Command*, la adresa de internet <https://www.history.navy.mil/research/histories/ship-histories/us-ship-force-levels.html>, text și tabele accesate la 5 mai 2021.
- ¹⁰ Pentru aceste cifre, vezi David B. Larter, „In a quest for 355 ships, US Navy leaders are unwilling to accept a hollow force”, în *DefenseNews.com*, 13 ianuarie 2020, la adresa <https://www.defensenews.com/digital-show-dailies/surface-navy-association/2020/01/13/in-a-quest-for-355-ships-us-navy-leaders-are-unwilling-to-accept-a-hollow-force/>, text accesat la 10 mai 2021.
- ¹¹ Pentru aceste cifre vezi bibliografia citată de Florin Diaconu, „China: Câteva semne clare ale asumării statutului de putere mondială”, *Infosfera*, an XII, nr. 1/2020, p. 48 (notele 26-28).
- ¹² Patrick Wintour, „US seen as bigger threat to democracy than Russia or China, global poll finds”, în *The Guardian*, 5 mai 2021, la adresa <https://www.msn.com/en-gb/news/world/us-seen-as-bigger-threat-to-democracy-than-russia-or-china-global-poll-finds/ar-BB1gmUc6>, text accesat la 6 mai 2021.
- ¹³ Irina Cristea, „Sondaj: Peste jumătate dintre locuitorii democrațiilor lumii cred că libertățile le-au fost restrânse excesiv în pandemie”, *Agerpres*, 5 mai 2021, la adresa [agerpres.ro/mondorama/2021/05/05/sondaj-pestre-jumatate-dintre-locuitorii-democrațiilor-lumii-cred-ca-libertățile-le-au-fost-restrânse-excesiv-în-pandemie--707790](https://www.agerpres.ro/mondorama/2021/05/05/sondaj-pestre-jumatate-dintre-locuitorii-democrațiilor-lumii-cred-ca-libertățile-le-au-fost-restrânse-excesiv-în-pandemie--707790), text accesat la 8 mai 2021.
- ¹⁴ Andrew Kohut, Bruce Stokes, *America împotriva lumii: în ce fel suntem diferiți și de ce suntem detestați*, Ed. Antet XX Press, 2006, p. 42.
- ¹⁵ „Global perception of US falls to two-decade low”, la adresa *BBC News*, 15 septembrie 2020, la adresa <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-54169732>, text accesat la 9 mai 2021.
- ¹⁶ Vezi un scurt CV al personalității în cauză: The Editors of Encyclopaedia Britannica, „Madeleine Albright, United States Secretary of State”, *Britannica online*, la adresa <https://www.britannica.com/biography/Madeleine-Albright>, text accesat la 8 mai 2021.
- ¹⁷ Madeleine K. Albright, „Cuvânt înainte”, în Andrew Kohut, Bruce Stokes, *America împotriva lumii: în ce fel suntem diferiți și de ce suntem detestați*, Ed. Antet XX Press, 2006, p. 5.
- ¹⁸ Pentru toate aceste elemente ale atitudinii lui Trump față de NATO, vezi, între altele, Michael Crowley, „Allies and Former U.S. Officials Fear Trump Could Seek NATO Exit in a Second Term”, în *The New York Times*, 3 septembrie 2020, la <https://www.nytimes.com/2020/09/03/us/politics/trump-nato-withdraw.html>, text accesat la 3 mai 2021.
- ¹⁹ Amanda Macias, „‘An attack on one is an attack on all’ — Biden backs NATO military alliance in sharp contrast to Trump”, pe pagina web a *CNBC*, 19 februarie 2021, la adresa <https://www.cnn.com/2021/02/19/munich-security-conference-biden-backs-nato-in-sharp-contrast-to-trump.html>, text accesat la 9 mai 2021.
- ²⁰ „Readout of President Joseph R. Biden, Jr.’s Participation in the Bucharest Nine Virtual Summit”, pe pagina web oficială a Casei Albe, 10 mai 2021, la adresa <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/05/10/readout-of-president-joseph-r-biden-jr-s-participation-in-the-bucharest-nine-virtual-summit/>, text accesat la 10 mai 2021.
- ²¹ „NATO Secretary General speaks with the leaders of the Bucharest 9 Initiative ahead of NATO Summit”, pe pagina web oficială a NATO, 10 mai 2021, la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_183582.htm, text accesat la 11 mai 2021.
- ²² Niall Ferguson, *op. cit.*, p. 213.
- ²³ Joseph S. Nye, Jr., *Viitorul puterii*, Ed. Polirom, Iași, 2012, p. 134.
- ²⁴ *Ibidem*, p. 136.
- ²⁵ Pentru aceste informații referitoare la atacul de tip ransomware asupra firmei *Colonial Pipeline*, vezi materialul de presă „Cyberattack Shuts Down Top US Fuel Pipeline Network”, *VOA News / Reuters*, 8 mai 2021, la adresa <https://www.voanews.com/usa/cyberattack-shuts-down-top-us-fuel-pipeline-network>, text accesat la 9 mai 2021.
- ²⁶ Pentru lista celor 16 sectoare ale infrastructurii critice / vitale din SUA, vezi textul „Critical Infrastructure Sectors”, pe pagina web oficială a *The Cybersecurity and Infrastructure Security Agency (CISA)*, la adresa <https://www.cisa.gov/critical-infrastructure-sectors>, text accesat la 11 mai 2021.
- ²⁷ Steve Herman, „Russia-linked Cyberattack on US Fuel Pipeline is ‘Criminal Act,’ Biden Says”, *VOA News*, 10 mai 2021, la adresa <https://www.voanews.com/economy-business/russia-linked-cyberattack-us-fuel-pipeline-criminal-act-biden-says>, text accesat la 11 mai 2021.
- ²⁸ „FACT SHEET: President Signs Executive Order Charting New Course to Improve the Nation’s Cybersecurity and Protect Federal Government Networks”, pe pagina web oficială a Casei Albe, 12 mai 2021, la adresa <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/05/12/fact-sheet-president-signs-executive-order-charting-new-course-to-improve-the-nations-cybersecurity-and-protect-federal-government-networks/>, text accesat la 15 mai 2021.

SECURITATEA TEHNOLOGICĂ. UN NOU DOMENIU DE STRICTĂ ACTUALITATE A SECURITĂȚII VIITORULUI

*Iulian CHIFU**

Abstract

An important way to look at security is from its components. Depending on the school of thinking, this means either looking at threats, risks and vulnerabilities, either threats or challenges. We've already done a hierarchy and separation by generation of threats¹. But when it is up to the new approach of technology as a threat and individual area for securitization², the endeavour is one of the most complicated. Do we have a technology security? What would be the bases of such an approach? Is there a substantiated thinking already established that enables us to approach technology from this point of view in the post- pandemic world? The result of our research shows that technological security is one of the fields that emerges nowadays and is naturally imposing itself in the international arena, being the very common tool and at the same time target of rivalries and operations of major actors.

Keywords: *Science and technology power, emerging and disruptive technology, technology supremacy, strategic advantage, Science and Tech Superpower.*

Metodologie

Pentru fundamentarea dezbaterii referitoare la securitatea tehnologică am recurs la analiza principalelor documente strategice ale SUA, NATO, UE, Marii Britanii, precum și a raportului World Economic Forum de la începutul anului 2021. Altfel, un an bogat în documente, dacă e să numărăm aici documentele strategice americane – cinci la număr³ (deși noua Strategie Națională de Securitate a Administrației Biden nu a apărut încă); documente și evaluări de natură strategică ale NATO – trei la număr⁴; documente de natură strategică ale UE, două la număr⁵, unul al Înaltului Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate și altul al Comisiei pentru Afaceri Externe (AFET) a Parlamentului European; două documente strategice britanice⁶, între care Strategia integrată până în 2030, care este

motivul și punctul de pornire al abordării întregii cercetări, prin efectul asumării de către Marea Britanie a statutului de superputere științifică și tehnologică până în 2030⁷; și, în final, Raportul World Economic Forum⁸, intitulat *The Global Risks Report 2021*.

Documentele consultate abundă în concepte diverse și nuanțe de interpretare, probă directă a faptului că domeniul securității tehnologice este încă în dezvoltare. Întâlnim aici prezentări și substanțieri ale unor concepte precum: *puterea științifică, tehnologie emergentă și disruptivă, suprație tehnologică, dominație tehnologică, avantaj tehnologic, leadership tehnologic și superioritate tehnologică, schimbare, revoluție, tranziție tehnologică*, dar și *strategie tehnologică, dezvoltare tehnologică*, formularea britanică autoasumată *superputere științifică și*

**Iulian CHIFU este Președintele CPCEW, conf. univ. dr. la UNAp și profesor asociat la SNSPA, specializat în Analiză de Conflict și Decizie în criză. A fost consilier prezidențial pentru Afaceri Strategice, Securitate și Politică externă (2011-2014).*

tehnologică; se vorbește despre efecte adverse ale tehnologiei, dar și despre avantaj strategic (dat de tehnologie); despre puterea științifică și tehnologică și despre faptul că schimbarea tehnologică rapidă transformă știința și tehnologia într-o formă de măsurare a puterii.

Totuși, indiferent de concept și nuanțe, de interpretări și moduri distincte de abordare a tematicii securității tehnologice, există o convergență a abordărilor, reflectată în existența câtorva piloni:

- știința și tehnologia au devenit *multiplicatori și referențiali de putere* la nivel global;
- s-a dezvoltat o *competiție a accesului la tehnologie*, care poate duce la conflicte, limitări, decalaje, dar și la *posibilități ale dezvoltărilor de nișă* ale statelor emergente de a reaseza ierarhia globală;
- tehnologia constituie *un avantaj* și creează oportunități, dar poate fi și subiect de *vulnerabilitate și sursă de noi amenințări* la adresa omenirii;
- *tehnologia polarizează și creează alianțe* pentru schimb tehnologic și blocaje, respectiv *constrângeri, îndiguiri, limitări* ale accesului la tehnologie sau ale *opțiunii pentru sursa tehnologiei utilizate*;
- există un spațiu relativ comun al elementelor tehnologice vizate de această referire la securitatea tehnologică: *IT, artificial intelligence, cyber, nanotehnologii, biotehnologii, big data, quantum computing, tehnologie spațială*;
- *lipsesc norme și limitări de natură etică*, foarte importante în această dezvoltare exponențială a noilor tehnologii, care pot deveni distructive;
- *fuga după noi tehnologii* poate însemna, în cazul autocrațiilor, și *fuga după arma supremă, pentru dominația lumii*;
- există *inamici* deja identificați în materie, nu numai *competitori tehnologici*, tocmai pe baza aspirației acestora de dominație a lumii, de control absolut al oamenilor, de *dirijare și constrângere a modului lor de a gândi*. China și Rusia sunt luate în considerare aici, cu nuanțe și diferențe majore între cei doi actori.

Argumente pentru o securitate tehnologică

Un număr de personalități marcante, decidenți în domeniul securității și apărării, precum și documentele prezentate mai sus, notează evoluțiile internaționale care susțin perspectivele ce impun definirea unei **securități tehnologice**, documentele strategice și pozițiile decidenților majori reprezentând, în opinia noastră, o primă bază de susținere a domeniului.

Astfel, la nivelul Secretarului de stat pentru Apărare al Marii Britanii, Rt Hon. Ben Wallace, susținerea are referința la **puterea științifică** pe care o asumă Marea Britanie, care va susține avantajul strategic al Regatului Unit. În acest sens, autoritățile de la Londra au adoptat o Strategie pentru Știință și Tehnologie pentru 2020 și o nouă Strategie Industrială pentru Apărare și Securitate. Obiectivul este acela ca, utilizând componenta tehnologică de vârf, să fie construite *capabilități care să asigure câștigarea viitoarelor bătălii militare*, pentru a se adapta la amenințările globale generate de tehnologii avansate. E motivul pentru care Ministerul Apărării al Marii Britanii va investi peste 6,6 miliarde de lire sterline pentru cercetare, dezvoltare și experimentare pentru următorii 4 ani. De altfel, documentul *Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy* face referire la „deteriorarea mediului“ de securitate globală, în care Marea Britanie, populația sa și interesele sale se confruntă cu *amenințări statale și non-statale create de tehnologie*⁹.

Secretarul Departamentului de Stat al SUA, Antony Blinken, a inclus între cele opt priorități ale politicii externe americane, *asigurarea leadership-ului în domeniul tehnologic*. „Puterile majore ale lumii concurează pentru a dezvolta și desfășura noi tehnologii, precum inteligența artificială și *quantum computing*, care pot să redefinească tot ceea ce ține de viețile noastre – de unde luăm energie, cum ne desfășurăm activitatea, cum luptăm. Dorim ca America să mențină *avantajul tehnologic și științific* pentru că este esențial pentru dezvoltarea noastră în economia secolului XXI”¹⁰.

Înaltul Reprezentant pentru Politică Externă al UE, Josep Borrell, a reținut în domeniul acesta *dezvoltarea tehnologiilor critice și limitarea exporturilor de tehnologie pentru supraveghere*¹¹, cu referire directă la avantajele create Chinei în acest domeniu. În același timp, președintele american, Joe Biden, a insistat pe numirea în cadrul Departamentului Securității Naționale a unui adjunct responsabil pentru coordonarea componentelor cibernetice și de tehnologii emergente, ca reacție la amenințările curente venite din domeniu, cu „lansarea unei inițiative urgente pentru a îmbunătăți capacitățile, pregătirea și reziliența în spațiul cibernetic.”¹².

Și premierul britanic, Boris Johnson, a anunțat programul de modernizare pentru acoperirea noilor domenii, cibernetic și spațiu, pentru *a echipa forțele armate cu tehnologie de ultimă oră*¹³. El a introdus nivelul de ambiție de a deveni o *superputere științifică și tehnologică în 2030* pentru Marea Britanie, menținând locul Regatului Unit în fruntea deținătorilor de tehnologie de vârf și a cercetării științifice, continuând angajamentele pentru investițiile statului în cercetare și dezvoltare și **îmbunătățirea abilităților naționale**, atrăgând cei mai buni și deștepți tineri din lume prin intermediul acordării noii Global Talent Visa. În plus, acesta a anunțat transformarea Marii Britanii într-un **hub pentru servicii globale, digitale și de date**, investind în una dintre cele mai importante avantaje de forță, *tehnologiile digitale*, și prin atragerea investițiilor.

Și la nivelul NATO, preocupările legate de securitatea tehnologică există. NATO Allied Command Transformation a lansat o „foaie de drum” pentru *Tehnologiile Emergente și Disruptive* încă din 2018, pentru a evalua impactul evoluțiilor rapide și al revoluțiilor în domeniul tehnologiei care vor putea afecta pozițiile aliaților din cadrul Alianței¹⁴. Documentele aliate notează și diferențele de abordare a zonei academice și de cercetare aliate în raport cu *magnitudinea schimbărilor determinate de tehnologie*; totuși, există un consens aliat că, în 2030, există riscul ca NATO

să piardă leadershipul în cele mai avansate tehnologii. De asemenea, există riscul de a intra în conflicte cu adversari mai bine echipați în anumite domenii tehnologice. În prezent, *NATO nu și-a pierdut avansul tehnologic*¹⁵.

În fine, dar nu cel din urmă, *Global Trends 2040*, studiul National Intelligence Council al SUA, primul în materie de studii prospective, care ia în discuție și cuceririle tehnologice, introduce *tehnologiile disruptive* la capitolul provocărilor globale, alături de schimbările climatice, pandemii și crize financiare¹⁶. Tehnologia devine, astfel, o cale pentru *dobândire de avantaje prin adaptare* (inteligența artificială, de exemplu, crește productivitatea economică și identifică noi oportunități).

Documentul introduce conceptul de *supremație tehnologică* prin dezvoltare, prin transformarea experiențelor umane și a capacităților și aplicațiilor, adoptarea rapidă a acestora și prin crearea unor noi tensiuni și rupturi între diferiți actori pe baza competiției pentru supremație. Aceasta cere *leadership tehnologic*, concentrarea talentelor umane, cunoștințe fundamentale, pe baza investițiilor pe termen lung și a *viziunii strategice a decidenților*.

Cei care investesc astăzi vor fi liderii tehnologici ai lui 2040. În economiile libere, doar coordonarea și conlucrarea între guverne și corporații private pot permite *competiția cu șanse* împotriva economiilor centralizate de stat.

Amenințări venite de la noile tehnologii

O altă categorie de argumente pentru securitatea tehnologică vine de la amenințările ce sunt legate de noile tehnologii. Și dacă nu există nicio referire la război informațional¹⁷ – separat clar de zona tehnologică pentru că este legat de comunicarea strategică, propagandă, dezinformare și operațiuni tehnologice – componenta cibernetică este parte indisolubilă din această componentă de securizat.

Cea mai importantă amenințare este *pierderea avantajului strategic prin știință și tehnologie*. Îl regăsim în toate documentele strategice, sub diferite forme. În cazul Marii Britanii, Strategia militară include investiții de 6,6 miliarde lire cel puțin pentru cercetare și dezvoltare, pe baza Strategiei 2020 a științei și tehnologiei în domeniul apărării, și *crearea unor hub-uri de inovare* și a Acceleratorului în domeniul Apărării și Securității, incluse în Strategia Industrială. În plus, Marea Britanie își asumă o poziție activă și în **domeniul studiilor prospective**, pentru a participa la *definirea ordinii internaționale a viitorului*¹⁸. Argumentele sale sunt dezvoltate în documentul strategiei integrate¹⁹.

La capitolul **amenințări** legate de securitatea tehnologică sunt identificate *comportamentele ireponsabile* în spațiu și în spațiul cibernetic, dezvoltarea și utilizarea tehnologiilor fără respectarea principiilor eticii, cu precădere cele care atentează la valorile democratice, și modul unilateral sau impunerea unor abordări autocratice pentru normele, regulile și legile internaționale în domeniul noilor tehnologii. În raportul grupului de experți NATO 2030²⁰, Alianța este avertizată în legătură cu nevoia de a se menține în prim-planul cercetării și dezvoltării în ceea ce privește *inovații critice pentru securitate și stabilitate*.

Amenințarea vine de la China și Rusia care au dedicat resurse importante și în creștere pentru a detrona Occidentul, inclusiv

prin *transferul tehnologic ilicit și furtul de proprietate intelectuală*, pentru a susține noi forme de atacuri cu rachete hipersonice și operațiuni hibride. Noile tehnologii întăresc instrumentele neconvenționale și vor schimba natura războiului, jucând un rol important în spațiu, domeniu operațional al NATO. Zona de amenințări la supremație vine și de la tehnologia de vizualizare modernă, tehnologia de comunicație și *folosirea tehnologiilor emergente în atacuri hibride*.

Antony Blinken adaugă la lista de amenințări care vin din partea noilor tehnologii și pe cele la adresa *protecției vieții private, siguranței și sănătății lumii*, precum și la adresa *democrației*. De aceea, trebuie reguli, pentru descurajare și apărare împotriva utilizării nepotrivite și cu intenții agresive a tehnologiei. „Salvgardarea securității naționale înseamnă astăzi investiții în capacitățile tehnologice”²¹.

Iar în „Evaluarea amenințărilor” elaborată anual de către comunitatea de intelligence a SUA sunt menționate **amenințări cibernetică la adresa infrastructurii critice și influență externă malignă la adresa democrației**. Acestora li se adaugă amenințarea promovării de către Beijing de norme internaționale noi care să reglementeze domeniul tehnologic, centrate pe suveranitatea și stabilitatea politică în detrimentul drepturilor omului. Apărarea și protejarea vieții private și a libertăților civile sunt preocupări de securitate legate și de amenințările percepute la limitarea libertății de opinie de către marile companii tehnologice. În același timp, autocrațiile și regimurile iliberale vor folosi existența unor instrumente de eliminare a *fake news* și a limbajului urii pentru a-și justifica programele represive și libertatea de expresie pentru influența malignă peste hotare²².

Despre normele și standardele în domeniul inteligenței artificiale și utilizarea big data vorbește și studiul AFET, insistând că regulile riguroase ale UE nu au fost exportate la nivel global, iar „China, Rusia și Statele Unite s-au grăbit să aplice capitalismul *sălbatic* în materie de date și să perfecționeze *tehnologia*

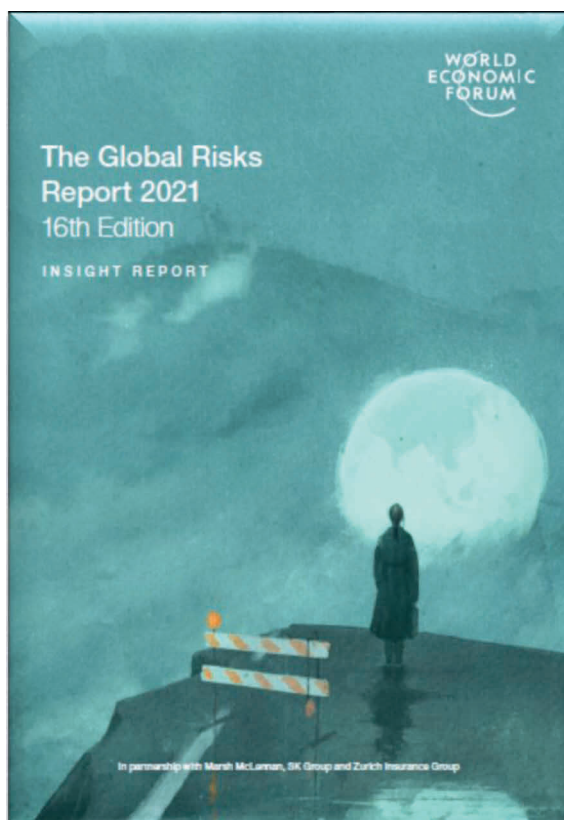
represivă”²³. Studiul *Global Trends* este extrem de dezvoltat în acest domeniu, insistând pe *tentația de a acapara conducerea în știință și tehnologie* de către actori statali și non-statali, în materie de big data și *machine learning*, cu precădere.

Pe măsura implementării, în următoarele două decenii, a soluțiilor tehnologice care vor transforma și îmbunătăți experiența umană într-o multitudine de domenii (îmbătrânirea populației, încălzirea globală etc.), pot apărea tensiuni/rupturi în cadrul societății/între societăți/industrii/state²⁴. *Supremația tehnologică* devine dependentă de creșterea competiției globale pentru *talent, cunoaștere și piețe*, de unde noi lideri tehnologici sau noi posibili hegemoni. Dominația tehnologică implică, în primul rând, *rivalitatea sino-americană*, dar se vor adăuga în competiție *companii private* cu viziune strategică, resurse și portanță globală.

NATO invocă, la capitolul amenințări, **tehnologiile emergente și disruptive** care se vor impune ca relevante, revoluția tehnologică și schimbările pe termen lung. *Raportul NATO 2030: new technologies, new conflicts, new partnerships* este unicul document ce analizează amenințările generate de *bătălia pentru impunerea anumitor categorii de tehnologii*²⁵. Iar despre păstrarea avansului tehnologic, evaluarea NATO conține două obiective: *păstrarea leadershipului în domeniul tehnologic pentru cea de-a Treia Revoluție Industrială și consolidarea acestuia pentru cea de-a Patra Revoluție Industrială* care vine²⁶.

SUA sunt preocupate de păstrarea avansului tehnologic, dar perspectiva și amenințarea noilor reguli, legi și norme internaționale apar în prim-plan. Amenințarea derivă din faptul că tehnologiile emergente nu sunt reglementate, în cea mai mare măsură, de legi și norme, cât și din posibilitatea utilizării lor în scopuri distructive²⁷.

În fine, dar nu în cele din urmă, raportul World Economic Forum vine cu elemente de amenințări specifice, care țin de relevanța globală și preocuparea autorilor pentru echitate. Accesul la tehnologia existentă și viitoare a diferitelor

state apare ca amenințare ce poate crește distanța dintre cei ce au și cei care nu dețin resurse relevante.²⁸ Documentul menționează riscuri economice care țin de **efectele adverse ale tehnologiei**, fragilitate economică și diviziuni societale, care vor crește. În plus, tehnologia are relevanță asupra impactului disproporționat al crizelor între diferitele state. Raportul mai adaugă amenințări precum *lărgirea faliei digitale* între diferite state sau în interiorul lor, creșterea dependenței digitale, în egală măsură, dar și accelerarea rapidă a automatizării, manipularea și blocarea informației, lipsa reglementărilor în domeniul tehnologiei și *diferențele în abilități și capacități tehnologice* între diverșii actori statali.

Domeniile securității tehnologice

Dacă am clarificat, în cea mai mare parte, elementele de susținere a evoluțiilor și amenințărilor în domeniul securității tehnologice, merită să ne uităm și asupra întinderii domeniului și a preocupărilor în materie a documentelor strategice consultate. NATO notează rolul semnificativ al *spațiului*, devenit domeniu operațional, *transferurile*

*tehnologice în cadrul Alianței, tehnologia în comunicații și vizualizare modernă*²⁹. Statele Unite rețin *artificial intelligence, quantum computing*, avansurile în *tehnologia energiilor curate*, care întârzie schimbările climatice, *biotehnologia* pentru vindecarea bolilor, *nanotehnologia*, precum și *telecomunicațiile* generației viitoare (5G)³⁰.

UE menține în prim-plan **securitatea cibernetică, dronele, siguranța rețelelor și tehnologia cuantică**³¹ și notează ca bună practică inițiativa creșterii autonomiei față de China³², prin lansarea de către Marea Britanie a **Clubului 5G**, alcătuit din 10 democrații (statele membre G7 și Australia, Coreea de Sud și India), al cărei scop este crearea unor *surse alternative Chinei de furnizări pentru tehnologia 5G*³³. Este asumat și faptul că ne situăm într-o **segregare efectivă la nivelul competiției tehnologice**, cu diviziunea la nivel digital pe baze ideologice, în care statele cumpără tehnologia prin solidaritate, cum o fac și cu echipamentul de apărare.

Domeniile securității tehnologice sunt abordate și de **Global Trends**, varianta americană conținând secțiuni pentru inteligență artificială, biotehnologie, materiale și produse manufacturiere pe bază de nanotehnologie, dar include și necesitatea evaluării riscurilor și beneficiilor noilor tehnologii individuale și colective, în perspectiva creării *lumii hiperconectate a viitorului*³⁴. NATO păstrează ca domenii de accelerare a schimbării tehnologice *artificial intelligence, autonomie și robotică, big data, quantum computing, comunicațiile 5G*, dar notează și apariția unor domenii tehnologice noi-nouțe³⁵.

În principalul document de securitate al Administrației Biden, domeniile vizate de securitatea tehnologică se fundamentează pe tehnologia computerelor, construcția manufacturieră domestică în domeniu, de capacitatea constantă de a avea la dispoziție această tehnologie și capacitatea de a produce computere acasă³⁶. Protecția investițiilor în domeniul computerelor e parte a avantajelor strategice, dar preocuparea pentru crearea *standardelor pentru tehnologiile emergente* rămâne în prim-plan, ca și *apărarea lanțurilor de furnizori critici de încredere și infrastructura tehnologică*.

La nivel NATO, obiectivul este **exploatarea tehnologiei noi și disruptive prin inovație**³⁷. De exemplu, folosirea inovativă a sistemelor fără pilot se traduce, la Centrul NATO de Cercetare Maritimă și Experimentare, în dezvoltarea Barierei anti-submarin mobilă și desfășurabilă. Domeniile cheie vizate pentru îmbunătățiri sunt *datele, artificial intelligence, autonomie, sisteme hipersonice, tehnologiile cuantice, biotehnologiile și îmbunătățirile la nivelul corpului uman*. NATO Science and Technology Organization a publicat raportul „Tendințe Tehnologice și Științifice: 2020-2040”, o evaluare completă a noilor tehnologii, în timp ce NATO Industrial Advisory Group a evaluat raportul privind **impactul tehnologiilor disruptive asupra dezvoltării capacităților NATO**³⁸. E vorba despre maturitatea tehnologică și pregătirea pieței pentru a absorbi tehnologii critice între care *artificial intelligence, viteză hipersonică, biotehnologii, tehnologii cuantice, telecomunicații 5G și 6G*. Evaluarea potențialului noilor tehnologii și a proceselor de obținere a lor – manufacturare de aditive, termo-formare și topirea prin compresiune continuă – s-a alăturat preocupărilor pentru meta- și nano-materiale, ca și noile forme de stocare și generare a energiei. Recomandările vizează modul de incorporare a acestor tehnologii în procesul de Planificare al NATO.

Și, pentru că am plecat de la ambiția Marii Britanii de a se defini ca superputere tehnologică și științifică în 2030, documentul britanic vine cu nenumărate argumente deja relevate, care merg de la inovare la cercetarea medicală, de la premiile Nobel la companiile tehnologice evaluate la peste un miliard de dolari, dimensiunea economică și listarea companiilor străine pe bursă, industria spațială și beneficiile sale și investițiile private în tehnologie pentru a sublinia *criteriile, premisele și avantajele în viitoarea confruntare tehnologică*. De altfel, Regatul Unit a introdus știința și tehnologia ca element de primă importanță și componentă a securității naționale, insistând pe creșterea ca putere cibernetică³⁹.

Susținerea **avantajului strategic prin știință și tehnologie** devine cel mai important obiectiv al strategiei integrate britanice, chiar înaintea obiectivului de a participa la definirea ordinii internaționale a viitorului. Știința și tehnologia devin elemente integrate în securitatea națională și politica externă a Regatului Unit. Marea Britanie își asumă și perspectiva de a deveni o putere cibernetică responsabilă și o putere științifică și tehnică globală. Referirea la nevoia de a croi normele internaționale, în cooperare cu aliații și partenerii, revine în prim-plan, vizate fiind frontierele viitoare în spațiul cibernetic, tehnologiile emergente, date și spațiu. Și tot documentul britanic subliniază că schimbările tehnologice rapide fac ca știința și tehnologia să devină un *punct reper pentru măsurarea puterii în viitor*.

Principalii competitori ai Occidentului: R.P.Chineză și F.Rusă

Pe termen scurt, China, în cea mai mare măsură, și Rusia, în anumite domenii, rămân principalii competitori ai Occidentului în domeniul tehnologic. China reprezintă principala amenințare la adresa competitivității tehnologice a SUA, iar Partidul Comunist Chinez țintește sectoarele tehnologice cheie ale SUA, pe proprietarii de tehnologii militare și comerciale americane și aliate, precum și instituții de cercetare asociate cu zonele apărării, energiei, finanțelor și alte sectoare, utilizând instrumente variate, de la investiții publice la spionaj și furt, pentru a-și crește capacitățile tehnologice⁴⁰.

În plus, potrivit documentului american ce evaluează amenințările la adresa lumii, Beijingul își dorește *controlul intern bazat pe tehnologie și expansiunea autoritarismului bazat pe tehnologie*. China își dorește leadershipul într-un număr de tehnologii emergente până în 2030, prin intermediul resurselor și pe baza unei strategii comprehensive de a dobândi și utiliza tehnologie pentru a-și îndeplini obiectivele naționale, între care transferuri tehnologice forțate, culegere de informații prin Politica de Fuzionare Civil-Militară și Legea în domeniul

Intelligence-ului Național care obligă toate entitățile chineze să împărtășească tehnologie și informații cu armata și cu serviciile de informații și securitate.

China este principalul rival strategic și în viziunea UE. Josep Borrell notează faptul că are loc o concentrare a puterii în mâinile președintelui Xi Jinping, fapt care pune sub semnul întrebării sistemul de echilibre și procesele economiei de piață, inclusiv cele ale proprietății private, care au adus China la dezvoltare în ultimii 40 de ani. Războiul comercial cu SUA creează probleme Chinei, care nu-și poate menține componenta de tehnologii înalte fără accesul la tehnologia americană⁴¹. Este evocat și acordul de investiții UE-China și problema respectării de către China a economiei bazate pe reguli, criticate fiind, în primul rând, practica subvențiilor industriale și transferurilor forțate de tehnologie.

Este criticată și auto-definirea ca **țară în curs de dezvoltare**, când beneficiază de tehnologii precum explorarea spațiului, tehnologie militară de vârf și artificial intelligence, aceasta fiind o abordare anacronică și cu avantaje nemeritate. Borrell notează și nivelul de ambiție asumat: președintele Xi Jinping, se arată în document, vrea să facă din Armata Populară de Eliberare cea mai importantă forță tehnologică a lumii în 2049, la centenarul R.P. Chineze. Noutatea constă în faptul că **India** poate sprijini Europa pentru a salva multilateralismul prin dinamismul economic în domeniul IT, în industria farmaceutică și prin creșterea rolului internațional, în timp ce **Japonia** își menține poziția dominantă în *high tech*.

Și **NATO** are o evaluare completă a temelor legate de superioritatea tehnologică și competitorii tehnologici, China și Rusia⁴². Capabilitățile științifice și tehnologice ale Chinei sunt mult mai avansate decât cele ale Rusiei într-un număr de domenii emergente, precum comunicațiile 5G, *quantum computing* și *artificial intelligence*. China nu a reușit să atingă paritatea tehnologică cu Occidentul în tehnologii tradiționale, cum sunt, de exemplu, semiconductorii sau vehicule spațiale – avioanele de a cincea generație *stealth* și

submarinele nucleare sunt mult sub standardele tehnologice existente.

Potrivit evaluării NATO, e de așteptat ca Beijingul să încerce, în continuare, să acceseze legal și ilegal tehnologiile dezvoltate cu precădere în Occident și să le introducă în economia proprie. Apoi va investi masiv în tehnologii emergente și disruptive moderne. Totuși, precum Uniunea Sovietică la timpul său, poate fura și imita tehnologii, dar sistemul de represiune nu permite inovarea, acolo unde este nevoie de spiritul liber, gândirea liberă și abordările inedite necesare dezvoltării tehnologiilor viitoare⁴³.

În ceea ce privește **capabilitățile tehnologice ale F.Ruse**, chiar dacă există o anumită complementaritate, Rusia deține capabilități din generația trecută, cu precădere arme avansate – submarine cu propulsie nucleară, avioane de luptă, sisteme integrate de apărare antiaeriană (pe baza și în urma trenei

fostului complex militar-industrial) pe care China nu le are. Dar este *afectată de degradarea capacităților industriale, de ineficiență și corupție*, dar și de tarele istorice, în special cele legate de incapacitatea de a absorbi și înțelege produsele electronice. Raportul arată că, în circa zece ani, Rusia va putea exploata anumite tehnologii emergente și disruptive la nivel tactic și operativ, dar nu va avea câștiguri tehnologice strategice⁴⁴.

În concluzie, securitatea tehnologică a devenit o realitate a lumii actuale și va juca un rol și mai important în următoarele decenii. Chiar dacă domeniul nu a dobândit audiență și credibilitate, necesitatea abordării lui este evidentă și devine **parte indispensabilă a evaluării raporturilor de putere** actuale și ale viitorului. Prin natura sa duală, de oportunitate, tehnologia devine nu numai multiplicator și sursă de putere în sine, cât și sursă de vulnerabilitate și de amenințări pentru umanitate.

¹ Iulian Chifu, „O periodizare a amenințărilor globale. Cea de a cincea generație de amenințări”, *Infosfera*, Revistă de studii de securitate și informații pentru Apărare, editată de Direcția Generală de Informații a Apărării, Anul XII, nr. 4, 2019, ISSN 2065 – 3395, pp.3-17.

² Barry Buzan, *Popoarele, Statele și Frica*, Editura Cartier, Chișinău, 2014, ISBN 978-9975-79-727-6, 385 p.

³ *Interim National Security Strategic Guidance; Annual Threat Assessment of the US Intelligence Community; America's Place in the World* - discursul președintelui J.Biden la Departamentul de Stat, 4 februarie 2021; *A Foreign Policy for the American People*, discursul Secretarului de Stat A.J. Blinken, 3 martie 2021; Analiza prospectivă *Global Trends 2040. A more contested World*, National Intelligence Council, March 2021.

⁴ *The Secretary General Annual Report 2020*; Evaluarea experților *NATO 2030: United for a New Era*, din 25 November 2020; Analiza specifică pe noile tehnologii *NATO 2030: new technologies, new conflicts, new partnerships*, February 2021.

⁵ Cartea lui Josep Borrell Fontelles, *European Foreign Policy in Times of Covid 19* și studiul *The geopolitical implications of the Covid-19 pandemic*, solicitat de Comisia AFET a Parlamentului European.

⁶ *Global Britain in a Competitive Age. The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy*, strategie prezentată în Parlament de către premierul Boris Johnson în martie 2021 și strategia militară *Defence in a competitive age*, prezentată Parlamentului Britanic de către Secretarul pentru Apărare, în martie 2021.

⁷ HM Government, *Global Britain in a Competitive Age. The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy*, Presented to the Parliament by the Prime Minister, By Command of Her Majesty, March 2021, at https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/975077/Global_Britain_in_a_Competitive_Age_the_Integrated_Review_of_Security_Defence_Development_and_Foreign_Policy.pdf

⁸ World Economic Forum, *The Global Risks Report 2021*, 16th Edition, ISBN: 978-2-940631-24-7, available at <http://wef.ch/risks2021>.

- ⁹ HM Government, *Global Britain in a Competitive Age. The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy*, Presented to the Parliament by the Prime Minister, By Comand of Her Majesty, March 2021, at https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/975077/Global_Britain_in_a_Competitive_Age-the_Integrated_Review_of_Security_Defence_Development_and_Foreign_Policy.pdf.
- ¹⁰ Antony J. Blinken, *A Foreign Policy for the American People*, speech, March 3, 2021, <https://www.state.gov/a-foreign-policy-for-the-american-people/>.
- ¹¹ Josep Borrell Fontelles, *European Foreign Policy in Times of Covid 19*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021, ISBN 978-92-9238-927-7, at https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2021-03/european_foreign_policy_in_times_of_covid19.pdf.
- ¹² *Remarks by President Biden on America's Place in the World*, 4 February 2021, State Department, at <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/04/remarks-by-president-biden-on-americas-place-in-the-world/>.
- ¹³ HM Government, *Global Britain in a Competitive Age. The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy*, Presented to the Parliament by the Prime Minister, By Comand of Her Majesty, March 2021, at https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/975077/Global_Britain_in_a_Competitive_Age-the_Integrated_Review_of_Security_Defence_Development_and_Foreign_Policy.pdf.
- ¹⁴ Thierry Tardy, *NATO 2030: new technologies, new conflicts, new partnerships*, February 2021, ISSN: 2618-0057, at <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1527>.
- ¹⁵ A. Gilli and M. Gilli, *Imitation, innovation, disruption: challenges to NATO's superiority in military technology*, NDC Policy Brief No. 25, NATO Defense College, Rome, December 2019.
- ¹⁶ National Intelligence Council, *Global Trends 2040. A more contested World*, March 2021, https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends_2040.pdf.
- ¹⁷ Iulian Chifu, Oazu Nantoi, *Război informațional: tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse*, Ed. Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române, București, 2016, ISBN 978-606-8656-36-6, 542 p.
- ¹⁸ Ministry of Defence, *Defence in a competitive age*, Presented to Parliament by the Secretary of State for Defence by Command of Her Majesty March 2021, Crown copyright 2021, ISBN 978-1-5286-2462-6, at https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/974661/CP411_-Defence_Command_Plan.pdf.
- ¹⁹ Iulian Chifu, „Marea Britanie Globală: proiectul 2030 al unei superputeri științifice și tehnologice“, în *Adevărul*, 23 martie 2021, la adev.ro/qeqvvn.
- ²⁰ *NATO 2030: United for a New Era*, 25 November 2020, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf.
- ²¹ Antony Blinken, *op.cit.*
- ²² Office of the Director of National Intelligence, *Annual Threat Assessment of the US Intelligence Community*, 9 April 2021, <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2021-Unclassified-Report.pdf>.
- ²³ European Parliament, *Study requested by AFET, The geopolitical implications of the Covid-19 pandemic*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603511/EXPO_STU\(2020\)603511_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603511/EXPO_STU(2020)603511_EN.pdf).
- ²⁴ National Intelligence Council, *Global Trends 2040. A more contested World*, March 2021, https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends_2040.pdf.
- ²⁵ J. De Vries, “The industrial revolution and the industrious revolution”, *The Journal of Economic History*, Vol.54, No.2, June 1994, pp.249-270.
- ²⁶ Thierry Tardy, *NATO 2030: new technologies, new conflicts, new partnerships*, February 2021, ISSN: 2618-0057, at <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1527>, p. 10.
- ²⁷ President Joseph R. Biden Jr., *Interim National Security Strategic Guidance*, March 2021, at <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf>.
- ²⁸ World Economic Forum, *The Global Risks Report 2021*, 16th Edition, ISBN: 978-2-940631-24-7, available at <http://wef.ch/risks2021>.
- ²⁹ *NATO 2030: United for a New Era*, 25 November 2020, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf.
- ³⁰ President Joseph R. Biden Jr., *Interim National Security Strategic Guidance*, *op.cit.*
- ³¹ Josep Borrell Fontelles, *European Foreign Policy in Times of Covid 19*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021, ISBN 978-92-9238-927-7, at https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2021-03/european_foreign_policy_in_times_of_covid19.pdf.
- ³² European Parliament, *Study requested by AFET*, *op.cit.*
- ³³ The Times, ‘Downing Street plans new 5G club of democracies’, Lucy Fisher, 29 May 2020, <https://www.thetimes.co.uk/article/downing-street-plans-new-5g-club-of-democracies-bfnd5wj57>.
- ³⁴ National Intelligence Council, *Global Trends 2040*, *op.cit.*

- ³⁵ NATO Science & Technology Organization, *Science & technology trends 2020-2040: exploring the S&T edge*, Brussels, 2020.
- ³⁶ President Joseph R. Biden Jr., *Interim National Security Strategic Guidance*, March 2021, at <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf>.
- ³⁷ NATO, *The Secretary General Annual Report 2020*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf.
- ³⁸ *NATO Industrial Advisory Group Annual Report 2020*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/210303-EDT-adv-grp-annual-report-2020.pdf.
- ³⁹ HM Government, *Global Britain in a Competitive Age...*, *op.cit.*
- ⁴⁰ Office of the Director of National Intelligence, *Annual Threat Assessment...*, *op.cit.*
- ⁴¹ Josep Borrell Fontelles, *European Foreign Policy...*, *op.cit.*
- ⁴² Thierry Tardy, *NATO 2030: new technologies, new conflicts, new partnerships*, February 2021, ISSN: 2618-0057, at <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1527>.
- ⁴³ C. Benedikt Frey, *The technology trap: capital, labor, and power in the age of automation*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 2019.
- ⁴⁴ S. Oxenstierna and F. Westerlund, „Arms procurement and the Russian defense industry: challenges up to 2020“, *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol.26, No.1, 2013, pp.1-24.

IMPACTUL GEOSTRATEGIC AL CONSTRUIRII CANALULUI ISTANBUL. IMPLICAȚII REGIONALE

Alexandru BORS
Adrian PUIU*

Abstract

The control of the Turkish Straits was and will continue to be a subject of conflict and perpetual negotiations, given the geostrategic importance of these maritime passages. The stated purpose of the Istanbul Canal is to reduce maritime traffic through the Bosphorus Strait, but a closer look at the implications of this infrastructure project may reveal a hidden objective – to give Turkey control over the transit between the Black Sea and the Sea of Marmara. The construction of the canal has the potential to strengthen the strategic role of Ankara on the regional and international stages, since Turkey will have full authority over the project, probably without the limitations of the Montreux Convention. Henceforth, the Turkish authorities will have the power to grant passage through the new canal, and this kind of decision power alone has geostrategic implications that can alter the security in the region and especially in the Black Sea.

Keywords: Turkish Straits, Black Sea, Marmara Sea, transit control, infrastructure development, balance of power, Montreux Convention.

Istoricul inițiativelor de construire a unui canal artificial între Marea Neagră și Marea Marmara

Controlul asupra strâmtorilor turcești a fost și va rămâne un subiect de conflict și negocieri,

având în vedere importanța geostrategică a acestor pasaje maritime. Din acest considerent, **canalul Istanbul** nu este prima inițiativă de acest tip destinată să interconecteze Marea Neagră și Marea Marmara, de-a lungul istoriei fiind propuse

* Autorii sunt experți în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

cel puțin alte șase proiecte similare, care au fost abandonate însă din varii motive. Prima mențiune privind o posibilă rută maritimă alternativă între cele două mări apare încă din timpul Imperiului Roman, când se evocă posibilitatea construirii unui canal artificial care să facă legătură între Marea Marmara și râul Sakarya, al treilea cel mai mare râu din Turcia, cu vărsare în Marea Neagră¹.

Ulterior, în secolul al XVI-lea, Imperiul Otoman a reluat ideea construirii unui canal între cele două mări, partea otomană dorind, de asemenea, conectarea Mării Marmara cu lacul Sapanca și râul Sakarya. Principalul promotor al proiectului a fost împăratul Suleiman Magnificul, pe perioada domniei sale fiind începute (1550) pregătirile pentru construcția canalului, dar inițierea lucrărilor a fost anulată din cauza conflictelor în care era angajată Înalta Poartă. Subiectul a fost readus în discuție de otomani în secolele XVIII-XIX, dar nu au fost adoptate măsuri concrete pentru construcția canalului².

Inițiativa a fost ignorată o perioadă, dar a fost readusă în atenția opiniei publice pe parcursul anilor '90, când mai mulți susținători ai ideii unui canal artificial Marea Neagră - Marea Marmara au

propus construcția acestuia pe partea europeană a metropolei Istanbul, cu scopul de a reduce traficul maritim și poluarea din strâmtoarea Bosfor.

După victoria Partidului Justiție și Dezvoltare (AKP) la alegerile parlamentare din Turcia din anul 2011, premierul Recep Tayyip Erdoğan a continuat să promoveze politicile populiste (care i-au asigurat ascensiunea politică) și a prezentat o serie de proiecte majore, în perspectiva aniversării centenarului (2023) de la înființarea Republicii turce³. Proiectele sunt destinate propulsării Turciei între primele economii globale și au un caracter multidomeniu, remarcându-se cele ce vizează dezvoltarea infrastructurii, precum: canalul Istanbul, centrala nucleară Akkuyu, tunelul Eurasia din Istanbul, gazoductul trans-anatolian (TANAP), un al treilea pod peste Bosfor, dar și alte căi de comunicații rutiere și feroviare destinate interconectării⁴ centrelor urbane importante (ex. Istanbul, Ankara și Izmir)⁵.

Guvernul Erdoğan a acordat o atenție deosebită prezentării canalului Istanbul drept „proiectul secolului”, care să rivalizeze cu canalele Panama, Suez și Corint. Obiectivul oficial al construirii canalului vizează decongestionarea traficului

naval prin strâmtoarea Bosfor, considerată de autoritățile turce drept una dintre cele mai periculoase strâmtoari de tranzitat. Pe de altă parte, la prezentarea proiectului, R.T. Erdoğan a transmis disimulat comunității internaționale scopul real al canalului, respectiv acela de „a reda controlul Bosforului către Istanbul și Turcia”⁶.

În esență, canalul Istanbul propus de Administrația Erdoğan constituie apogeul a secole de inițiative și dispute referitoare la cine ar trebui să controleze strâmtoarile Bosfor și Dardanele. În perioada secolelor XIX-XX s-a remarcat competiția dintre puterile europene privind controlul tranzitului prin cele două strâmtoari în vederea menținerii unei balanțe de putere în regiune. Competiția s-a încheiat oarecum odată cu semnarea Convenției de la Montreux (1936), care reglementează statutul strâmtoarilor și a Mării Marmara, acestea intrând sub controlul Turciei⁷.

Perspectiva României asupra strâmtoarilor Bosfor și Dardanele este reliefată, poate cel mai elocvent, de către fostul ministru de externe Nicolae Titulescu, care considera că strâmtoarile sunt „inima Turciei”, dar simultan și „plămâni României”. Prezent la deschiderea lucrărilor Conferinței de la Montreux, diplomatul român a

accentuat importanța vitală a strâmtoarilor pentru securitatea României și a susținut demersul de a oferi controlul Turciei asupra accesului în Marea Neagră. Tot N. Titulescu aprecia că, prin încheierea Convenției, România „nu face decât să execute testamentul domnitorului Ștefan cel Mare, care în secolul al XVI-lea spunea pe patul său de moarte: Dacă veți fi vreodată nevoiți să cădeți la învoială cu vreunul din dușmanii voștri, alegeți-i pe turci, pentru că ei sunt cei mai cinstiți”.

Concluzionând, construcția canalului Istanbul are potențialul de a dezvolta rolul strategic jucat de Ankara pe scena regională și internațională, întrucât Turcia va deține controlul deplin asupra proiectului. Canalul va avea o caracteristică posibil unică la nivel global, întrucât va duplica un pasaj maritim natural existent (Bosfor) care asigură deja tranzitul între M. Marmara și M. Neagră.

Stadiul proiectului și factori care influențează construcția canalului

Proiectul canalului este semnificativ atât datorită scopului propus, dar mai ales a locației vizate, a resurselor financiare necesare și a impactului asupra Convenției de la Montreux. La sfârșitul lunii martie 2021, autoritățile de la Ankara au anunțat aprobarea planurilor de construcție a canalului Istanbul⁸, valoarea proiectului fiind cifrată, oficial, la aprox. 9,2 mld. USD. Canalul va fi construit la vest de orașul Istanbul, de-a lungul coridorului Küçükçekmece-Sazlıdere-Durusu, și va avea o capacitate de tranzit estimată la 160 de nave/zi. În context, autoritățile turce pregătesc licitațiile pentru construcția canalului și a infrastructurii aferente, obiectivul fiind ca lucrările de construcție să fie demarate cât mai devreme posibil⁹.

Potrivit ministrului transportului și infrastructurii, Adil Karaismailoğlu, canalul Istanbul va fi o rută de tranzit care va completa puterea logistică și infrastructura Turciei în domeniul maritim. De asemenea, oficialii turci au exploatat oportunitatea oferită de criza blocării canalului Suez (martie 2021) pentru a întări ideea că scopul principal al canalului Istanbul este de a reduce traficul maritim prin

Bosfor și de a preveni producerea unor blocaje similare în strâmtoarea turcească¹⁰.

Deși canalul Istanbul se bucură de sprijinul masiv al administrației curente de la Ankara și al majorității susținătorilor AKP, implementarea proiectului este influențată de mai mulți factori interni și externi:

- **Opoziția internă** - formată de partidele politice opuse AKP, dar și de diverse ONG-uri și de un segment al populației afectate de proiect. În acest sens, se remarcă primarul orașului Istanbul, Ekrem Imamoğlu, din partea Partidului Republican al Poporului (CHP), care se opune agresiv construcției canalului, invocând efectele negative semnificative asupra populației metropolei¹¹. Opoziția internă împotriva canalului Istanbul a fost evidențiată de scrisoarea deschisă întocmită, la începutul lunii aprilie, de peste 100 de amirali și ofițeri în retragere din Forțele Navale turce, prin care au avertizat asupra posibilității compromiterii *Convenției de la Montreux* prin operaționalizarea canalului. Această reacție publică a unor foste cadre militare a iritat în mod special autoritățile turce, pe fondul tentativei de lovitură de stat eșuate din anul 2016, executate de unii membri ai Forțelor Armate¹².

- **Situația economică dificilă**, cauzată de inflația din ultimii ani (care se situează mult peste ținta stabilită de Banca Centrală din statul turc) și de efectele pandemiei de COVID-19, a condus la deprecierea lirei turcești în raport cu dolarul american. Adicional acestor evoluții financiare negative, Ankara trebuie să gestioneze și efectele economice asociate pandemiei. Toate aceste aspecte vor face dificilă obținerea de fonduri necesare pentru construirea canalului Istanbul. În acest scenariu, devine foarte probabilă concesionarea canalului către firmele private pentru a acoperi costurile de construcție a acestuia. Totodată, implementarea unui proiect de asemenea anvergură prezintă automat și oportunități pentru acțiuni de corupție¹³.
- **Utilitatea tranzitării canalului contracost** în detrimentul trecerii gratuite prin strâmtoarea Bosfor prezintă o problemă de bază pentru autoritățile turce. Care este raționamentul pentru ca navele comerciale să utilizeze noul canal? Partea turcă insistă că noul proiect de infrastructură va fi o opțiune mai sigură pentru tranzitul către/dinspre Marea Neagră, care nu va mai suferi de întârzierile întâlnite pe timpul tranzitului prin strâmtoarea Bosfor. Deși manevrele de tranzitare a strâmtoării sunt

mai dificile, în ultimii 20 de ani nu au fost înregistrate incidente navale care să perturbe semnificativ navigația. Ca urmare, autoritățile turce vor fi nevoite să direcționeze forțat traficul naval prin canalul Istanbul pentru a acoperi costurile de construcție a acestuia, prin impunerea de restricții sau limitări care pot încălca acordurile și tratatele internaționale în vigoare¹⁴.

- **Poziția statelor riverane Mării Negre și a celor cu interese în regiune.** Spre deosebire de președintele turc, ministrul turc de externe, Mevlüt Çavuşoğlu, a oferit oficial asigurări că operaționalizarea canalului Istanbul nu va afecta Convenția de la Montreux. Totuși, aceste asigurări nu exclud posibilitatea ca noul proiect de infrastructură să nu se supună Convenției, astfel că proiectul continuă să ridice semne de întrebare privind compatibilitatea cu reglementările stabilite de aceasta. Astfel, apar întrebări privind aplicabilitatea limitărilor din domeniul militar la tranzitul prin canalul Istanbul sau referitoare la activitățile NATO și ale Federației Ruse în Marea Neagră.

Implicațiile regionale ale construirii Canalului Istanbul

Potrivit președintelui Turciei, ideea proiectului Canalului Istanbul se bazează pe o serie de avantaje care vor oferi țării și regiunii multiple oportunități de dezvoltare. În anul 2011, când premierul R.T.Erdoğan și-a anunțat pentru prima dată intențiile de a construi un asemenea canal, care să treacă prin Istanbul, acesta a prezentat și motivele care au stat la baza deciziei, după cum urmează¹⁵:

1. Turcia are nevoie de acest canal pentru a-și prezerva poziția de actor relevant la nivel global. Prin creșterea importurilor și exporturilor internaționale, preconizată după construirea canalului, influența Turciei va crește considerabil în regiunea Mării Negre, Balcani, Orientul Mijlociu și Nordul Africii, devenind astfel un actor important în arena economiei globale.
2. Construirea canalului Istanbul va reduce riscul expunerii populației la eventuale incidente navale. Pentru traversarea strâmtorii Bosfor, navele sunt nevoite să efectueze diverse manevre, unele cu un nivel ridicat de dificultate. Canalul

Istanbul ar oferi o alternativă navelor care doresc să ajungă mai repede la destinație, fără ca acestea să se expună unor riscuri suplimentare.

3. Pentru a crește capacitatea de transport urban (pe mare) a Istanbulului și a activităților recreaționale. Potrivit declarațiilor președintelui R.T.Erdoğan, după deschiderea canalului Istanbul, strâmtoarea Bosfor ar putea fi utilizată de cetățenii din Istanbul ca rută de transport intraurban.
4. Pentru a prezerva fauna maritimă, prin reducerea contaminării apelor de către navele staționate, care așteaptă să traverseze strâmtoarea.

Totuși, președintele Turciei urmărește și atingerea altor obiective prin implementarea acestui proiect. În prezent, aspirațiile Turciei de supremație și de mare putere globală sunt incompatibile cu Convenția de la Montreux, care limitează acțiunile și drepturile Turciei referitoare la traficul maritim în regiune. Având în vedere că Ankara se află în imposibilitatea de a renegocia Convenția, autoritățile turce încearcă să „ocolească” prevederile stipulate în documentul care datează din anul 1936, prin construirea canalului¹⁶.

Eventuala operaționalizare a proiectului va produce efecte ireversibile care se vor resimți cu preponderență la nivel regional, dar și pe scena globală. Implicațiile vor fi multiple, iar odată cu finalizarea proiectului vor surveni o serie de modificări în sfera geostrategiei. Având în vedere rolul Mării Negre de frontieră de sud-est a Europei și a comunității euroatlantice, statutul acesteia este unul esențial în ceea ce privește evoluțiile geopolitice și geostrategice din regiune. Acest canal va reprezenta o „pârghie geopolitică” a administrației Erdoğan vizavi de comunitatea internațională, crescând influența Turciei în regiune și în lume, în contextul în care Ankara va deține autoritate exclusivă asupra acestui punct de maximă importanță¹⁷.

Implicațiile de ordin geostrategic ale implementării acestui proiect sunt legate, în mare măsură, de Convenția de la Montreux, care limitează numărul (maxim nouă) și deplasamentul (maxim 15.000 t/navă¹⁸) navelor de război ale statelor neriverane la Marea Neagră, ce doresc să tranziteze Strâmtoarea Bosfor, dar și perioada de staționare a acestora (nu pot staționa în apele Mării Negre mai mult de 21 de zile). Acest acord a oferit Turciei autoritate asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele, dar permite traficul liber al

călătorilor și mărfurilor pe timp de pace. Potrivit președintelui R.T. Erdoğan, cel mai probabil, canalul Istanbul nu va intra sub reglementările Convenției. Acest aspect ar avea un puternic impact asupra securității regionale¹⁹, iar Turcia va putea decide în funcție de propriile interese cine poate tranzita canalul și cine nu. F.Rusă va fi unul dintre statele direct afectate de noul canal, dacă acesta nu va intra sub auspiciile Convenției de la Montreux, întrucât navele militare ale statelor membre NATO care vor intra în Marea Neagră prin canalul Istanbul vor putea staționa pentru perioade îndelungate și în număr mai mare decât stipulează Convenția²⁰.

Acest scenariu este perceput de Kremlin ca o amenințare directă la adresa securității naționale a F.Ruse, deoarece Marea Neagră se va transforma brusc din „lac rusesc” sau „Putin’s backyard” într-o mare a NATO, iar influența și puterea F.Ruse în regiune vor decădea drastic. Astfel de probleme au fost evidențiate de criza dintre Ucraina și F.Rusă din perioada martie-aprilie 2021, când Moscova a avertizat că va reacționa agresiv la orice dislocare de nave de război ale SUA în Marea Neagră. Așadar, în situația în care Turcia va renunța la Convenția de la Montreux în favoarea noului canal, se va produce o modificare de ordin geostrategic în regiune, cu multiple implicații la adresa securității regionale/europene. În aceste condiții, F.Rusă desfășoară o campanie de denigrare a proiectului de construire a canalului, în principal prin diverse metode de manipulare a populației. Pe lângă mediatizarea intensă a cazurilor în care personalități din Turcia se opun vehement construirii canalului, F.Rusă depune eforturi în vederea blocării finanțării externe a proiectului²¹.

O altă mare putere direct interesată de evoluțiile din regiune este Republica Populară Chineză, cel mai mare aliat al F.Ruse. La fel ca F.Rusă, și statul chinez își extinde prezența maritimă printr-o rețea de porturi militare, ca parte a proiectului „Belt and Road Initiative”. Având în vedere intențiile R.P. Chineze de a reglementa tranzitul navelor militare și de a-și crește influența asupra pasajului maritim strategic către Marea Chinei de Sud, autoritățile

de la Beijing monitorizează cu interes evoluțiile din Marea Neagră și situația de securitate din estul Mării Mediterane. Autoritățile de la Beijing doresc să aplice o politică similară cu prevederile Convenției de la Montreux și în Marea Chinei de Sud, obligând navele militare ale altor state să solicite R.P. Chineze accesul în mare, acest lucru însemnând, prin extensie, că statele recunosc apele respective ca aparținând statului chinez. Astfel, abolirea Convenției de la Montreux nu va fi nici pe placul autorităților de la Beijing, chiar dacă R.P. Chineză nu va fi afectată în mod direct, dar se va crea un precedent²². În prezent, R.P. Chineză revendică o mare parte din Marea Chinei de Sud, o zonă de importanță strategică dorită și de alte state pentru resursele naturale existente²³.

SUA vor beneficia de pe urma construirii canalului Istanbul atât din punct de vedere securitar, cât și economic. Astfel, SUA vor putea disloca nave militare în Marea Neagră fără limite de deplasament sau legate de perioada de staționare. Din punct de vedere economic, navele comerciale de mare tonaj vor putea transporta gaze lichefiate prin noul canal fără restricții, diversificând astfel sursele de energie în regiune, aspect inacceptabil pentru F.Rusă²⁴.

Pentru România, Marea Neagră prezintă o importanță crucială, evoluțiile din această zonă putând afecta direct pacea și stabilitatea din regiune, cu efecte implicite și asupra intereselor statului român. Potrivit lui Mădălin Blidaru, expert în securitate din cadrul Facultății de Științe Politice din București, „strâmtoarele din zona Mării Negre joacă un rol important în protecția, apărarea și cooperarea din regiune”, fiind esențial ca „viitorul canal Istanbul să nu afecteze regimul de trafic maritim și să se ajungă la destabilizarea zonei Mării Negre”²⁵.

Deocamdată, președintele Turciei nu a anunțat oficial decizia de a anula restricțiile Convenției de la Montreux. Totuși, în situația în care acesta va hotărî să scoată canalul Istanbul în afara Convenției, niciun organism oficial al statului turc nu va putea să se opună²⁶, întrucât președintele Turciei este „putere decidentă unică în ceea ce privește tratatele, acordurile sau convențiile internaționale”²⁷. Anularea Convenției poate

conduce, foarte probabil, la o cursă a înarmării în regiunea Mării Negre, un aspect foarte sensibil care trebuie luat în considerare de autoritățile turce.

De asemenea, există preocupări multiple ale oamenilor de știință referitoare la apariția unor dezastre naturale/ecologice, care ar putea fi produse de modificarea artificială și spontană a elementelor de geografie a mediului înconjurător.

Unele dintre cele mai importante aspecte de luat în considerare la implementarea unui proiect atât de ambițios precum canalul Istanbul sunt mediul înconjurător și resursele naturale. Odată cu construirea canalului, suprafețe imense de pădure și de zone agricole vor dispărea, același lucru fiind valabil și pentru rezervoarele naturale de apă dulce (lacuri/lagune, ape subterane), care reprezintă în prezent aproximativ 30% din necesarul zilnic de apă al Istanbulului. De asemenea, chiar și izvoarele subterane care nu vor fi distruse de lucrările pentru noul canal ar putea fi „contaminate” cu apă sărată de mare, acest proces fiind ireversibil. Ecosistemele deja afectate de dezvoltarea rapidă a marilor orașe și urbanizarea zonelor rurale vor fi distruse, într-o mare măsură, de un asemenea proiect, iar daunele vor fi ireparabile²⁸. În același timp, specialiști de mediu, diverse instituții, dar și ONG-uri și-au exprimat îngrijorarea cu privire la extincția multor

specii acvatice din Marea Marmara²⁹. Potrivit acestora, modificarea salinității și temperaturii apei³⁰ ar putea ucide toată fauna maritimă din Marea Marmara, provocând eliberarea unei cantități mari de sulfură de hidrogen care va răspândi un miros neplăcut în tot orașul³¹. În același timp, apa poluată din Marea Neagră ar putea ajunge chiar în Marea Mediterană, afectând grav viața maritimă și, implicit, pescuitul³².

În același timp, criticii au avertizat cu privire la faptul că noul canal ar putea avea un impact negativ asupra plăcilor tectonice din zonă, crescând astfel riscul seismic în Istanbul, zonă care deja se confruntă cu un risc ridicat de cutremure. Deși Agenția pentru dezastre și managementul crizelor din Turcia respinge aceste afirmații, în situația unui dezastru natural populația din partea de vest a Istanbulului (opt milioane de persoane) se va afla în situația de a nu putea evacua într-un timp scurt orașul³³, având în vedere că metropola va fi înconjurată de apă după construirea canalului³⁴.

Concluzii

Construirea canalului Istanbul va oferi Turciei oportunitatea de a-și spori influența la nivel regional și de a aspira la poziția de mare putere pe scena internațională. Totuși, proiectul îndrăzneț va genera nemulțumiri în rândul altor

mari puteri ale lumii, precum F.Rusă și R.P. Chineză, ceea ce ar putea duce la complicații pentru conducerea de la Ankara. Consecințele vor fi resimțite și de celelalte state riverane la Marea Neagră, situația creată prezentând un interes maxim pentru acestea.

Impactul construirii canalului Istanbul va depinde, în mare măsură, de decizia autorităților turce de a respecta, în continuare, Convenția de la Montreux și pe noua rută de tranzit maritim sau de a anula prevederile acesteia. Pe de o parte, R.T. Erdoğan amenință că noul canal nu se va supune aceluiași regim cu strâmtoarea Bosfor. Pe de altă parte, ca urmare a implicațiilor majore pe care o asemenea decizie le va avea, este probabil ca președintele turc să găsească o soluție de mijloc prin care Turcia va putea beneficia economic de pe urma construirii noului canal, iar scena geostrategică să nu cunoască schimbări care să pericliteze situația regională de securitate.

Apariția unor dezastre ecologice și/sau naturale în urma construirii canalului Istanbul este, încă, un subiect controversat. Experții consideră că autoritățile de resort ar trebui să efectueze o serie de teste documentate și complexe, care să nu poată lăsa loc de întrebări legate de siguranța mediului și, implicit, a cetățenilor metropolei, după finalizarea lucrărilor. Deși autoritățile de la Ankara au declarat că nu există niciun risc aferent construirii canalului, o mare parte a populației Istanbulului se opune proiectului.

Având în vedere beneficiile potențiale pentru Turcia generate de operaționalizarea canalului Istanbul și de faptul că proiectul a fost deja validat de guvernul turc, cel mai probabil autoritățile turce nu vor renunța la proiect. Totuși, este puțin probabil ca proiectul să fie finalizat până în anul 2023³⁵, termen anunțat de președintele R.T. Erdoğan în repetate rânduri.

¹ Seda Kundak, Mete Basar Baypinar, „The crazy project – Canal Istanbul”, *TeMA - Journal of Land Use, Mobility and Environment* · October 2011, online: <http://www.tema.unina.it> (accesat în 21.04.2021).

² Ibidem.

³ „Will Istanbul’s Massive New Canal Be an Environmental Disaster?”, online: <https://www.nationalgeographic.com/science/article/istanbul-canal-project-bosporus-environmental-impacts> (accesat în 21.04.2021).

⁴ Joseph Hinks, „The Multibillion Dollar Canal Carving a Rift Through Erdogan’s Turkey”, online: <https://time.com/5783560/canal-istanbul-erdogan-imamoglu-infrastructure/> (accesat în 21.04.2021).

⁵ Christian Keller, „Kanal Istanbul: Pipedream or Politics?”, online <https://www.bakerinstitute.org/media/files/files/9fbb9584/IFRI-pub-KellerKanalIstanbul-2011.pdf> (accesat în 21.04.2021).

⁶ „Istanbul Canal: Erdogan’s dream, Istanbul’s nightmare”, online: <https://www.dw.com/en/istanbul-canal-erdogans-dream-istanbuls-nightmare/a-51849822> (accesat în 21.04.2021).

⁷ „Turkey’s Canal Istanbul dispute explained”, online: <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/5/turkey-what-you-need-to-know-on-canal-istanbul-montreux-dispute> (accesat în 21.04.2021).

⁸ Canalul va avea următoarele caracteristici: lungime – 45 km; lățime – 360 m (la suprafață) și 275 m (la fund); adâncime – 20,75 m.

⁹ „Questions persist as Canal Istanbul construction begins”, online: <https://www.al-monitor.com/originals/2018/01/turkey-geostrategic-implications-of-canal-istanbul-project.html> (accesat în 21.04.2021); Ankur Kundu, „Turkey Greenlights Massive Project to Build Canal Through Istanbul”, online: <https://www.maritime-executive.com/article/turkey-greenlights-massive-project-to-build-canal-through-istanbul> (accesat în 21.04.2021); Motasem A Dalloul, „Is the Istanbul Canal Erdogan’s personal or Turkey’s national project?”, online: <https://www.middleeastmonitor.com/20210416-is-the-istanbul-canal-erdogans-personal-or-turkeys-national-project/> (accesat în 21.04.2021).

¹⁰ Ibidem.

¹¹ „Istanbul Canal: Erdogan’s dream, Istanbul’s nightmare”, online: <https://www.dw.com/en/istanbul-canal-erdogans-dream-istanbuls-nightmare/a-51849822> (accesat în 21.04.2021).

¹² „Turkey’s Canal Istanbul dispute explained”, online: <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/5/turkey-what-you-need-to-know-on-canal-istanbul-montreux-dispute> (accesat în 21.04.2021).

¹³ Helene Franchineau, „How Istanbul’s man-made canal project could trigger an arms race in the Black Sea – and why China is watching closely”, online: <https://www.scmp.com/news/world/europe/article/2149025/how-istanbuls-man-made-canal-project-could-trigger-arms-race-black> (accesat în 21.04.2021).

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Seda Kundak, Mete Basar Baypinar, „The crazy project – Canal Istanbul”, *TeMA - Journal of Land Use, Mobility and Environment* · October 2011, online: <http://www.tema.unina.it> (accesat în 21.04.2021).

- ¹⁶ „The Geopolitical Implications of the Canal Istanbul”, online: <http://www.natofoundation.org/levant/canal-istanbul-geopolitical-implications/> (accesat în 21.04.2021).
- ¹⁷ Ibidem.
- ¹⁸ Deplasamentul total al navelor unei țări neriverane la Marea Neagră nu trebuie să depășească 45.000 t.
- ¹⁹ Securitatea Mării Negre și a estului Mării Mediterane depinde în mare măsură de respectarea Convenției de la Montreux.
- ²⁰ „Canalul Istanbul, un proiect controversat”, online: <http://sinopsis.info.ro/2021/04/09/canalul-istanbul-un-proiect-controversat/> (accesat în 21.04.2021).
- ²¹ Sergiu Medar, „Canalul Istanbul în competiția marilor puteri”, online: <https://monitorulapararii.ro/canalul-istanbul-in-competitia-marilor-puteri-1-36399> (accesat în 21.04.2021).
- ²² „The Geopolitical Implications of the Canal Istanbul”, online: <http://www.natofoundation.org/levant/canal-istanbul-geopolitical-implications/> (accesat în 21.04.2021).
- ²³ Helene Franchineau, „How Istanbul’s man-made canal project could trigger an arms race in the Black Sea – and why China is watching closely”, online: <https://www.scmp.com/news/world/europe/article/2149025/how-istanbuls-man-made-canal-project-could-trigger-arms-race-black> (accesat în 21.04.2021).
- ²⁴ Sergiu Medar, „Canalul Istanbul în competiția marilor puteri”, online: <https://monitorulapararii.ro/canalul-istanbul-in-competitia-marilor-puteri-1-36399> (accesat în 21.04.2021).
- ²⁵ „Canalul Istanbul, un proiect controversat”, online: <http://sinopsis.info.ro/2021/04/09/canalul-istanbul-un-proiect-controversat/> (accesat în 21.04.2021).
- ²⁶ Potrivit decretului prezidențial emis de R.T. Erdoğan în anul 2018.
- ²⁷ Sergiu Medar, „Canalul Istanbul în competiția marilor puteri”, online: <https://monitorulapararii.ro/canalul-istanbul-in-competitia-marilor-puteri-1-36399> (accesat în 21.04.2021).
- ²⁸ Seda Kundak, Mete Basar Baypinar, „The crazy project – Canal Istanbul”, *TeMA - Journal of Land Use, Mobility and Environment* · October 2011, online: <http://www.tema.unina.it> (accesat în 21.04.2021).
- ²⁹ Cătălin Nica, „Canalul Istanbul, proiectul nebunesc prin care Erdogan ar putea împlini un vis al Imperiului Otoman. Chiar și cu prețul distrugerii vieții marine”, online: <https://universul.net/canalul-istanbul-proiectul-nebunesc-prin-care-erdogan-ar-putea-implini-un-vis-al-imperiului-otoman-chiar-si-cu-pretul-distrugerii-vietii-marine/> (accesat în 21.04.2021).
- ³⁰ Apa din Marea Neagră are o salinitate mai mică și o temperatură mai scăzută decât Marea Marmara.
- ³¹ „Will Istanbul’s Massive New Canal Be an Environmental Disaster?”, online: <https://www.nationalgeographic.com/science/article/istanbul-canal-project-bosporus-environmental-impacts> (accesat în 21.04.2021).
- ³² Joseph Hinks, „The Multibillion Dollar Canal Carving a Rift Through Erdogan’s Turkey”, online: <https://time.com/5783560/canal-istanbul-erdogan-imamoglu-infrastructure/> (accesat în 21.04.2021).
- ³³ Partea de vest a Istanbulului se va transforma într-o insulă, care va adăposti aproximativ opt milioane de persoane (populația totală a Istanbulului este de 15 milioane de persoane). Această „mini-insulă” va include și centrul istoric al orașului.
- ³⁴ „Istanbul Canal: Erdogan’s dream, Istanbul’s nightmare”, online: <https://www.dw.com/en/istanbul-canal-erdogans-dream-istanbuls-nightmare/a-51849822> (accesat în 21.04.2021).
- ³⁵ Marchează 100 de ani de la înființarea Republicii Turcia.

PUTEREA NORMATIVĂ. RELAȚIA UNIUNEA EUROPEANĂ-TURCIA DIN PERSPECTIVA PUTERII NORMATIVE

Cornel BURETE*

Abstract

Globalization produces uncontrollable and sometimes unpredictable effects, which affect, albeit differently, both small states and large powers. The actors of the international political scene try to take advantage of this phenomenon which allows the expansion of power relations at regional and global level by designing their own powers, mainly military and economic, at great distance. In this context, the European Union can be seen as an organisational force that has taken on the task of controlling the anarchic tendencies of globalisation in the social interest, through the unitary management of attributes relating to the sovereignty of member states. The European Union is currently the most important union and regional player, even if it has not yet reached the end of the proposed state of establishment, of economic, monetary and political union.

Keywords: *European Union, normative power, international relations.*

Conceptul de putere normativă

Teoriile referitoare la puterea normativă, consacrată sub denumirea de „*Normative power*”, nu sunt o noutate în lumea relațiilor politice internaționale și nici în domeniul studiului ecuațiilor de putere. Teoria popularizată de Ian Manners, în anul 2002, abordează exclusiv situația Uniunii Europene, ceea ce impune limite serioase pentru teoreticienii relațiilor internaționale¹.

Dincolo de limitele regionale ale teoriei „puterii normative”, aceasta poate fi definită ca o asociere de actori statali, legitimi din perspectiva relațiilor internaționale, care valorificându-și suveranitatea acceptă să fie parte a unor acorduri internaționale create în concordanță cu aspirațiile lor sociale, militare, economice, monetare și politice.

Teoria lui Manners a fost construită în jurul ideii de a genera ceea ce pare a fi normalitate pe scena relațiilor internaționale. Problema normalității despre care vorbește Ian Manners constă, însă, nu în asumarea acesteia de către

fiecare contribuitor, ci în recunoașterea de către ceilalți actori². În ceea ce privește legitimitatea puterii normative, majoritatea teoreticienilor au identificat două probleme necesar a fi clarificate: *problema conceptuală* și *problema tehnic normativă*. Dacă în ceea ce privește aspectul conceptual lucrurile par a fi mai ușor rezolvabile, majoritatea definițiilor identificând existența unui raport de putere constituit în jurul normalității și transmis prin acte comunicative³, în ceea ce privește tehnica normativă aspectele sunt mai complicate. Afirmăm aceasta în condițiile în care normele UE nu se confundă cu normele juridice ale dreptului internațional, iar emiterea lor trebuie să vizeze caracterul etic și nu să îngrădească în vreun fel suveranitatea statelor membre.

Manners definește Uniunea Europeană ca fiind un actor nou al scenei relațiilor internaționale, care nu se încadrează în tendințele anarhice ale sistemului, fiind influențat de interesele de securitate ale statelor

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

independente⁴. Autorul susține că această unicitate este generată, în egală măsură, de Tratatul UE create pe valorile comune ale membrilor și de caracterul etic care guvernează uniunea, caracter aflat în contradicție cu preocupările realiste și neorealiste de securitate aflate pe agenda statelor contribuatoare⁵.

Având în vedere acest aspect, Manners evidențiază predispoziția UE de a interacționa normativ și pozitiv pe scena relațiilor internaționale, împotriva tendințelor de manifestare a puterii de constrângere⁶. Extinzând rolul și importanța UE, politica de „normalitate” a uniunii este proiectată direct și indirect asupra actorilor scenei politice, valorile promovate căpătând astfel valențe normative⁷.

În plan teoretic, identitatea normativă a UE este susținută de propria retorică și de declarațiile oficiale ale înalților săi reprezentanți, conform cărora aceasta se bazează pe o comunitate de valori⁸, aspect confirmat și de atitudinea majorității liderilor statali care percep uniunea ca pe o putere reală a sistemului internațional.

Argumentul lui Manners este susținut și de faptul că valorile uniunii nu sunt doar declarative, acestea fiind materializate în documente cu

valoare juridică.⁹ Ceea ce constatăm, însă, este faptul că normele UE sunt difuzate statelor nu doar prin dialog pozitiv, ci și prin condiționări (ceea ce poate fi interpretat ca o formă de coerciție) indiferent de caracterul pozitiv sau negativ al acestora, utilizând metode consacrate ale puterii soft¹⁰, cum ar fi cultura, diplomația publică și diplomația militară. Tocmai această atitudine a UE îi permite lui Manners să susțină caracterul normativ al acesteia, în care dincolo de abordările condiționale (materializate uneori în sancțiuni economice), există, în general, componenta etică.

Caracterul normativ al UE este manifestat și prin poziția constructivă manifestată în raport cu susținerea și promovarea dreptului internațional, ca modalitate de reglare a relațiilor interstatale, prin care limitează posibilitatea marilor puteri, a puterilor consacrate, de a-și impune propriile norme, coercitive sau abuzive. Determinarea statelor din „lumea a treia”, de exemplu, și susținerea lor prin asistență juridică, de a adera la normele de drept internațional, vine să confirme caracterul normativ al UE.

Limitările puterii normative

Așa cum a fost descrisă de Manners, în 2002, uniunea ca actor distinct al relațiilor internaționale, bazată pe norme și pe promovarea binelui regional și global, prefigura o mare putere, cu potențial acțional remarcabil¹¹. În pofida acestui lucru, spre dezamăgirea cel puțin a teoreticienilor puterii, UE nu s-a impus ca și actor cu putere normativă, deoarece nu a reușit să convingă actorii să adere în totalitate la normele sale. Motivul principal al acestei nereușite îl reprezintă componenta economică a puterii, interesele economico-financiare ale statelor, care intră frecvent în contradicție cu caracterul etic al normelor europene. Nici un actor statal nu este dispus să recurgă la condiționări negative, pentru a respecta normele etice unionale, atunci când interesul său economic este afectat.

Proiectarea puterii la mare distanță și, mai ales, proiectarea puterii economice, face ca statele UE să accepte sau chiar să genereze compromisuri în ceea ce privește aplicarea unor sancțiuni, chiar și atunci când este vorba despre încălcări evidente ale drepturilor fundamentale¹². Mai mult decât atât, valorificând eficient instrumentele puterii soft, statele puternice din UE utilizează abordările normativ pozitive ale Uniunii pentru a-și crea avantaje economice. Astfel, numeroase proiecte de susținere a drepturilor omului, generate de UE, au permis statelor dezvoltate să stabilească

relații economice privilegiate cu țări emergente, deținătoare de resurse naturale apreciabile sau care reprezentau o piață de desfacere cu forță de muncă ieftină¹³.

Chiar liderii Uniunii, Germania, Marea Britanie și Franța și-au estompat interesul pentru proiectele normative, abordând prioritar acele proiecte care vizau programele de dezvoltare în zona economică și comercială¹⁴.

Una dintre marile probleme ale UE este determinată de faptul că întrepătrunderea eficientă a normelor europene cu interesele economice ale statelor este irealizabilă, factorul economic fiind întotdeauna prioritar ca instrument de realizare a interesului național.¹⁵ În mod evident, în pofida valorilor promovate de UE, aceasta nu va fi capabilă să tranșeze în favoarea normativului etic european un eventual conflict cu interesele economice ale statelor. Pentru ca deținătorii puterii legitime din statele implicate să adopte aceste norme ar trebui să reușească să modeleze mentalul colectiv al propriei națiuni în favoarea bonității normelor europene și în defavoarea bunăstării naționale, aspect inacceptabil pentru guvernanți¹⁶.

La nivel academic sunt tot mai dese opiniile care converg către ideea că UE nu poate realiza acest deziderat major al existenței caracterului său normativ, ceea ce îi eclipsează imaginea de autoproclamată instituție internațională cu valențe

normative, capabilă să exporte și să proiecteze valori etice statale. În aceeași notă de compromis se înscrie și inconsecvența Uniunii în ceea ce privește aplicarea unitară a normelor proprii tuturor actorilor scenei politice, indiferent de rangul sau poziția lor. Deși favorizarea nu este un termen potrivit, aplicarea cu mai puțină strictețe a unor sancțiuni și a măsurilor de presiune asupra unor actori cu care Uniunea are relații comerciale reprezintă un mod de auto-subminare a încrederii națiunilor în valorile autoproclamate¹⁷.

Franța și Germania, de exemplu, în calitate de lideri informali ai UE, au dat tonul unor astfel de practici începând cu anul 1996 la ceea ce numim „aplicarea moderată a sancțiunilor” împotriva Chinei autoritariste, pe măsură ce volumul schimburilor comerciale bilaterale a crescut semnificativ. Iată cum, paradoxal, proiectarea puterii economice a Chinei la mare distanță nu reprezintă un pericol pentru celelalte națiuni, atâta timp cât propriile interese nu le sunt afectate și se găsesc oportunități economice în consonanță cu interesul lor național. În acest context, apreciem că afirmația conform căreia promovarea valorilor Uniunii este subminată chiar de principalii actori se susține în totalitate¹⁸.

Este evidentă așadar diferența dintre retorica UE și practica statelor membre, ceea ce pune sub semnul întrebării, fie și din perspectivă

ideologică, însăși potențialul Uniunii de a convinge alți actori să adopte niște valori pe care le percep ca imorale și lipsite de constanță. Ceea ce este îngrijorător, dincolo de contradicțiile privind caracterul normativ al UE, este faptul că se manifestă o reticență a statelor de a adera la valorile UE tocmai în zonele vizate prioritar de aceasta.

Relația UE-Turcia din perspectiva puterii normative a Uniunii

Puterea normativă a UE, contestată în plan teoretic, dar și unitatea uniunii sunt supuse unei adevărate presiuni politice, generată de modificările geostrategice și de dinamica situației internaționale la nivel regional și global. În acest context complicat, aderarea Turciei la UE reprezintă o adevărată provocare, având în vedere, pe de o parte, statutul de actor important al acesteia în plan militar, economic și demografic, iar pe de altă parte, intenția UE de a nu face compromisuri în ceea ce privește respectarea principiilor normative ale aderării.

În concordanță cu principiile sale constitutive, UE și-a propus, în primul rând, asigurarea păcii regionale printr-o politică de extindere în zona Balcanilor de Vest și a Turciei. În pofida puterii naționale reprezentată de Turcia, numeroasele frământări sociale (cele 4 lovituri de stat militare,

ultima dintre ele în anul 2016) și accentele de autoritarism manifestate de liderii de la Ankara îl făceau pe Jean Claude Juncker să afirme în 2014 că „un stat care interzice Twitter nu are ce căuta în Uniunea Europeană”.¹⁹ Tentativa de lovitură de stat din Turcia anului 2016, când armata a încercat să schimbe regimul AKP (Partidul Dezvoltării și Dreptății) condus de Recep Erdoğan, criza imigranților sirieni, măsurile punitive dure adoptate în Turcia împotriva participanților la lovitură de stat eşuată, coroborate cu regretabila decizie a Marii Britanii de a părăsi Uniunea, au complicat sarcina UE de negociere în vederea aderării Turciei.

Situată geografic pe două continente, Turcia, urmaşa de drept a marelui Imperiu Otoman, dorind să statornicească legăturile istorice cu Europa prevedea în documentul relațiilor de cooperare cu UE că „Europa este căminul nostru comun pe care l-am unit în jurul unor norme principii și valori comune”²⁰. În acest scop, conducătorii Turciei moderne, conștienți de faptul că pot valorifica importanța geostrategică a națiunii lor, s-au îndreptat spre o democrație bazată pe modernizarea politică, socială și economică, luând drept model țările occidentale dezvoltate. Chiar dacă această atitudine a generat reacții contradictorii în rândul celorlalte state musulmane, Turcia a continuat politica sa de apropiere față de Occident, solicitând încă din anul 1987 aderarea la UE (cea mai veche solicitare nefinalizată)²¹. În pofida acestei apropieri evidente de valorile occidentale, a dorinței de aderare declarate a Turciei și a numeroase opinii și atitudini comune cu UE și SUA, mai ales în perioada Războiului Rece, relația neuniformă turco-europeană este blocată de trei decenii. Așa cum am arătat, implicarea armatei în lovituri de stat, instabilitatea economică, problemele legate de drepturile minorității kurde și, mai ales, politica externă inflexibilă în relația cu Cipru au reprezentat piedici permanente ale evoluției spre aderarea la UE a Turciei.

Dacă în 1997 Turcia era eligibilă pe termen mediu²², pe termen scurt fiind apreciată ca nepregătită, după numai doi ani (în 1999, la Helsinki) Turcia era declarată eligibilă, dar nu era

inclusă pe lista țărilor cu care UE urma să înceapă negocierile²³. Paradoxal, după cinci ani (în 2004 la Bruxelles), abordarea s-a schimbat total, Turciei fiindu-i impuse capitole suplimentare de negociere în comparație cu celelalte țări. Capitolele suplimentare vizau sistemul judiciar, drepturile fundamentale și siguranța alimentară²⁴. Problema cea mai importantă a reprezentat-o, însă, în continuare, opoziția Turciei în ceea ce privește Protocolul Adițional al Acordului de la Ankara, care viza relația cu Republica Cipru²⁵.

Numeroși specialiști apreciază că în cazul Turciei, ca și în cazul altor state care intenționează să adere la UE, sunt aplicate standarde duble, fiind vorba despre condiții mai greu de îndeplinit decât cele impuse, de exemplu, statelor fondatoare. Dublul standard este imoral, dar reprezintă o realitate a relațiilor internaționale, care se manifestă chiar și la nivelul UE și care îi afectează credibilitatea de putere normativă.

Turcia este o națiune puternică, conștientă de faptul că interdependența economică și extinderea pieței unice europene sunt argumente serioase, dar nu suficiente, pentru o aderare ușor negociabilă. În pofida eforturilor diplomatice, Turcia menține o politică externă inflexibilă, raportată la ceea ce consideră interes național, ceea ce a făcut ca state importante, precum Franța și Germania, să manifeste o opoziție evidentă față de ideea aderării Turciei la UE.

Argumentul potrivit căruia „din punct de vedere geografic Turcia este și, în același timp, nu este un stat european”²⁶ pare ridicol și neplauzibil în condițiile în care poziționarea geografică a Turciei este istorică și era identică și în urmă cu 33 de ani când a solicitat aderarea la UE. Așa cum am arătat, Franța și Germania au preluat acest punct de vedere al conservatorilor germani care apreciau că „Turcia este nepotrivită pentru a face parte din UE”²⁷.

Poziția Turciei în relația cu UE generează o situație pe cât de complexă, pe atât de complicată din perspectiva puterii normative a Uniunii. Poziționarea geostrategică a Turciei, ca punct nodal între Asia Centrală, Orientul Mijlociu și Balcani, este privită de mulți analiști ca principalul argument pro-aderare la UE, deoarece reprezintă

alternativa viabilă pentru rezolvarea problemei energetice a UE și reducerea dependenței față de Rusia. Fără să conteste avantajele economice, specialiștii și diplomații militari atrag atenția UE asupra riscurilor generate de politica secesionistă a Turciei și de politica confuză în relația cu NATO și Rusia.

Aderarea Turciei la UE presupune, în primul rând, adoptarea normelor specifice acesteia și, implicit, a unei linii de politică externă moderată. Turcia își dorește, în prezent, să adere la UE, dar nu acceptă compromisuri în ceea ce privește politica sa de forță în plan extern. La rândul lor, marile puteri din UE nu doresc, se pare, aderarea Turciei, însă se află sub presiunea problematicei migrației și a riscului terorist pe care încearcă să le rezolve prin negocieri cu Turcia. Marea miză a aderării Turciei este, paradoxal, o problemă internă a UE, care nu reușește să aibă o imagine exactă a capacității sale de absorbție a unui stat problemă, care îi poate compromite iremediabil statutul de putere normativă, afectat deja de Brexit.

Concluzii

Conceptul lansat de Manners este aproape de a rămâne exclusiv un subiect de studiu academic, atâta timp cât pe scena relațiilor internaționale așteptările națiunilor, rezultate din propria retorică de putere a UE, nu au fost confirmate, generând imaginea unei incapacități normative reale. O mare parte dintre politicile comune²⁸ anticipate de Manners a rămas doar pe hârtie, trecând în umbra intereselor naționale, ceea ce decredibilizează, cel puțin teoretic, poziția de actor distinct cu putere normativă a UE.

Nu suntem categorici în afirmații de genul „puterea normativă a UE reprezintă o cauză pierdută”. Uniunea poate accede la acest statut de putere normativă în măsura în care va reuși să realizeze consensul actorilor implicați pe domeniile majore ale politicii globale. Ciocnirea dintre interesele de putere naționale și puterea europeană reglementată prin norme a generat blocaje pe fondul lipsei reale de înțelegere a fenomenului. În mod evident, UE nu poate

acoperi, așa cum și-a propus, toate domeniile, scenei politice internaționale. De aceea, credem că ar trebui să se concentreze pe domeniile și zonele în care reglementarea normativă se poate realiza și ar putea aduce un plus de imagine, care să îi permită confirmarea statutului de actor global și regional distinct, cu putere normativă recunoscută.

Bibliografie

1. MANNERS Ian, Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?, *JCMS: Journal of Common Market Studies*, vol. 40, nr. 2, iulie 2002.
2. BAYLIS John, Steve Smith, Patricia Owens, *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, Publisher: OUP, Oxford; 4th edition, 6 Decembrie. 2007.
3. JURADO Elena, *Assigning Duties in the Global System of Human Rights: The Role of the European Union*, în Hartmut Mayer și Henry Vogt, *A Responsible Europe? Ethical Foundations of EU External Affairs*, Palgrave Macmillan UK, 2006.
4. NYE Joseph S. Jr., *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, Editura Public Affairs, 27 aprilie 2005.
5. BALLDUCI Giuseppe, The Limits of Normative Power Europe in Asia: The Case of Human Rights in China. *East Asia*, 27, 35-55. 2010.
6. DUȚU Petre, Cristina BOGZEANU, *Interesele naționale și folosirea instrumentelor de putere națională pentru promovarea și apărarea acestora. Cazul României*. Editura UNAP, CAROL I, București, 2010.
7. FELEZEU Călin, Radu Gabriel SAFTA, *Turcia contemporană între moștenirea kemalistă și Uniunea Europeană*, Editura CA Publishing, 2011.
8. CIOROIANU Adrian, „Turcia – de la statul-soluție la statul-problemă”, în Șerban CIOCULESCU, Octavian MANEA, Silviu PETRE (coord.), *Fața întunecată a globalizării*, București, Editura RAO, 2016.
9. Tratatul de la Maastricht și Amsterdam, disponibil online la adresa http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_1.1.3.pdf.
10. Strategia Europeană de Securitate, disponibil online la adresa <https://www.consilium.europa.eu/media/30815/qc7809568roc.pdf>.

11. MAYER Hartmut, „Is it still called ‘Chinese Whispers’? The EU’s rhetoric and action as a responsible global institution“, *International Affairs*, volum 84, 2008 p. 62-79. disponibil online la adresa <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2008.00689>.
12. CARDENAS Sonia, *Norm Collision: Explaining the Effects of International Human Rights Pressure on State Behavior. International Studies Review*, vol. 6, 2004, p. 220, disponibil online la adresa <https://academic.oup.com/isr/article-pdf/6/2/213/5079870/6-2-213.pdf>.
13. EurActiv, „Juncker and Schulz say ‘no’ to Turkey in last TV duel“, disponibil online la adresa <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/juncker-and-schulz-say-no-to-turkey-in-last-tv-duel>.
14. „Turkey-EU Relations“, disponibil online la adresa: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa>.
15. Bogdan Mureșan, *Dinamica relațiilor dintre Turcia și UE, perspective actuale*, Institutul European din România, Working Paper, Colecția Microstudii, IER, Nr. 33 Decembrie 2016, disponibil online la adresa <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/197799/1/888192290.pdf>
16. Consiliul European de la Luxembourg, 1997, Concluziile Președinției, disponibil online la adresa, http://www.europarl.europa.eu/summits/lux1_en.htm.
17. Consiliul European de la Helsinki, 1999, Concluziile Președinției, disponibil online la adresa, http://www.europarl.europa.eu/summits/hell_en.htm#a.
18. Consiliul European de la Bruxelles, 2004, Concluziile Președinției, disponibil online la adresa http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf.
19. DW, Made for Mind, Turkey not fit for EU Accession: Sarkozy”, 2011, disponibil online la adresa <http://www.dw.de/turkey-not-fit-for-eu-accession-sarkozy/a-14875593>.
20. AKMEHMET Merve Hande, Soft and Normative Power: The Importance and Power of Attraction in International Politics and Economics “Global Citizens” As a Cultural Diplomacy Tool, The International Symposium on Cultural Diplomacy, Washington, DC May 18-21, 2011, disponibil online la adresa, <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2011-symposiumusa/The-Importance-and-Power-of-Attraction-in-International-Politics-and-Economics-Global-Citizens-As-a-CD-Tool-Merve-Hande-Akmehmet.pdf>.

¹ A se vedea pe larg, Ian Manners, „Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?“, *JCMS: Journal of Common Market Studies*, vol. 40, nr. 2, iulie 2002.

² John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens, *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, Publisher: OUP Oxford; 4th edition, 6 Decembrie. 2007, pp2-13.

³ Ian Manners, *op.cit.*, p.240.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*. p. 241.

⁶ *Ibidem*. p.252.

⁷ *Ibidem*. p. 239.

⁸ Elena Jurado, *Assigning Duties in the Global System of Human Rights: The Role of the European Union*, în Hartmut Mayer și Henry Vogt, *A Responsible Europe? Ethical Foundations of EU External Affairs*. Palgrave Macmillan UK, 2006 . p.121.

⁹ A se vedea Tratatul de la Maastricht și Amsterdam, disponibil online la adresa http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_1.1.3.pdf. accesat 10.01.2021 și Strategia Europeană de Securitate. disponibil online la adresa <https://www.consilium.europa.eu/media/30815/qc7809568roc.pdf>. accesat la data de 10.01.2021.

¹⁰ A se vedea Joseph S Nye Jr., *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, Editura Public Affairs, 27 aprilie 2005

¹¹ Hartmut Mayer, „Is it still called ‘Chinese Whispers’? The EU’s rhetoric and action as a responsible global institution“, *International Affairs*, volum 84, 2008 p.62-79. disponibil online la adresa <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2008.00689.x> accesat la data de 10.02.2021.

- ¹² Sonia Cardenas, Norm Collision: Explaining the Effects of International Human Rights Pressure on State Behavior, *International Studies Review*, vol.6, 2004. p. 220, disponibil online la adresa <https://academic.oup.com/isr/article-pdf/6/2/213/5079870/6-2-213.pdf>, accesat la data de 24.02.2021.
- ¹³ Giuseppe Balduci, *The Limits of Normative Power Europe in Asia: The Case of Human Rights in China. East Asia*, 27, 35-55, 2010, pp.50-53.
- ¹⁴ *Ibidem*.
- ¹⁵ A se vedea Petre Duțu, Cristina Bogzeanu, *Interesele naționale și folosirea instrumentelor de putere națională pentru promovarea și apărarea acestora. Cazul României*. Editura UNAp, „Carol I“, București, 2010.
- ¹⁶ Sonia Cardens, *op.cit.*, p.215.
- ¹⁷ Hartmut Mayer. *op.cit.* pp.70-71.
- ¹⁸ Giuseppe Balduci, *op.cit.*, p 43.
- ¹⁹ EurActiv, „Juncker and Schulz say ‘no’ to Turkey in last TV duel”, disponibil la online: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/juncker-and-schulz-say-no-to-turkey-in-last-tv-duel/>. accesat la data de 21.02.2021.
- ²⁰ Site-ul MAE turc, „Turkey-EU Relations”, disponibil online la adresa: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa>, accesat la data de 21.02.2021.
- ²¹ Bogdan Mureșan, *Dinamica relațiilor dintre Turcia și UE, perspective actuale*. Institutul European din România, Working Paper, Colecția Microstudii, IER, Nr. 33, Decembrie 2016, disponibil online la adresa <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/197799/1/888192290.pdf>. accesat la 21.02.2021.
- ²² Consiliul European de la Luxembourg, 1997, Concluziile Președinției, disponibil online la adresa, http://www.europarl.europa.eu/summits/lux1_en.htm, accesat la data de 21.02.2021.
- ²³ Consiliul European de la Helsinki, 1999, Concluziile Președinției, disponibil online la adresa, http://www.europarl.europa.eu/summits/hell1_en.htm#a, accesat la data de 21.02.2021.
- ²⁴ Consiliul European de la Bruxelles, 2004, Concluziile Președinției disponibil online la adresa http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf. accesat la data de 21.02.2021.
- ²⁵ Călin Felezeu, Radu Gabriel Safta, *Turcia contemporană între moștenirea kemalistă și Uniunea Europeană*, Editura CA Publishind, 2011. pp148-150.
- ²⁶ Adrian Cioroianu, „Turcia – de la statul-soluție la statul-problemă”, în Șerban Cioculescu, Octavian Manea, Silviu Petre (coord.), *Fața întunecată a globalizării*, (București: Editura RAO, 2016). p. 196.
- ²⁷ DW, Made for Mind, Turkey not fit for EU Accession: Sarkozy”, 2011 disponibil online la adresa <http://www.dw.de/turkey-not-fit-for-eu-accession-sarkozy/a-14875593>, accesat la data de 21.02.2021.
- ²⁸ Ian Manners, *op.cit.*, p.39.

EFORTURILE OIAC DE IDENTIFICARE A ENTITĂȚILOR RESPONSABILE DE ATACURILE CU ARME CHIMICE DIN SIRIA

*Dr. Lucian IVAN**

Abstract

The Organization for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW) has set up an Investigation and Identification Team (EII), responsible for identifying entities that have used chemical weapons in Syria. The main mandate is to identify and report relevant information on the origin of chemical weapons attacks in Syria to the OPCW Investigation Mission (MI-OPCW) whose primary mandate is to determine whether such weapons have been used and situations where the JOINT UN Investigation Mechanism could not identify the entities responsible for the use of chemical weapons, given that they did not have an explicit mandate to do so.

The EII is composed of a multidisciplinary team, including experienced investigators, intelligence analysts, as well as a legislative expert, coordinated by a person appointed by the Director-General of the Technical Secretariat of the organization. The team operates impartially and objectively and is part of the OPCW Technical Secretariat. In this context, the Technical Secretariat of the OPCW shall regularly provide reports on the investigations carried out on the Executive Board of the OPCW and the UN Secretary-General for information and assessment of the situation.

Keywords: *EII, chemical weapons, attack, Syria, investigations.*

Context

La data de 27 iunie 2018, Conferința Statelor Părți (CSP) a Organizației pentru Interzicerea Armelor Chimice (OIAC) a adoptat decizia nr. C-SS-4/DEC.3, intitulată „Activități privind amenințări generate de utilizarea armelor chimice”. Documentul reafirma necesitatea identificării entităților responsabile de utilizarea armelor chimice și mandata Secretariatul Tehnic să dispună măsurile necesare în acest sens. De asemenea, Secretariatul Tehnic trebuie să raporteze periodic rezultatele investigațiilor către Consiliul Executiv, respectiv către Secretarul General al ONU.

În luna iunie 2019, în implementarea acestei decizii, Secretariatul a reușit să operaționalizeze Echipa de Investigare și Identificare (EII).

Echipa a fost mandatată, în mod distinct, să identifice persoanele și entitățile implicate, direct sau indirect, în utilizarea armelor chimice în Siria și să raporteze toate informațiile privind originea acestora. De asemenea, conform paragrafului 12 din Decizia CSP nr. C-SS-4/DEC.3, statele semnatare ale Convenției privind interzicerea armelor chimice (CWC) solicită EII să pună la dispoziție informațiile referitoare la utilizarea armelor chimice în Siria mecanismelor stabilite de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr. 71/248 (2016) (IIM), precum și structurilor responsabile înființate sub egida Organizației Națiunilor Unite.

De asemenea, în conformitate cu paragraful 7 al articolului VII din Convenția privind interzicerea armelor chimice, fiecare stat

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Afacerilor Interne.*

parte are obligația de a coopera cu OIAC în exercitarea de către organizație a funcțiilor sale și, în particular, de a oferi asistență Secretariatului Tehnic pentru identificarea entităților care au efectuat atacuri cu arme chimice pe teritoriul sirian.

Pe baza informațiilor obținute și în urma analizei complexe realizate de specialiștii din cadrul EII s-a ajuns la concluzia că există motive întemeiate să se creadă că:

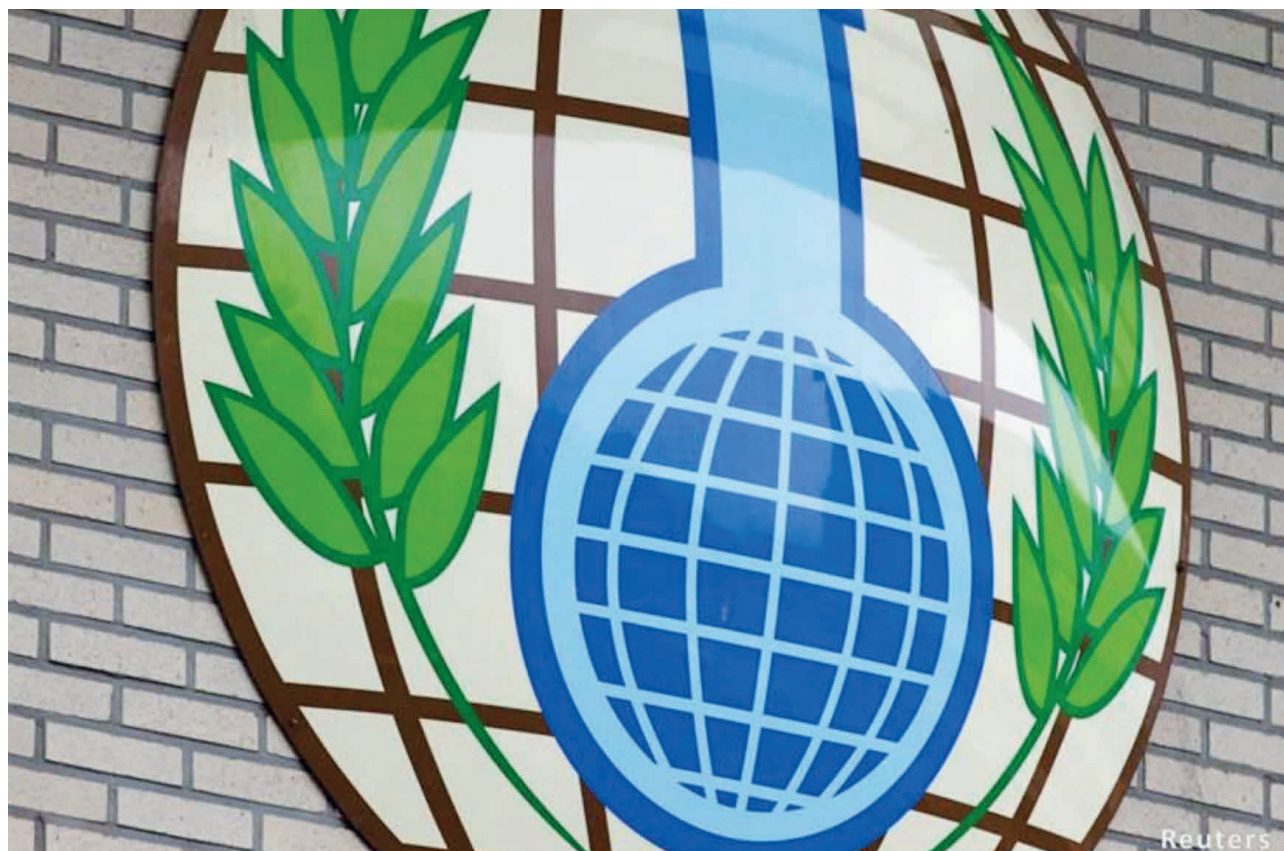
(a) La data de 24 martie 2017, în jurul orei 6:00, un avion militar Su-22, de producție rusească, aparținând Brigăzii 50 a Diviziei 22 Aeriană a Forțelor Aeriene Arabe Siriene, a decolat de la baza aeriană Shayrat, a lansat în sudul localității Ltamenah o bombă de tip M4000, care conținea substanța neuro-paralizantă sarin, afectând cel puțin 16 persoane.

(b) La data de 25 martie 2017, în jurul orei 15:00, un elicopter aparținând Forțelor Aeriene Siriene, care a decolat de la baza aeriană Hama, a lansat un cilindru asupra spitalului orașului Ltamenah; cilindrul a pătruns prin acoperiș, s-a deteriorat și a eliberat clor, afectând cel puțin 30 de persoane.

(c) La data de 30 martie 2017, în jurul orei 6:00, un avion militar Su-22, aparținând Brigăzii 50 a Diviziei 22 Aeriană a Forțelor Aeriene Siriene, a decolat de la baza aeriană Shayrat și a lansat o bombă de tip M4000, care conținea sarin, în sudul Ltamenah, afectând cel puțin 60 de persoane.

EII a ajuns la aceste concluzii după ce a analizat toate documentele și dovezile aferente celor trei incidente la care a avut acces, informațiile furnizate de diverse surse, umane sau tehnice, fiind coroborate cu cele obținute din surse deschise (pagini web ale organizațiilor neguvernamentale ce operează în zonă, filme postate pe Internet de către cetățeni sirieni etc.). Avantajul major al experților EII a constat în abordarea analitică a problematicii atacurilor cu arme chimice, prin intermediul analizei multisursă, fiind evaluate toate sursele de date și informații disponibile la momentul întocmirii raportului. Această abordare s-a dovedit eficientă, raportul conținând concluziile atacurilor cu arme chimice din Siria fiind redactat cu păstrarea echidistanței și punându-se accent pe dovezile directe și mai puțin pe cele conjuncturale.

Cu toate acestea, în lipsa informațiilor oficiale, care nu au fost puse la dispoziție

de autoritățile siriene, în ciuda solicitărilor repetate din partea Secretariatului Tehnic al OIAC, EII nu a putut oferi concluzii definitive în ceea ce privește lanțul de comandă responsabil de ordonarea atacurilor. De asemenea, EII nu a primit, sau nu a putut obține, informații dacă autoritățile siriene au desfășurat anchete penale cu privire la aceste trei incidente.

În acest context, EII a ajuns la concluziile menționate anterior pe baza gradului de certitudine al informațiilor analizate, folosind terminologia *motive rezonabile*. Acest standard a fost aplicat evaluării informațiilor obținute de EII de la MI-OIAC, de la statele părți și de la alte entități, împreună cu informațiile obținute prin interviuri realizate, în mod direct, de către experții EII, precum și din analiza probelor în laboratoare acreditate la nivel internațional (ex.: analiza resturilor de muniție), ale rapoartelor și ale recomandărilor experților, specialiștilor și institutelor criminalistice, împreună cu alte materiale și surse relevante.

EII a evaluat aceste informații, în mod independent și echidistant, analizând cu atenție valoarea lor probantă pe baza unei metodologii transparente care a fost diseminată, anterior utilizării acesteia, statelor membre la Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice, în conformitate cu cele mai bune practici ale organismelor și comisiilor internaționale de control internațional. În acest sens, EII a utilizat procedurile tehnice ale OIAC aplicabile în aceste situații, inclusiv în ceea ce privește înregistrarea dovezilor privind lanțul de custodie al probelor obținute în teren, cu scopul de a evita acuzațiile din partea anumitor părți implicate în conflictul militar din Siria.

Concluzia din acest raport se bazează pe coroborarea, coerența și coeziunea tuturor informațiilor colectate de EII, care au fost auditate și înregistrate în conformitate cu normele internaționale în domeniu, respectându-se strict normele aplicabile la nivelul Secretariatului Tehnic al OIAC. În acest context, EII a primit sprijin consistent, în cursul investigației sale, din partea anumitor state părți interesate în a

identifica entitățile care au executat atacurile cu arme chimice în Siria, a altor entități și a persoanelor fizice.

Principalele provocări întâmpinate de EII în investigarea celor trei situații în care au fost utilizate arme chimice au constat în:

- imposibilitatea de a accesa fizic locul incidentelor, precum și de a contacta, în mod direct, martorii din Republica Arabă Siriană. În acest context, EII a menționat faptul că accesul nu a fost acordat de oficialii sirieni, în pofida diverselor cereri formale adresate de Secretariatul Tehnic al OIAC autorităților Republicii Arabe Siriene;
- refuzul repetat al oficialilor sirieni de a coopera cu Secretariatul Tehnic în conformitate cu prevederile articolului VII, alineatul 7, din Convenția privind interzicerea armelor chimice;
- neîndeplinirea obligației care revine Republicii Arabe Siriene, în respectarea Rezoluției 2118 (2013) a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, de a coopera pe deplin cu OIAC, prin furnizarea de acces imediat și neîngrădit la toate locațiile și persoanele pe care organizația le-a constatat ca fiind relevante în îndeplinirea mandatului său.

Totodată, EII și-a exprimat, în mai multe ocazii, disponibilitatea de a se întâlni cu reprezentanții Republicii Arabe Siriene, într-un loc ales de aceștia din urmă, pentru a discuta despre progresul activităților și modalitățile de finalizare a analizei.

Decizia din 27 iunie 2018 a Conferinței Statelor Părți a OIAC a mandatat Secretariatul Tehnic să furnizeze Consiliului Executiv al OIAC și Secretarului General al Organizației Națiunilor Unite rapoartele privind investigațiile realizate de EII pentru examinare și să furnizeze informații mecanismului instituit de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite prin Rezoluția 71/248 (2016), precum și oricăror entități de anchetă relevante înființate sub auspiciile ONU. În consecință, EII a finalizat elaborarea unui raport complet în care au fost înregistrate

probele identificate și constatările sale într-un mod adecvat pentru utilizarea ulterioară de către aceste organisme.

Punctul 10 din Decizia din 27 iunie 2018 limitează investigațiile EII la incidentele din Republica Arabă Siriană pentru care MI-OIAC a stabilit că au fost folosite arme chimice și pentru care misiunea comună ONU-OIAC nu a avut mandat cu privire la atribuirea acestora anumitor entități. În consecință, EII a luat inițial în considerare 39 de incidente distincte în care MI-OIAC a concluzionat că există suspiciuni rezonabile cu privire la utilizarea de arme chimice începând cu luna iunie 2019. Întrucât misiunea comună ONU-OIAC a atribuit responsabilitatea pentru șase dintre incidente, acestea au fost excluse din cadrul investigațiilor realizate de specialiștii EII. Acest aspect a limitat numărul de incidente eligibile a fi investigate de EII la 33 de incidente.

Având în vedere numărul mare de incidente și resursele de care dispune, EII a decis să elaboreze un instrument de orientare format din diferite criterii de prioritizare a incidentelor care urmează să fie investigate cu privire la elementele

de bază ale constatărilor MI-OIAC, acesta fiind punctul de plecare pentru activitatea EII, în conformitate cu prevederile Deciziei CSP din 27 iunie 2018. Această abordare a fost denumită, în mod obiectiv, prioritizarea realizată de EII în planificarea corespunzătoare a activităților sale, cu scopul de a permite utilizarea resurselor limitate aflate la dispoziție în mod eficient.

În acest context, EII a creat un set de criterii cu privire la relevanța și fezabilitatea investigațiilor suplimentare și a inclus următoarele aspecte de interes:

- a. gravitatea incidentului, în funcție de numărul de accidente și decese rezultate;
- b. cantitatea și fiabilitatea informațiilor disponibile furnizate de MI-OIAC, în ceea ce privește numărul și tipurile de interviuri (de exemplu, atunci când informațiile au fost furnizate de martori oculari direcți sau de către alte persoane), probe (de exemplu, probele biologice și/sau de mediu), precum și informațiile disponibile în mediul online;
- c. tipul de substanțe chimice identificate în cadrul atacurilor.

Suplimentar, specialiștii EII au luat în considerare modelele identificate în incidentele similare, precum și disponibilitatea declarațiilor persoanelor care au asistat în calitate de martori la evenimentele care au implicat utilizarea de arme chimice.

În final, experții EII au ținut cont de dificultatea probabilă – bazată pe o evaluare preliminară a rapoartelor MI-OIAC – de a prelua informații pentru evenimentele izolate în legătură cu care nu existau prea multe documente în acest sens. În ceea ce privește această bază, dintre cele 33 de incidente relevante care fac obiectul reexaminării, EII a identificat o listă provizorie neexhaustivă a celor nouă incidente asupra cărora să își concentreze activitatea de investigare (această listă a fost pusă, în mod transparent, la dispoziția statelor părți de către Secretariatul Tehnic al OIAC prin nota CE-91/S/3), respectiv:

1. Al-Tamanah, 12 aprilie 2014;
2. Kafr-Zita, 18 aprilie 2014;
3. Al-Tamanah, 18 aprilie 2014;
4. Marea, 1 septembrie 2015;
5. Ltamenah, 24 martie 2017;
6. Ltamenah, 25 martie 2017;
7. Ltamenah, 30 martie 2017;
8. Saraqib, 4 februarie 2018;
9. Douma, 7 aprilie 2018.

În ceea ce privește elementele de bază ale criteriilor cuprinse în instrumentul de prioritizare elaborat de EII pentru a-și concentra investigațiile, EII a acordat prioritate celor trei incidente dintre cele menționate, în mod specific, cu îngrijorare în Decizia CSP din 27 iunie 2018 (cele care s-au desfășurat în orașul sirian Ltamenah în luna martie 2017), și care au fost, de asemenea, relativ concentrate în ceea ce privește domeniul de aplicare geografic și temporal. Prin urmare, EII și-a început investigațiile cu privire la aceste trei incidente petrecute în localitatea siriană Ltamenah, care fac obiectul raportului prezentat Conferinței Statelor Părți, respectiv în datele de 24 martie 2017, 25 martie 2017 și 30 martie 2017.

În pregătirea planului său de investigație pentru incidentele din 24, 25 și 30 martie 2017,

EII a elaborat mai întâi setul privind ipotezele de lucru cu privire la modul în care aceste incidente ar fi putut avea loc, apoi a procedat la elaborarea unor scenarii concrete bazate pe toate informațiile disponibile la acel moment. EII a depus eforturi pentru a prezenta aceste scenarii într-un mod simplu și cuprinzător, inclusiv luând în considerare informațiile prezentate de reprezentanții Republicii Arabe Siriene și de alte guverne, având în vedere provocările menționate anterior.

În special, EII a fost avertizată cu privire la acuzațiile potrivit cărora anumite persoane și state au *organizat* incidente de utilizare a armelor chimice și că resortisanții diferitelor alte state au oferit sprijin diferitelor grupuri, inclusiv Apărării Civile din Siria (SCD – cunoscută și sub numele de „Căștile Albe”), în planurile lor de a organiza atacuri cu arme chimice sau de a efectua aceste astfel de atacuri cu scopul de a blama Guvernul Republicii Arabe Siriene.

EII a luat în considerare, în mod specific, acuzațiile autorităților siriene potrivit cărora „organizarea” incidentelor ce au implicat folosirea armelor chimice ar fi fost efectuată prin:

- a. fabricarea de videoclipuri, inclusiv prin faptul că filmările media străine au reliefat anumite faze de atac în zone controlate de grupurile menționate anterior;
- b. instruirea civililor pentru a afirma că au suferit simptome de expunere la substanțe chimice (unii civili ar fi fost răpiți, în timp ce alții ar fi fost plătiți în acest scop);
- c. echipajele de instruire medicală pentru acordarea de prim ajutor fals, de obicei în cazul utilizării armelor chimice;
- d. siturile contaminate în mod deliberat cu substanțe chimice.

Denumirile specifice ale persoanelor suspectate de „stadializare” au fost aduse la cunoștința EII, dar EII nu a putut găsi dovezi justificative care să relaționeze aceste persoane de incidentele specifice discutate în acest raport. De asemenea, EII a luat în considerare în cursul anchetei informația furnizată de autoritățile din

Republica Arabă Siriană potrivit căreia „este în interesul grupurilor teroriste armate să se țină seama de opinia publică internațională împotriva guvernului sirian, recunoscând că acesta utilizează arme [chimice] și produce numeroase incidente”.

Având în vedere aspectele prezentate anterior, scenariile elaborate pentru această anchetă pot fi rezumate succint după cum urmează (în funcție de circumstanțele producerii fiecărui incident specific):

- a. armele chimice au fost pregătite în altă parte, aduse și utilizate în locațiile identificate de MI-OIAC;
- b. armele chimice au fost livrate pe cale aeriană în locațiile incidentelor identificate de MI-OIAC;
- c. armele chimice au fost solicitate, răspândite sau desfășurate, în moduri diferite, în locurile incidentelor identificate de MI-OIAC;
- d. nu a avut loc niciun atac de arme chimice, fiind utilizate arme convenționale;
- e. au fost desfășurate sau aduse la locațiile incidentelor identificate de MI-OIAC, în timp ce substanțe chimice toxice au fost

folosite în cadrul acestor locații ulterior pentru a induce arbitrar vina unei anumite părți implicate în conflict.

Pentru fiecare dintre aceste scenarii, EII a luat în considerare faptul că operațiunea de utilizare a armelor chimice (inclusiv prin „punerea în scenă” a unui incident) ar fi putut fi organizată prin lanțul de comandă al unei structuri formale sau de facto sau că unitățile/ persoanele interesate ar fi putut lua asupra lor vina folosirii acestora.

În continuarea investigației sale bazate pe aceste scenarii, EII a luat act, de asemenea, de reacția fermă a autorităților siriene de respingere a acuzațiilor potrivit cărora guvernul a folosit arme chimice împotriva poporului sirian și a condamnărilor inițiate de Republica Arabă Siriană cu privire la utilizarea armelor chimice de către oricine, în orice moment și în orice circumstanțe.

Pentru fiecare dintre cele trei incidente care fac obiectul anchetei, EII a luat în considerare, în mod specific, informațiile referitoare la următoarele șase repere:

- a. contextul activităților militare din zonă în perioada de timp relevantă, precum și condițiile meteorologice;

- b. evaluarea muniției găsite, livrarea acesteia și impactul armei utilizate;
- c. alte informații referitoare la orice aeronavă care ar fi putut livra armele chimice la țintă și traiectoria sa de zbor;
- d. efectele armelor chimice, adică simptomele oricărei persoane afectate;
- e. rămășițele găsite la fața locului și posibila lor origine;
- f. analiza chimică și compararea cu alte eșantioane relevante colectate în Republica Arabă Siriană.

După cum s-a menționat anterior, EII este mandatată să investigheze cazurile în care MI-OIAC a stabilit că folosirea sau utilizarea probabilă a armelor chimice a fost efectuată, iar mecanismul comun de investigare OIAC-ONU nu a ajuns la anumite concluzii concrete cu privire la autorii acestora.

MI-OIAC a concluzionat în rapoartele sale că „sarinul a fost foarte probabil folosit ca armă chimică în sudul Ltamenah la data de 24 martie 2017”, „clorul a fost foarte probabil folosit ca armă chimică la spitalul din Ltamenah și împrejurimile acestuia la data de 25 martie 2017” și că „sarinul a fost mai mult decât probabil folosit ca armă chimică la data de 30 martie 2017 în sudul localității Ltamenah”.

EII a examinat informațiile cu privire la care MI-OIAC a ajuns la concluziile sale cu privire la cele trei incidente și a început această investigație ținând seama de aceste constatări preliminare. Totodată, echipa de investigare s-a concentrat asupra stabilirii autorilor utilizării armelor chimice în aceste incidente specifice prin identificarea și raportarea tuturor informațiilor potențial relevante pentru originea acestor arme chimice.

Constatările MI-OIAC cu privire la aceste incidente sunt descrise ca fiind relevante pentru obiectivul EII, aceste date și informații fiind utilizate în cadrul raportului înaintat Consiliului Executiv al OIAC.

Raportul a fost bine primit de majoritatea statelor părți, cu excepția Republicii Arabe Siriene și Federației Ruse, părți care sunt implicate în

mod direct în conflictul armat desfășurat pe teritoriul sirian, susținute de Republica Islamică Iran, și care nu au recunoscut legitimitatea EII; reprezentanții acestor state au precizat faptul că experții din cadrul echipei de investigații a OIAC provin în mare majoritate din zona occidentală, fiind părtinitori și utilizând preponderent datele și informațiile furnizate de statele vestice, în principal de SUA. De asemenea, aceștia au acuzat EII că a colectat datele și informațiile cu privire la evenimentele în care au fost implicate arme chimice de la forțele anti-guvernamentale și de la pseudo-ONG-urile susținute de acestea, inclusiv „Căștile Albe”.

Aceste poziții divergente nu au rolul de a clarifica originea atacurilor cu arme chimice din Siria, fiind necesare noi negocieri cu Damascul, în sensul acceptării membrilor echipei de investigații a OIAC pe teritoriul acestui stat. Acest aspect este important a se materializa cât mai rapid, în scopul obținerii de probe, date și informații relevante cu privire la aceste atacuri care au încălcat în mod flagrant Convenția privind interzicerea armelor chimice.

Pentru a determina Siria să respecte prevederile Convenției privind interzicerea armelor chimice, în calitate de stat semnatar, se poate ridica problema la nivelul forurilor Organizației Națiunilor Unite, în vederea adoptării de sancțiuni împotriva acestui stat. Deși la nivel diplomatic acest demers este legitim, este puțin probabil să se ajungă la o decizie la nivelul Consiliului de Securitate al ONU, având în vedere dreptul de veto de care dispune Federația Rusă, susținătoare a regimului al-Assad. Pentru a obliga Siria să respecte cu strictețe prevederile CWC, ar putea fi adoptată o rezoluție a Adunării Generale a ONU, ale cărei efecte să se reflecte în anumite sancțiuni care să oblige autoritățile de la Damasc să respecte prevederile internaționale în domeniul neproliferării armelor de distrugere în masă.

Totodată, concomitent cu aceste demersuri la nivel diplomatic, este necesar ca EII să continue să investigheze toate atacurile cu arme chimice realizate pe teritoriul sirian, acest demers urmând să clarifice toate aspectele

privind aceste atacuri, inclusiv cu indicarea entităților implicate. Deși acest proces este dificil, se poate realiza prin colaborarea cu experții și cu statele care doresc aflarea adevărului privind aceste atacuri cu arme chimice. Prin realizarea acestui demers și furnizarea periodică de rapoarte de progres cu privire la investigațiile realizate de EII pot fi prevenite alte atacuri cu arme chimice, prin descurajarea unor acțiuni similare.

Bibliografie

1. www.opcw.org.
2. https://www.defenseromania.ro/organizatia-pentru-interzicerea-armelor-chimice-bashar-al-assad-responsabil-pentru-atacuri-chimice-in-siria-in-2017_602546.html.
3. <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/04/06/hr-declaration-idlib/>.
4. <https://www.mediafax.ro/externe/oiac-arme-chimice-folosite-anul-trecut-in-atacul-asupra-unui-oras-din-siria-controlat-de-rebeli-17895617>.

IMPORTANȚA CONCEPTULUI „CULTURAL INTELLIGENCE” PENTRU ÎNȚELEGEREA MEDIULUI OPERAȚIONAL

Marian ȘTEFAN*
Prof. univ. dr. Traian ANASTASIEI**

Abstract

The beginning of this century is characterized by a world in which crises and conflicts are real and present in forms and dimensions different from everything the world has experienced so far. We are witnessing a series of ideological, racial and religious transformations generated by regional conflicts in which the threats of a new type of war are becoming increasingly evident. In such an operational environment, it is obvious that the paradigm shift has taken place, with state-centered strategic security becoming paramount in relation to human security (security against underdevelopment, poverty, etc.), which has remained in the background. The international geopolitical reality changes the way we should treat the old concept of war, as defined by Clausewitz (continuation of politics by other means) and realize that several types of war (asymmetric, cybernetic, informational, aggression, etc.) can be used simultaneously by flexible and sophisticated opponents. In addition, the last two major global crises, the economic and health crises, have put severe pressure on the global economy, creating an increased sense of economic vulnerability but also of geopolitical opportunities, fueling competition for resources and sometimes even belligerence.

To achieve the success of the planned missions in this dynamic and complex battle space, modern armies and political-military alliances will have to focus on intelligence-based operations that require extensive knowledge of both local populations and belligerents. To be useful, this knowledge must come from an in-depth analysis of the socio-cultural foundations underlying the identification of opponents' motives and motivations.

Keywords: knowledge; culture; threats; conflicts; operational environment.

Contextul geopolitic și geostrategic actual, afectat puternic de probleme informaționale și economice, de amploarea deciziilor politice, de interesele religioase și culturale, ocupă în zilele noastre un loc special în conturarea mediului operațional. Importanța acestora se resimte nu numai în timpul escaladării situațiilor de criză și în procesul de gestionare și control a acestora, dar și în operațiunile militare, marcând arhitectura conflictelor armate contemporane. Mediul operațional la nivel global este caracterizat de existența a două fenomene principale. În primul rând, se manifestă din ce în ce mai acut fenomenul

vidului de putere generat de state cu sisteme de conducere și guvernare fragile sau eșuate¹, care prin vulnerabilitățile create oferă oportunități pentru ascensiunea unor actori non-statali, care, la rândul lor, prin acțiunile lor asimetrice sau de natură hibridă, generează crize de securitate la nivel statal sau chiar regional². Creșterea numărului actorilor non-statali bine organizați, înarmați și finanțați creează la nivelul statelor slab guvernate amenințări la adresa securității și a suveranității. Aceste interferări ale actorilor non-statali în actul de guvernare se manifestă în două moduri: pe de o parte, aceștia se pot poziționa

*Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

**Cadru didactic în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

ca o posibilă alternativă la forma de guvernare tradițională bazată pe statul de drept și structuri statale recunoscute, dar eșuate din punct de vedere al măsurilor și politicilor exercitate, iar pe de altă parte, aceștia pot contesta, prin natura existenței și prezenței lor, monopolul structurilor de forță ale statului gazdă³. Al doilea fenomen important care se manifestă în actualul mediu operațional este reprezentat de concurența strategică (lupta pentru diferite resurse, piețe, zone de influență, interese geopolitice și geoeconomice) între actori statali și non-statali cu interese contradictorii.

Cele două fenomene pot părea contradictorii la prima vedere, însă analizând detaliile și, în special, elementele comune se constată că, de fapt, există o legătură: în situațiile când instabilitatea duce la defalcarea elementelor de guvernare existente ale unui stat se creează breșe la nivelul structurilor de comandă și conducere, așa-zise „porți deschise”, pe care puterile regionale sau globale, entitățile non-statale regionale sau transnaționale le pot exploata pentru a-și îmbunătăți pozițiile sau pentru a-și consolida influența.

Schimbările de paradigmă privind modul de încadrare și definire a conflictelor au intervenit începând cu evenimentele din 11 septembrie 2001, moment din care sunt utilizați noi termeni pentru a descrie tipurile de confruntări militare în care S.U.A. și aliații săi au devenit participanți. Unii dintre acești termeni provin din linia istorică de gândire militară și își au rădăcina în doctrinele militare ale diferitelor state, dar chiar și acele definiții consacrate pot să nu reflecte sensul dorit de discuțiile de planificare și decizie la nivel politic.

Conform teoriei militare, ținând cont de tipologia acțiunilor militare, conceptul de război hibrid este poziționat în spectrul conflictelor din generația a V-a: război puternic asimetric, nerestricționat, opus războiului limitat. Este un război de tip non-contact dus cu muniții și arme de precizie, UAV-uri, tehnici cibernetice ofensive și defensive, operații informaționale, utilizate pentru depășirea tehnicilor războiului de generația a IV-a, influențare psihologică și propagandă pe scară largă, tehnici de comunicare strategică ce fac apel la tehnologia informațională de ultimă generație,

prevederi ale dreptului internațional care „sunt folosite în scopul susținerii legitimității acțiunilor proprii și ilegitimității acțiunilor adversarului.”⁴

Acțiunile de tip hibrid au devenit o caracteristică frecventă a mediului de securitate contemporan și urmăresc exploatarea variabilelor mediului operațional identificate în plan politic, militar, economic, social, informațional și infrastructură. Din această perspectivă, construirea unei societăți reziliente, care să răspundă în mod dinamic amenințărilor hibride trebuie să fie văzută ca o oportunitate pentru a întrebuița în mod coerent și judicios instrumentele de putere ale statului în scopul unui răspuns adaptat la natura atacului.

Începutul acestui secol este caracterizat de o lume în care crizele și conflictele sunt reale și prezente în forme și dimensiuni diferite de tot ceea ce lumea a experimentat până în prezent. Asistăm la o polarizare ideologică, rasială și religioasă, conflicte regionale în care amenințările Războiului Rece 2.0⁵⁶ devin din ce în ce mai evidente. Într-un astfel de mediu operațional, schimbarea de paradigmă s-a produs, securitatea strategică centrată pe stat devenind primordială în raport cu securitatea umană (securitatea împotriva subdezvoltării, sărăciei etc.), care a rămas în planul secund⁷.

Realitatea geopolitică internațională schimbă modul în care trebuie să tratăm vechiul concept de război, așa cum l-a definit Clausewitz (continuarea politicii cu alte mijloace) și să conștientizăm că mai multe tipuri de război (asimetric, cybernetic, informațional, de agresiune etc.) pot fi folosite simultan de adversari flexibili și sofisticăți. În plus, ultimele două mari crize mondiale, cea economică și cea sanitară, au generat o presiune severă la adresa economiei globale, creând un sentiment sporit de vulnerabilitate economică, dar și de oportunități geopolitice, alimentând concurența pentru resurse și, uneori, chiar beligeranța.

Încercările creative ale strategilor militari moderni de a da o formă nouă diferitelor tipuri de conflicte și confruntări militare nu se regăsesc în paradigmele consacrate. Unele au definiții care se suprapun, în timp ce altele sună similar.

Noile abordări conțin definiții care se suprapun sau au înțeles similar, însă acestea încearcă să ofere cadrul general și particular de încadrare a noilor tipuri de războaie și, de aceea, regăsim în noile doctrine militare următorii termeni: război asimetric, conflict neregulat, război compus, război combinat, război de distragere, război de a cincea generație, conflict de intensitate mică, război limitat, război fără restricții, război special, război neconvențional și o serie de dimensiuni în care termenul „război” și rolul forței este departe de a fi evident: războiul cibernetice, războiul economic, războiul politic, războiul cultural și altele asemenea.

Pentru a realiza succesul îndeplinirii misiunilor planificate în acest mediu operațional dinamic și complex, armatele moderne și alianțele politico-militare vor trebui să se concentreze asupra **operațiunilor bazate pe informații**, care presupun cunoașterea extinsă atât a populațiilor locale, cât și a beligeranților. Pentru a fi utile, aceste cunoștințe trebuie să provină dintr-o analiză aprofundată a fundamentelor socio-culturale care stau la baza identificării motivelor și motivațiilor adversarilor. Generalul de brigadă David Fraser, fost comandant al International Security Assistance Force (ISAF) Multi-National Brigade Sector South, Kandahar/Afghanistan, a afirmat, referindu-se la greutățile întâmpinate în acțiunile militare desfășurate, faptul că „am subestimat un factor – cultura. (...) Mă uitam la o hartă greșită - trebuia să mă uit la harta tribală, nu la harta geografică (...) Oriunde mergem în lume trebuie să ținem cont de cultură.”⁸ Această constatare venită din partea unui comandant experimentat subliniază actuala lipsă de capacitate sau limitare a forțelor aliate de a înțelege spațiul de luptă modern, aspect ce presupune capacitatea de a integra în mod eficient un nou concept în operațiunile militare moderne. De aceea, prezentul articol își propune o analiză a conceptului de „**cultural intelligence**” și va evidenția exemple despre modul în care poate fi utilizat ca multiplicator de forță în operațiunile militare.

Pentru a obține o imagine concludentă a potențialului aplicării acestui concept în mediul

operațional, trebuie mai întâi să îi înțelegem semnificația și modul în care acesta este aplicat în context militar.

Informațiile în ansamblul lor, incluzând toate capacitățile disciplinelor de intelligence, reprezintă elementele cheie ale planificării și executării operațiunilor militare și constituie o parte importantă a fiecărei decizii luate de comandanți la toate nivelurile. Factorii de decizie au nevoie de informații pentru a anticipa cursul acțiunii unui adversar, pentru a înțelege mediul operațional și pentru a decide cursul acțiunilor proprii. Operațiunile nu pot fi corect planificate și nici executate cu succes fără cunoașterea și înțelegerea inamicului. Mediul operațional necesită o înțelegere a inamicului, care adaptează constant noi tehnici, tactici și proceduri de luptă. Pentru a obține această înțelegere, este nevoie de senzori adecvați pentru culegerea și analiza informațiilor relevante despre adversar. În toate tipurile de acțiuni și operațiuni militare, informațiile despre inamic se situează în topul priorităților cerințelor comandanților, deoarece obținerea acestora necesită timp și efort pentru identificarea detaliilor de interes ce vizează intențiile și capacitățile adversarului. Fără aportul de informații adecvat, o întreagă etapă a unei operațiuni poate fi direcționată către un public greșit sau ar putea produce consecințe nedorite care pot afecta eforturile unei campanii militare la nivel strategic.

Actualele cerințe de informații pentru operațiunile militare moderne sunt semnificativ diferite față de cele ale campaniilor militare clasice, convenționale. În timp ce campaniile militare convenționale au nevoie de informații despre numărul forțelor adversarului, sistemele de armament utilizate și cursul acțiunii, operațiunile moderne au nevoie de informații cu privire la opiniile, atitudinile, credințele, sensibilitatea și modelele comportamentului rațional și irațional al adversarilor. Metodele de colectare a acestor informații diferă de cele ale cerințelor de informații operaționale care angajează diferiți senzori de colectare ce oferă produse tangibile precum foto, semnal etc. Acum discutăm, din ce în ce mai mult, despre informații obținute

prin interacțiunea socială cu populația locală și din surse deschise, cum ar fi ziare, reviste, cărți, mediul academic și social media, atunci când abordăm diferite tipuri de operațiuni militare la nivel întrunit: informaționale, psihologice, speciale, dar și operațiuni de stabilitate și sprijin.

Cultural intelligence, așa cum este definită de John Coles, reprezintă un ansamblu de cunoștințe ce cuprind „informația socială, politică, economică și alte informații demografice analizate, care oferă înțelegerea istoriei, instituțiilor, psihologiei, credințelor (cum ar fi religia) și comportamentelor unui popor sau a unei națiuni”⁹. Acest concept pus în practică ajută comandanții, dar și militarii care acționează la nivel tactic-operativ să înțeleagă motivele și motivațiile acțiunilor umane și interumane, oferind informații despre vulnerabilitățile populației țintă și căile de acțiune pentru exploatarea acestora. Cultural intelligence oferă o bază pentru proiectarea educației și a strategiilor de succes pentru a interacționa cu popoare străine, indiferent dacă sunt aliați, neutri, locuitori ai unui teritoriu ocupat sau adversari. Așadar, conceptul reprezintă, potrivit acestei abordări, mai mult decât o analiză demografică, deoarece oferă înțelegere nu numai asupra modului în care acționează alte grupuri, ci și „de ce?”, generând, în urma unor analize

temeinice, cunoștințe cu privire la cursurile de acțiune și posibilitățile de angajare a forțelor proprii. Cultural intelligence este capabilă să ofere comandantului un cadru cultural cu ajutorul căruia să își modeleze planurile și acțiunile pentru a răspunde provocărilor mediului operațional.

Pentru a înțelege procesul de luare a deciziilor cu privire la publicul țintă, comandanții trebuie să beneficieze de o serie de date și informații despre proprietățile fizice, informaționale și cognitive ale mediului operațional. În acest sens, Pentagonul recunoștea, încă din anul 2001, că (...) războiul are, pe lângă sfera fizică și cea informațională, și una cognitivă. Aici se găsește mintea luptătorului și a populației care îl susține pe luptător. Multe bătălii și războaie au fost câștigate sau pierdute în sfera cognitivă¹⁰. Proprietățile fizice și informaționale ale mediului operațional includ detalii relevante cu privire la infrastructură, procese, proiecte tehnice, rețele și așa mai departe. Cu toate acestea, proprietățile cognitive ale mediului operațional constau în attribute psihologice, culturale, comportamentale și alte attribute umane care influențează luarea deciziilor, fluxul de informații și interpretarea informațiilor de către persoane sau grupuri de la orice nivel dintr-un stat sau organizație, devenind prioritare pentru orice proiecție a etapelor unei

operațiuni militare. Proprietățile cognitive pot include¹¹:

- factori culturali și societali care afectează atitudini și percepții, precum limbajul, educația, istoria, religia, miturile, experiența personală și structura familiei;
- identitatea indivizilor și a grupurilor cheie care afectează atitudini și percepții, indiferent dacă se află în aceeași țară sau într-o țară diferită;
- identități și profiluri psihologice ale factorilor cheie de decizie;
- consilieri, asociați și/sau membri ai familiei care au putere de influență;
- credibilitatea persoanelor sau grupurilor cheie și specificarea sferei lor de influență;
- legile, reglementările și procedurile relevante pentru procesele de informare și luare a deciziilor, doctrinele și limitările legale de angajare a luptei, actualitatea și conținutul informațiilor;

- modul în care liderii gândesc, percep, planifică, execută și evaluează rezultatele acțiunilor;
- identificarea evenimentelor istorice importante care au marcat relațiile dintre țări, care pot afecta atitudinile și percepțiile unui individ sau ale unui grup.

În cazul operațiilor psihologice și a celor informaționale, parte integrantă a operațiunilor întrunite, cunoașterea detaliată a acestor proprietăți este utilă pentru dezvoltarea unor planuri, programe și produse care vor influența un public țintă¹²:

- ✓ **Istoria:** Studierea istoriei unei țări sau a unei populații este utilă din mai multe motive – identificarea unui model de comportament, înțelegerea modului în care un public țintă își percepe istoria, determinarea importanței relative a factorilor politici, sociali și economici și identificarea problemelor istorice care rămân semnificative până în prezent și afectează populația.

- ✓ **Mediul natural** joacă un rol semnificativ în comportamentul societății. Acesta influențează factorul demografic, distribuția populației și fenomenul migrației, precum și cultura și viața cotidiană.
 - ✓ **Sistemul politic** al unui stat este important din două perspective pentru procesul de planificare a unei operațiuni: (1) planificatorii trebuie să înțeleagă structura politică formală a guvernului și sursele acestuia de putere (legitimitate) și (2) să fie în măsură să determine cele mai importante probleme din cadrul acestui sistem.
 - ✓ **Relația dintre economie și politică:** Deoarece aproape fiecare decizie politică are un rezultat economic, economia are un impact major asupra politicii. Prin urmare, problemele economice sunt importante în etapa de planificare a unei operațiuni pentru a înțelege mai bine puterea grupurilor concurente dintr-o societate.
 - ✓ **Militar:** În majoritatea societăților, armata joacă un rol important în atingerea obiectivelor politice. Prin urmare, devine crucială determinarea rolului armatei într-o societate și modul în care guvernul și populația se raportează la organismul militar.
 - ✓ **Ideologia:** Fiecare societate are un sistem de valori care generează o anumită ideologie. Majoritatea membrilor unei societăți sunt conștienți de această ideologie, deși pot sau nu să fie de acord cu aceasta. Această ideologie poate integra comunitățile, poate avansa poziția unui anumit grup și poate consolida hotărârea grupului de a acționa pentru a schimba starea de fapt. Înțelegerea ideologiei unei societăți și acceptarea sau respingerea acesteia de către anumite grupuri oferă informații despre disponibilitatea publicului țintă de a-și schimba atitudinea sau comportamentul.
 - ✓ **Religia** influențează nu numai sistemele politice, economice și sociale ale unei societăți, ci și aspectele vieții cotidiene la nivel de individ. Deoarece percepția publicului țintă cu privire la orice convingere este filtrată prin convingerile sale religioase, impactul religiei este esențial pentru etapa de planificare a unei operațiuni.
 - ✓ **Leadership:** În orice societate, liderii folosesc motive, scopuri și resurse pentru a mobiliza publicul țintă. Pentru modelarea comportamentului unei populații și pentru a câștiga încredere la nivel de atitudine și percepție, influențarea liderilor reprezintă factorul cheie. Fără acest aspect, mesajul pentru un public țintă devine propagandă din partea unei forțe de ocupare, fapt care îngreunează acceptarea mesajelor și schimbările de atitudine. În acest sens, comportamentul liderilor, procesul lor de luare a deciziilor și vulnerabilitățile acestora devin esențiale pentru dezvoltarea produselor operaționale dedicate influențării.
 - ✓ **Etnia:** În cadrul unui grup țintă pot exista grupuri etnice care să nu aparțină grupurilor dominante politic, menținându-și propriile diferențe culturale sau sociale distincte, aspect ce determină construirea unor abordări particulare.
 - ✓ **Mass-media:** În orice societate, atât canalele de știri, cât și mass-media clasică sau platformele social media afectează voința națională și joacă un rol semnificativ în determinarea direcției politice și a obiectivelor de securitate națională, deoarece acestea sunt disponibile atât conducerii politice, cât și populației. În etapa de planificare a unei operațiuni trebuie înțeles atât rolul, cât și efectele mass-media asupra unei populații țintă și examinate toate canalele disponibile pentru a disemina produse credibile.
- În esență, așa cum am prezentat anterior, conceptul „cultural intelligence” reprezintă abilitatea de a recunoaște și de a înțelege credințele, valorile, atitudinile și comportamentele comune ale unui grup de oameni și de a aplica aceste cunoștințe pentru atingerea obiectivelor specifice¹³. Din perspectivă militară, aceste

abilități se referă la aspectele cognitive, motivaționale și la capacitățile comportamentale de a înțelege și de a răspunde în mod eficient credințelor, valorilor, atitudinilor și comportamentelor indivizilor și grupurilor în circumstanțe complexe și dinamice în scopul implementării schimbărilor dorite pentru cunoașterea și controlul variabilelor mediului operațional.

În acest sens, noul concept ar trebui privit prin prisma unei abordări generale care oferă indicii pentru a înțelege modul în care unele detalii specifice de conștientizare culturală pot fi integrate într-o perspectivă globală mai largă. Mai mult, conceptul oferă un cadru în care o organizație militară poate fi pregătită să îndeplinească misiuni specifice culturii din mediul geografic în care acționează. Interesant este faptul că aplicarea militară a conceptului nu este un fenomen specific mediului operațional al secolului XXI. Utilizarea inovatoare a acestui concept a generat succese militare uimitoare, cu resurse surprinzător de puține. De exemplu, în timpul Primului Război Mondial, colonelul T.E. Lawrence, celebrul Lawrence al Arabiei, a reușit să se folosească de înțelegerea culturii arabe pentru a câștiga încrederea lui Feisal, al treilea fiu al lui Sharif Hussein bin Ali. Procedând astfel, el a devenit o forță majoră în organizarea și susținerea revoltei arabe împotriva turcilor. Revolta a stabilit

condițiile pentru campania aliaților în Siria, permițând în cele din urmă unei forțe combinate britanice și arabe să alunge armata turcă din țară.¹⁴ Deși neînțeles la acea vreme, succesul demersului lui Lawrence a validat ideea că acest nou concept ar putea fi folosit de indivizi pentru a facilita relațiile, care ar putea fi apoi valorificate pentru a produce succese tactice. Când aceste operațiuni de intelligence de mică amploare sunt combinate cu instrumentarea forțelor convenționale, așa cum a fost cazul activităților lui Lawrence, sunt asigurate condițiile pentru succesul unor operațiuni întrunite.

Modul de integrare a componentei de cultural intelligence în procedurile standard de operare a devenit o specificație cheie pentru multe dintre misiunile desfășurate de Forțele pentru Operații Speciale (SOF) ale armatelor moderne care desfășoară activități specifice în medii operaționale neconvenționale. Aceste operațiuni se bazează, în mare măsură, pe capacitatea SOF de a depăși barierele culturale pentru a construi relații de încredere cu autoritățile locale și populația autohtonă. Potențialul acestui concept și aportul semnificativ la succesul operațiunilor planificate a fost pe deplin demonstrat în etapele inițiale ale Operațiunii Enduring Freedom. În timpul acestei operațiuni, SOF americane au lucrat îndeaproape cu forțele de opoziție din

Afganistan pentru a înlătura regimul taliban și pentru a neutraliza luptătorii Al Qaeda. La câteva săptămâni de la lansarea campaniei, forțele aliate conduse de SUA au preluat controlul asupra capitalei Kabul și a zonelor controlate de talibani din Kandahar¹⁵. Acest succes uimitor a fost obținut într-un mod cât se poate de eficient deoarece SOF au reușit să câștige încrederea forțelor de opoziție din Afganistan, cât și a diverselor elemente ale triburilor locale, având la dispoziție un nivel de cunoaștere al culturii locale extrem de bine structurat, bazat pe cercetări și studii, pe de o parte, și pe lecțiile învățate în campaniile din Irak, pe de altă parte. Aceste abilități de cunoaștere și înțelegere a factorului social, element esențial al variabilelor mediului operațional, au facilitat o coordonare eficientă a acțiunilor la nivel tactic și operativ.

În scopul utilizării eficiente a elementelor culturale pentru atingerea obiectivelor militare, este important să conștientizăm o serie de domenii în care trebuie aplicat conceptul „cultural intelligence”. Acestea includ aprecierea culturii la nivel național, internațional, aliat și inamic¹⁶, iar pentru studiul fiecărei zone trebuie avute în vedere o serie de probleme concurente, atât în interiorul, cât și între fiecare domeniu.

Conceptul „cultural intelligence“ în domeniul internațional a devenit mult mai important în mediul operațional actual decât a fost vreodată în trecut. Trendul ascendent, la nivel internațional, al operațiunilor militare întrunite se datorează naturii complexe a situației actuale de securitate globală, care deseori necesită crearea unor coaliții multinaționale ce împărtășesc responsabilitatea pentru stabilitatea globală. Pentru a-și îndeplini aceste angajamente, națiunile contribuie cu militari și personal auxiliar în cadrul unor eforturi aliate ce presupun coaliții militare internaționale, organizații interguvernamentale și nonguvernamentale. Deși o astfel de cooperare este extrem de importantă, aceasta nu este lipsită de frustrări, întrucât fiecare națiune aduce moduri de lucru și practici diferite și norme comportamentale într-o concepție uneori neuniformizată. Comandamentele forțelor aliate din diferite teatre de operațiuni, constituite din militari din diferite armate NATO și aliate, au trebuit de fiecare dată să se confrunte cu o serie

de provocări și dificultăți de înțelegere, percepție și abordare, generate de multitudinea de reguli naționale, adeseori diferite, privind angajarea în luptă sau utilizarea capacităților la nivel întrunit.

Deși beneficiile oferite de utilizarea conceptului „cultural intelligence“ în cadrul coalițiilor multinaționale sunt evidente, trebuie asumat faptul că fiecare naționalitate raportează și unui lanț de comandă național diferit, aspect care afectează uneori unicitatea comenzii. Necesitatea acestui tip de comandă dublă se datorează faptului că, în pofida unei prezențe voluntare a națiunilor, care servește unui scop comun, punctele lor de vedere și metodele de realizare a stării finale pot diferi semnificativ. Cu diferite reguli de angajare, ce respectă asumările naționale ale eforturilor în cadrul unei coaliții, se poate afecta în mod semnificativ calitatea sprijinului în luptă și acest lucru poate deveni deosebit de frustrant și periculos. Deși regulile de angajare reprezintă restricții politice, ele sunt, de asemenea, componente culturale ale națiunilor. În astfel de circumstanțe, abilitățile de a utiliza conceptul cultural intelligence facilitează integrarea personalului în mediul cultural divers și multinațional.

Conceptul „cultural intelligence“ aplicat în operațiunile militare ce vizează integrarea, instruirea și coordonarea unor elemente de forță ale națiunii gazdă trebuie să genereze o serie de abordări cu privire la percepția care diferențiază forțele prietene de cele adverse. O atenție deosebită trebuie îndreptată și către forțele neutre prezente în toate zonele de conflict. Această categorie aparte, caracterizată de imprevizibilitate, inconsecvență și flexibilitate poate schimba raportul de forțe în cazul în care este orientată către un anumit pol.

Conceptul este deosebit de important atunci când se raportează la operațiuni moderne de contrainsurgență, de luptă împotriva terorismului sau de asigurare a stabilității, cum ar fi misiunea din Afganistan. Succesul în astfel de circumstanțe poate fi obținut numai prin coordonarea eforturilor entităților naționale, internaționale și națiunii gazdă, deoarece acestea contribuie la asigurarea securității și, mai important, la componenta crucială a operațiunilor de contrainsurgență, și anume „câștigarea

inimilor și a minților” populației locale¹⁷. În aceste situații, progresul se bazează adesea pe înțelegerea nuanțelor culturale ale națiunii gazdă¹⁸. Pentru a înțelege nuanțele culturale ale societății națiunii gazdă, trebuie mai întâi să cunoaștem și să înțelegem structura populației. În operațiunile de contrainsurgență trebuie avute în vedere diferitele particularități ale grupurilor și grupărilor națiunii gazdă, compuse din elemente politice, forțe de securitate, elemente civile și elemente beligerante. O caracteristică majoră a acestor tipuri de operațiuni este ușurința cu care politicienii, personalul de securitate și cetățenii locali pot fi tentați să se alăture insurgenților prin mijloace intrinseci, cum ar fi simpatizarea cu idealurile și obiectivele insurgenților, sau mijloace extrinseci, cum ar fi alinierea la acțiunile insurgenților pentru a se proteja pe sine, familia sau clanul. Din păcate, această realitate permite beligeranților să pătrundă în structura socială a națiunii gazdă, ceea ce, la momentul inițial al campaniei militare, face dificilă o acțiune strânsă de colaborare între forțele coaliției și aparatele politice și de securitate locale¹⁹.

În aceste condiții, separarea membrilor națiunii gazdă „prieteni” de beligeranți nu este o sarcină ușoară. Într-un mediu operațional ostil, caracterizat de impredictibilitate și volatilitate, modalitatea de identificare și de delimitare a prietenului de adversar poate deveni extrem de dificilă. Ca atare, forțele de securitate depind de operațiunile bazate pe informații, pe cunoașterea atentă și adecvată a populației și a valorilor și nevoilor acesteia, astfel încât să poată fi delimitată și încadrată corect problema beligeranților. Potrivit generalului-maior în retragere al armatei SUA, Robert H. Scales Jr., „(...) cunoștințele intime ale motivației, intenției, voinței, metodei tactice și mediului cultural ale inamicului s-au dovedit a fi mult mai importante pentru succes decât întrebuintarea bombelor inteligente și a avioanelor fără pilot.”²⁰ Această observație se bazează pe faptul că înțelegerea elementelor culturii națiunii gazdă va permite forțelor de securitate să recunoască nuanțe în vorbire și gesturi care pot oferi indicii valoroase cu privire la detaliile importante despre beligeranți. În acest sens, experiența teatrelor de operațiuni a arătat că interpreții cu experiență,

bine instruiți, selecționați din rândul populației autohtone, pot face mult mai mult decât să transmită traduceri textuale către forțele de securitate, aceștia fiind capabili să explice nuanțe care sunt eludate de cei care au doar abilități de bază de înțelegere a limbii sau a dialectelor. Mai mult, aceștia sunt capabili să traducă aceste nuanțe în mesaje semnificative pentru înțelegerea unor aspecte ce reflectă cutume culturale particulare, cum ar fi pauzele în dialog, gesturile faciale etc. Abilitățile privind culegerea unor informații cu privire la particularitățile culturale pot contribui, de asemenea, la determinarea detaliilor cu privire la identificarea unor zone aflate sub influența inamicului și la sprijinul pe care populația locală îl oferă insurgenților. Astfel de cunoștințe cu privire la cutumele culturale pot stabili căi de acțiune pentru a influența percepțiile populației locale. De exemplu, într-o zonă în care insurgenții constrâng localnicii să coopereze prin diferite pârghii de constrângere și amenințare, cunoscând problemele generate de aceste amenințări se pot implementa o serie de angajamente garantate atât de guvern, cât și de forțele coaliției pentru a convinge populația locală să se alăture forțelor guvernamentale. După cum remarcă rezervistul US Navy, Lorenzo Puertas: „Fiecare război este un război de convingere. (...) trebuie să distrugem voința inamicului de a lupta. Persuasiunea este întotdeauna sensibilă din punct de vedere cultural. Nu poți convinge pe cineva dacă nu îi înțelegi limbajul, motivațiile, temerile și dorințele”²¹. Convingerea, limitându-ne cel puțin la exemplul enunțat anterior, se bazează pe un nivel ridicat de încredere care trebuie câștigat și poate fi menținut doar prin acțiuni concrete care să ofere stabilitate.

Ca urmare, cultural intelligence poate fi definită ca un set de abilități și cunoștințe ce oferă unui individ flexibilitate în gândire pentru înțelegerea unei culturi diferite de a sa, capacitatea de a învăța despre aceasta și de a-și modela treptat comportamentul pentru a fi adecvat situațiilor ce presupun interacțiunea cu persoane din alte culturi. Achiziționarea acestor cunoștințe reprezintă un proces de învățare nescențial, perpetuu prin educație și experiență, combinat cu abilitățile unui individ de a identifica particularitățile diferitelor medii ce facilitează dezvoltarea capacității

de a înțelege elementele culturale specifice. Înțelegerea altor culturi permite indivizilor să anticipeze cerințele sau să ia măsurile necesare, să recunoască indicii culturale sensibile și să faciliteze comunicarea și negocierea. Dezvoltarea „cultural intelligence”, ca disciplină aparte în aria informațiilor pentru apărare, poate promova, de asemenea, abilități de conducere mai bune, deoarece liderii dezvoltă o mai bună cunoaștere a ceea ce trebuie să facă organizațiile lor pentru a îndeplini misiunile atribuite.

Concluzii

Culturile se caracterizează printr-un set comun de credințe, valori, norme și simboluri care unesc un grup. Aceste credințe pot proveni din mai multe surse, cum ar fi originea, familia, educația, religia sau istoria unei persoane. Înțelegerea convingerilor și valorilor unei populații locale este esențială pentru planificarea și executarea unor operațiuni eficiente. Nerespectarea sau neînțelegerea convingerilor populației locale poate genera ostilitate față de intervenția militară și atacuri asupra personalului militar. Religia poate fi o forță puternică în modelarea credințelor. În multe culturi, religia și liderii religioși au o influență semnificativă asupra populațiilor locale. Ideologia religioasă poate incita la conflicte, dar în aceeași măsură poate fi instrumentul pentru construirea unei abordări favorabile prin utilizarea conceptelor religioase universale de dreptate, vindecare și transformare. Religia poate juca, de asemenea, un rol important în crearea păcii și stabilității. Religia poate crea instabilitate culturală, dar în multe cazuri poate ameliora problemele dintr-o societate și poate fi o forță unificatoare. Multe religii au mesaje și teme de pacifism și iertare, iar din această perspectivă, în multe zone de operațiuni întrunite, liderii religioși au jucat un rol esențial în încheierea conflictelor. Efectul unei religii trebuie înțeles în interiorul acelei religii și al culturii acelei societăți.

Cultural intelligence presupune înțelegerea faptelor istorice, a conceptelor de viață și practicilor diferitelor culturi. Construirea unei cunoașteri a mediului socio-cultural necesită mult

mai mult decât simpla furnizare a unui briefing de instruire unor militari despre o cultură anume înainte de executarea unei misiuni. Efortul trebuie orientat pentru a dezvolta militarilor capacitatea de a deveni eficienți într-un mediu multicultural prin educație, experiență și practică: personalul ar trebui să primească instruire culturală și lingvistică, nu pentru a face din fiecare militar un lingvist, ci pentru a face din fiecare militar un diplomat cu suficiente deprinderi și abilități pentru a discuta cu populația locală și a înțelege aspectele culturale specifice acelei civilizații.

Bibliografie

1. ANDERSON, Donald J., *Cultural Intelligence, Meeting Today's Challenges*, Newport, Naval War College Joint Military Operations Department, 2004.
2. COLES, John P., *Full Spectrum Intelligence Support for the Joint Commander: Incorporating Cultural Intelligence into Joint Doctrine*, Naval War College, Newport, Joint Military Operations Department, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a464552.pdf>.
3. EARLEY, P. Christopher, Elaine MOSAKOWSKI, *Cultural intelligence*, Harvard Business Review, 2004, <https://hbr.org/2004/10/cultural-intelligence>.
4. SPENCER, Emily, *Crucible of Success: Applying the Four CQ Domain Paradigm, the Canadian Forces in Afghanistan as a Case Study*, Kingston, Canadian Forces Leadership Institute Technical Report, 2007.
5. GOLEMAN, Daniel, „When emotional intelligence does not matter more than IQ“, 2008, <http://www.danielgoleman.info/blog/2008/03/24/when-emotional-intelligence-does-not-matter-more-than-iq/>.
6. SPENCER, Emily, Tony BALASEVICIUS, „Crucible of Success: Cultural Intelligence and the Modern Battlespace“, *Canadian Military Journal*, vol. 9, nr. 3, 2009.
7. SMITH, George W., Jr., „*Avoiding a Napoleonic Ulcer: Bridging the Gap of Cultural Intelligence (Or, Have We Focused on the Wrong Transformation?)*“, Quantico, VA, Marine Corps War College, 2004.

8. Human Terrain System, *The human terrain system: Mission, organization, and capabilities, Information Briefing*, Fort Leavenworth: Joint Center for International Security Force Assistance (JCISFA), 2008.
9. FREEDMAN, Lawrence, *Strategia – o istorie completă*, Ed. Litera, București, 2018.
10. PILON GERAN, Juliana, *Cultural Intelligence for Winning the Peace*, Washington, D.C.: Institute of World Politics Press, 2009.
11. KASSEL Whitney, “The Army Needs Anthropologists”, *Foreign Policy website*, 2015, <http://foreignpolicy.com/2015/07/28/the-army-needs-anthropologists-iraq-afghanistan-human-terrain/>.

- ¹ <https://www.globalpolicy.org/nations-a-states/failed-states.html>, accesat la 11.06.2020. Statele eșuate nu mai pot îndeplini funcții de bază, cum ar fi educația, securitatea sau guvernarea, de obicei din cauza violenței sau a sărăciei extreme. În cadrul acestui vid de putere, oamenii cad victime ale facțiunilor și infrafacțiunilor concurente, iar uneori Națiunile Unite sau statele vecine intervin pentru a preveni un dezastru umanitar. Cu toate aceste măsuri de sprijin, unele state nu reușesc reabilitarea din cauza factorilor interni. De asemenea, guvernele străine pot destabiliza cu bună știință un stat alimentând războiul etnic sau sprijinind forțele rebele, determinând prăbușirea organismelor statale.
- ² Ștefan Marian, „Modelarea mediului operațional prin utilizarea atacurilor cibernetice“, *Military Strategy Coordinates under the Circumstances of a Synergistic Approach to Resilience in the Security Field, Romanian Military Thinking Conference*, București, 12-14.11.2020, p. 348.
- ³ Williams, P. “*Violent Non-State Actors and National and International Security*”, 28 November 2008. International Relations and Security Network, Swiss Federal Institute of Technology Zurich. <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?id=93880>, accesat la 12.06.2020.
- ⁴ Colonel (r) prof. univ. dr. Eugen Siteanu, colonel (r.) Benoni Andronic, „Războiul hibrid”, în ‘Univers Strategic’ nr. 2/2015, București, p. 192.
- ⁵ <https://foreignpolicy.com/2014/03/04/welcome-to-cold-war-ii/>, accesat la 20.10.2020.
- ⁶ După două decenii de destindere a relațiilor americano-ruse, urmată, în 2008, de răcirea relațiilor diplomatice - consecință a războiului din Georgia - și, mai ales, pe fondul crizei din Ucraina, tensiunile, ostilitățile și rivalitățile anterioare dintre cele două puteri s-au acutizat, astfel că, în 2014, a reizbucnit Războiul Rece între Statele Unite ale Americii/statele membre ale Uniunii Europene/ Organizației Tratatului Atlanticului de Nord și Federația Rusă - condusă de Vladimir Putin - și aliații acesteia. Acest război este cunoscut în mass-media ca „Al Doilea Război Rece”, însă, spre deosebire de Războiul Rece anterior, de această dată, Germania reunificată are un rol geopolitic major în Europa. Reizbucnirea și amplificarea Războiul Rece dintre SUA și Rusia, pe fondul creșterii amenințării terorismului în Orientul Mijlociu devastat de războaie civile, revoluții în nordul Africii și ascensiunea economică fulminantă a Chinei, generează noi și justificate neliniști privind redimensionarea galopantă a raporturilor de putere în lumea contemporană. https://ro.wikipedia.org/wiki/R%C4%83zboiul_Rece, accesat la 21.10.2020.
- ⁷ Ștefan Oprea, „Lumea sub efectele acțiunilor hibride“, 29 mai 2018, *Monitorul apărării*, <https://monitorulapararii.ro/lumea-sub-efectele-actiunilor-hibride>, accesat la 22.09.2020.
- ⁸ David Fraser, fost comandant al ISAF Multi-National Brigade Sector South, Kandahar Afghanistan, prezentare la Canadian Infantry Association Annual General Meeting, Edmonton, 25 mai 2007; Emily Spencer, Tony Balasevicius, “*Crucible of Success: Cultural Intelligence and the Modern Battlespace*”, Canadian Military Journal, vol. 9, nr. 3, 2009.
- ⁹ John P. Coles, Naval War College, Newport, RI. Joint Military Operations Department. *Full Spectrum Intelligence Support for the Joint Commander: Incorporating Cultural Intelligence into Joint Doctrine*, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a464552.pdf>, accesat la 16.02.2021.
- ¹⁰ Lawrence Freedman, *Strategia – o istorie completă*, Ed. Litera, București, 2018, p.307.
- ¹¹ U.S. Department of Defense, Joint Chief of Staff, *Information Operations, JP 3-13*, 2006, cap. III-3.
- ¹² United States Department of the Army, *Psychological Operations Tactics, Techniques, and Procedures*, cap. 3-7.
- ¹³ Emily Spencer, *Crucible of Success: Applying the Four CQ Domain Paradigm, the Canadian Forces in Afghanistan as a Case Study*, Kingston, Canadian Forces Leadership Institute Technical Report, 2007, p. 3.
- ¹⁴ T.E. Lawrence. *Evolution of a Revolt: Early postwar writings of T.E. Lawrence*, Stanley and Rodelle Weintraub London, Pennsylvania State University Press, 1968, pp. 9-29.
- ¹⁵ http://www.goarmy.com/special_forces/unconventional_warfare.jsp, accesat la 10.02.2021.
- ¹⁶ Emily Spencer, *Crucible of Success: Applying the Four CQ Domain Paradigm, the Canadian Forces in Afghanistan as a Case Study*, Kingston, Canadian Forces Leadership Institute Technical Report, 2007, p. 3.
- ¹⁷ Michael Hotchkiss, *Winning ‘hearts and minds’ in Afghanistan carries risks for civilians*, Princeton University, 2017.
- ¹⁸ Bernd Horn, *Full Spectrum Leadership Challenges in Afghanistan*, Kingston: Canadian Defence Academy, 2007, pp. 197-198.
- ¹⁹ David Kilcullen, “Counter-Insurgency Redux”, *Survival*, Vol. 48, 2006-2007, p. 122.
- ²⁰ Robert H. Scales Jr., “Culture-Centric Warfare”, *Proceedings*, US Naval Institute, octombrie 2004, p. 32.
- ²¹ Lorenzo Puertas, “Corporal Jones and the Moment of Truth”, *Proceedings*, US Naval Institute, noiembrie 2004, p. 44.

FOLOSIREA PĂRTINIRII ÎN ARTA MANIPULĂRII

Gabriela OBROCARU*

Abstract

Small groups have been and continue to be the basis of performance in all areas. But concerning the area which refers to exerting an influence on large groups -an abstract area, its performances being quantified in something similarly abstract (except for the third hand consequences, if we can use this concept) we are addressing both an art and a science, skillfully practiced by a handful of capable individuals, very precise coordinated, whom concerted actions are difficult to trace and especially difficult to counteract. In this respect, we can assume that a small selected community, by pushing the right buttons, can generate a redoubtable source of transformation, which can shape the target's perception, even by going against its own traditional rules. And in this logic is very interesting to observe the framework, which can be considered bushy, with a phylum of closely well implemented strategies, on some large areas of competence.

Keywords: *influence, perception, persuasion, manipulation, fake-science.*

Abordări conceptuale

Pentru propagarea de *fake news* și, implicit, manipularea unor grupuri, a fost, dintotdeauna, utilizată modelarea percepției asupra problemelor/persoanelor/evenimentelor, prin identificarea și exploatarea vulnerabilităților indivizilor (*identificarea aceluia lucru față de care aceștia pot fi partinitori*) pentru a se obține efectul maxim scontat.

Prezintă relevanță faptul că, așa cum *fake news* nu este un concept nou, în aceeași măsură nici metoda prezentată mai sus nu este neapărat de actualitate, acest aspect având, în mod eronat, caracter de noutate doar pentru că în prezent se vorbește deschis despre această metodă de manipulare, de altfel veche de când lumea.

Potrivit istoricului Tim Stanley, în alegerile din SUA din 1828, candidații au conștientizat că există un anumit tip de *fake news* la care o anumită categorie de persoane era mai susceptibilă și au exploatat acest lucru pentru a obține capital

electoral din tabăra ideologică adversă. Astfel, într-o societate profund afectată de fenomenul sclavilor și de aversiunea nației împotriva rușilor, unul dintre candidați a acuzat-o pe mama celuilalt de faptul că a avut relații cu sclavi, din care a rezultat inclusiv un copil, în timp ce, la rândul lui, a fost acuzat că i-a adus țarului Rusiei o fată americană pentru distracție. Deși niciuna dintre informațiile menționate nu era adevărată, la nivelul grupurilor țintă s-a produs schimbarea, în sensul că aceștia și-au exprimat votul pe cale de consecință¹.

De asemenea, o altă pârgie de manipulare deloc nouă, dar prea puțin documentată până în prezent din punct de vedere al psihologiei maselor, este *fake science*², metodă constând în invocarea rezultatelor unor studii, nerecunoscute sau insuficient verificate pentru a li se acorda credibilitate în comunitatea științifică, în vederea obținerii unei reacții de susținere din partea populației-țintă. Deși, în prezent, acest

* *Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

fenomen cunoaște o manifestare la scară largă pe fondul contextului pandemic, influențarea indivizilor prin această tehnică are un întreg trecut. Un exemplu care evidențiază vechimea acestei metode este studiul publicat, în 1998, în prestigioasa revistă științifică *Lancet*, potrivit căruia vaccinarea cauzează autism în rândurile copiilor. Acest aspect încă influențează 1/10 americani care apreciază că vaccinul nu este sigur, cu toate că acest studiu a fost retractat și cauzalitatea dintre cele două a fost infirmată.

După anul 2000, pe fondul reapariției rujeolei în SUA, s-a concluzionat că: acțiunea de combatere a unei opinii conduce la legitimarea acesteia și transformarea în prejudecată; repetarea fake news-ului, chiar și în sens negativ, în scopul dezmințirii, îi conferă popularitate; în lipsa unei linii narative în jurul unui eveniment, indivizii au tendința de a crea o „poveste”, chiar și cu riscul propagării unor mituri cu această ocazie³.

Este de remarcat că gradul de dispersie al acestui *fake science* este favorizat, în prezent, și de dezvoltarea fără precedent a crowdsourcing-

ului⁴, care, în genere, este un model de producție elaborat pe baza surselor deschise. Contrar viziunii pesimiste care domină actualitatea, potrivit căreia Internetul izolează oamenii, în crowdsourcing tehnologia creează forme de colaborare și schimburi fără precedent. Acestea fiind spuse, amatorismul și-a alterat semnificația depreciativă care a dominat în sec. XIX și sec. XX, în sec. XXI individualizându-se chiar și noțiunea de profesionist-amator, un ins informat, educat, implicat și conectat la domeniul de interes. Prima disciplină științifică marcată de crowdsourcing este ornitologia, însă în prezent cunoaște extinderi notabile. Particularitatea crowdsourcing-ului este că pasionații care iau parte la acest proces sunt interesați de plăcerea explorării științifice din confortul casei, lucru care s-a accentuat mai cu seamă în ultimul an, în contextul pandemiei, întrucât situația fără precedent cu care s-a confruntat omenirea a impus canalizarea eforturilor creative în direcția optimizării și specializării muncii prin Internet.

Comaniile care uzitează de crowdsourcing se bazează pe faptul că *cei neinstruiți sunt, totodată, neblazați*, iar soluțiile pe care unii participanți le oferă în diverse proiecte (de cele mai multe ori în care nu sunt specializați) sunt cel puțin inovatoare. Reversul medaliei crowdsourcing-ului este că acest model se bazează pe buna intenție a celor care iau parte la el, aspect care favorizează posibile imixtiuni din partea unor entități cu interese obscure, mai ales că, în prezent, pe Internet este mai dificil să restrângi accesul la informație decât să o distribui publicului larg⁵. Oricum, pe fondul acestei diseminări fără precedent a cunoașterii prin intermediul Internetului, cel mai probabil, amatorii vor începe să participe, în curând, și la analiza datelor, ceea ce va vulnerabiliza chiar mai mult lumea virtuală.

Legat de aceste subiecte, se remarcă și termenul, nou de altfel, de *astroturfing*, în sensul în care acesta conceptualizează o metodă utilizată, cel mai probabil, din era emergenței audio-vizuale, dar care abia recent a căpătat o importanță de natură să impună o translație a acestui termen în mediul academic, pentru a putea

fi înțeles pe deplin. Astroturfing este practica prin care sponsorii sau inițiatorii unui mesaj publicitar, religios sau de orice alt tip îl fac să pară ca având originea în societatea civilă dezinteresată, care nu are alt scop decât cel al informării propriuzise⁶. Conex acestui concept se individualizează și *sockpuppetry*, crearea în mod deliberat a unei identități false, care are misiunea de a promova în mediul online opinii și /sau fake news⁷.

Un exemplu relevant pentru acest sockpuppetry este însăși existența fermelor de trolli ruși, care încearcă să direcționeze opinia publică a unor state de pe agenda de interes a F.Ruse către unele teme, recurente de altfel, așa cum au arătat mai multe studii pe acest subiect⁸.

În prezent, cea mai ușor de identificat formă de *sockpuppetry* este constanța cu care majoritatea companiilor direcționează fonduri către IT, pentru a obține sprijinul necesar asigurării unei vizibilități semnificative în majoritatea bulelor utilizatorilor de aplicații și platforme on-line, precum și a consumatorilor de media virtuală (inclusiv prin crearea de mecanisme prin care conturi false postează periodic subiecte conexe activității companiei, inclusiv pe platforme care nu au legătură cu subiectele abordate).

O întrebare pertinentă legată de toate aceste precizări este *Cum s-a reușit întodeauna această influențare a maselor?*. Desigur că, cel mai probabil, au existat eșecuri pe acest palier, însă la suprafață ajung doar lucrurile notabile/cuantificabile și care ne permit în prezent să putem identifica/ evalua, din acest punct de vedere, viața societală și tot ce ne înconjoară.

Potrivit oamenilor de știință care s-au aplecat asupra acestui domeniu⁹, factorii determinanți care permit succesul unor astfel de practici sunt preponderent cei de natură genetică și psihologică. Un punct focal în aceste eforturi de identificare a motivației acțiunilor sau inacțiunilor oamenilor este constituit de demersurile lui Lee de Wit, care a încercat să identifice părtinirea indivizilor în actul de vot și ce anume impactează mai mult sau mai puțin asupra opțiunii acestora. Din punctul nostru de vedere, acest efort al autorului vine să clarifice multe incertitudini legate de reacția oamenilor față de un anumit produs media

lansat în audiovizual sau în online, de natură să determine anumite acțiuni, de cele mai multe ori anticipate de creatorii de astroturfing.

Considerente în modelarea percepției și fructificarea părtinirii

În primul rând, mult contestată componentă genetică pare să fie prima problematică abordată de Lee de Wit, în asumția căruia oamenii au predispoziția de a vota similar cu părinții lor, însă nu datorită/din cauza educației. Această opinie este împărtășită și de John Alford¹⁰, care apreciază că genetica este mult mai importantă în modelarea viziunii politice decât factorii de mediu sau politici propriu-ziși. Ambii autori susțin, astfel, că oamenii acționează sau apreciază ca fiind acceptabilă sau nu o situație/ eveniment/ propunere din intuiție și abia ulterior încearcă să raționalizeze acest răspuns al organismului, căutând argumente în acest sens.

În general, pe oameni nu îi interesează de fapt egalitatea, ci conceptul de dreptate, pe care de multe ori îl confundă cu primul, iar acest concept de dreptate, de corectitudine, este legat de un stil de a gândi pe care, de cele mai multe ori, înșii nici nu conștientizează că îl au. Acest lucru devine evident atunci când așa-numita moralitate a dreptății generează opinii legate de *pedeapsa altruistă*¹¹, iar copiii par cei mai expuși, la ei identificându-se cel mai clar diferențele dintre convențiile diferitelor grupuri privind conceptul de dreptate¹². Acest lucru este susținut și de faptul că atât stânga, cât și dreapta ideologică, împărtășesc preocupări morale legate de această corectitudine, deși cele două viziuni se contrazic de multe ori cu privire la ce este corect sau nu. Totodată, și evoluția loialității de grup, care de-a lungul timpului a fost un *must have* pentru supraviețuire, a modelat modul în care grupurile gândesc astăzi despre subiectele relevante, precum politica, de exemplu.

Necesitatea înțelegerii componentei genetice, în ceea ce privește modul cum consumă mesajele oamenii, este evidențiată prin rolul predispoziției psihologice care influențează membrii grupurilor în decizia de aderare la diviziunea politică stânga-dreapta. Astfel, cei de dreapta parcurg un proces

cognitiv diferit atunci când vine vorba despre risc, fiind foarte sensibili la potențiale amenințări, spre deosebire de cei din stânga.

Principalele diferențe identificate de specialiști între cele două categorii sunt amigdala cerebrală¹³ și cortexul cingular anterior¹⁴. În timp ce amigdala influențează managementul riscului, ACC impactează asupra procesului decizional și de control cognitiv, acesta din urmă fiind mult mai activ la liberali, care folosesc această zonă din cortex mai des în efortul de a rezolva task-uri care necesită un anumit grad de flexibilitate în controlul cognitiv. Până în prezent nu s-a identificat o relație de cauzalitate între aceste diferențe și deciziile pe care le iau indivizii, însă s-a constatat o corelație indiscutabilă, de proporționalitate directă, între activitatea înregistrată la nivelul acestor glande și influențele acestora în modelarea ideilor indivizilor. Astfel, conservatorii au o amigdală mai mare întrucât au tendința de a se focaliza pe amenințări și prioritizează loialitatea de grup și respectul pentru autoritate¹⁵.

Astfel, apreciem că, deși aceste deducții sunt aparent insuficiente pentru a se putea trage concluzii certe, manipularea maselor se produce la acest moment cu succes întrucât în elaborarea mesajelor (aspect, conținut și mod de difuzare) aceste predispoziții genetice joacă un rol covârșitor în reacțiile indivizilor. O influență majoră este exercitată și de disonanța cognitivă, prejudecățile de confirmare sau de cogniția hot, considerate a fi tot parte din genetica umană.

Disonanța cognitivă se referă la modul în care oamenii tind să se mintă pe ei înșiși referitor la aspecte pe care se simt inconfortabil să le confrunte, astfel că, de cele mai multe ori, aceștia preferă să își schimbe alegerile decât să înfrunte o provocare la adresa identității proprii¹⁶. Concret, oamenii nu pot accepta că se înșală sau s-au înșelat, astfel că încearcă să identifice argumente pentru a justifica alegerea făcută, inclusiv din rândul contraargumentelor¹⁷.

Un exemplu de exploatare a disonanței cognitive este exit poll-ul. Acesta influențează, de fapt, opinia publică (deși se consideră că acestea doar comunică dezinteresat numărătoarea voturilor). Mai multe posturi radio și de televiziune aleg să difuzeze rezultatele unui exit-

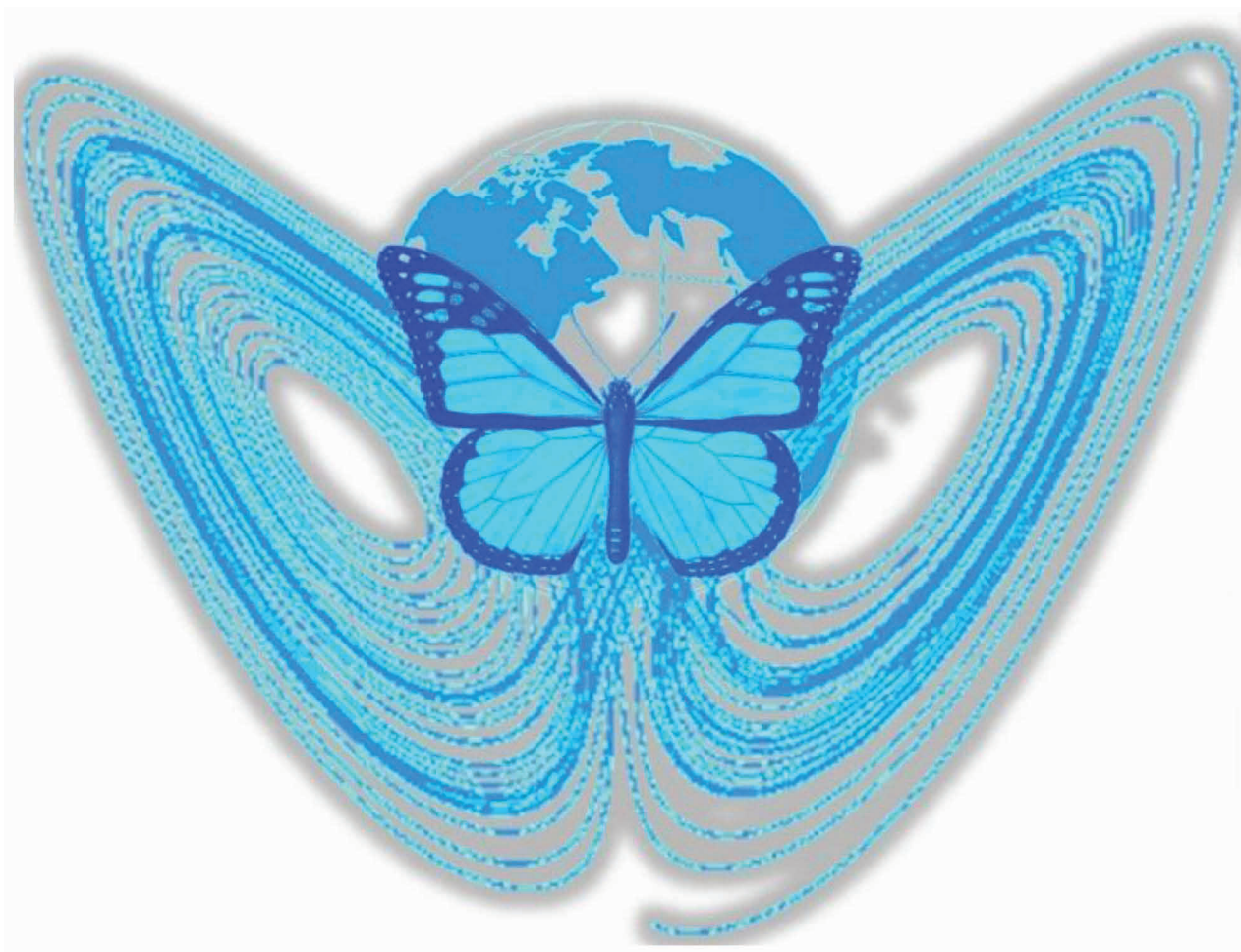
poll sau a altuia, la ore diferite (se țintește o anumită audiență, în favoarea sau defavoarea unui candidat/grup).

*Prejudecățile de confirmare (confirmation bias)*¹⁸ descriu modul în care oamenii își calibrează căutările pentru a identifica surse de informare care să împărtășească și să confirme viziunea curentă privind o anumită problemă, lucru care contribuie la crearea așa numitor „bule”, amplificate de cookie-urile specifice platformelor de genul Facebook sau Google. Din acest motiv, experții care lansează ipoteze viitoare sau diverse predicții pe anumite domenii de interes sunt încă ascultați/vizualizați, citați în media scrisă, invitați în platourile emisiunilor sau la buletinele speciale de știri, deși majoritatea predicțiilor acestora nu se materializează. Complementar, predicții mai apropiate de verosimilitate pot fi născute prin crowdsourcing, însă elementele cognitive de *confirmation bias* încă sprijină intens locul experților în diferite domenii societale, publicul aflându-se într-un cerc vicios întrucât acești experți nu culeg date validate științific și emit prognosticuri, ci manifestă o oarecare influență asupra urmărilor. Această stare de fapt se naște în special prin prisma faptului că oamenilor nu le place să admită că au greșit și, intuitiv, de cele mai multe ori fără să conștientizeze, vor căuta motivele care indică faptul că au avut dreptate în totalitate, parțial sau măcar ar fi avut dreptate în alte circumstanțe.

Hot cognition este procesul prin care se emite o judecată de valoare într-o clipită, într-un moment emoțional¹⁹. O decizie astfel luată sfidează logica și are rădăcini profunde în valorile persoanei, identitatea acesteia și este des întâlnită în procesele decizionale din politică, religie sau în alte probleme de moralitate. Din această perspectivă, prezintă relevanță aspectul fizic/aparențele persoanei sau informației propriuzise, întrucât *hot cognition* înseamnă că subiecții unui astfel de proces iau în calcul cu precădere calitățile care cred că rezultă din aparențe.

Despre know how-ul influențării

Istoria a demonstrat că, în domeniile menționate mai sus, eticheta vestimentară, postura

corporală și capacitatea de a te face cunoscut, chiar și negativ, impactează covârșitor asupra preferințelor publicului țintă. Aici intervine, bineînțeles, și modul cum un aspect sau altul este încadrat în media, întrucât subtile schimbări de interpretare a informației generează un „efect de fluture” (*butterfly effect*) asupra consumatorilor de media, cărora această interpretare le modelează percepția. De asemenea, gradul de părtinire pe care consumatorii îl văd în cadrul unor problematici influențează încrederea pe care aceștia o acordă emitenților unor anumite judecăți de valoare, iar aceștia percep mai puțină părtinire atunci când emitenții își sfidează propriile convenții.

Până la urmă, manipularea este despre modelarea percepției grupului-țintă, iar mass-media și alte mijloace de răspândire a datelor și informațiilor sunt perfect conștiente de acest fapt încă de la mijlocul secolului trecut. În 1963 se considera că presa nu avea succes în a influența oamenii cu privire la ce să gândească, ci la ce să se gândească²⁰. Studiile din acea perioadă au arătat, astfel, că dacă o problemă era adusă

constant în atenția publicului prin buletinele de știri, aceasta devenea un factor important care influența evaluarea performanțelor leadership-ului din mai multe domenii, lucru încă valabil de trei sferturi de veac.

Acest aspect este strâns conexat de *euristică*, termen care definește ansamblul încercărilor creierului de a parcurge procese decizionale complexe fructificând la maxim informația în funcție de disponibilitatea acesteia. Euristică ne influențează judecata întrucât prin aceasta accesăm informația aflată la îndemână prin prisma shortcut-urilor mentale create, cel mai probabil ca urmare a viziunii acestei informații de mai multe ori, în contexte diferite. Astfel, atunci când se derulează procesul cognitiv (de exemplu, acela de a alege ceva), sunt aduse în prim-plan, în minte, informațiile care au traseul cel mai uzitat (de exemplu, date și informații vizualizate recent la mai multe buletine de știri, succesiv), excluzându-se inconștient posibilitatea explorării și altor surse de informare în acest proces decizional. Diferența dintre un proces

decizional simplu și unul mai complicat este oferită, din punct de vedere euristic, de ușurința aducerii aminte a informațiilor stocate. Această euristică mai este denumită și prejudecată sau părtinire de familiaritate (*familiarity bias*), teorie emisă în anii 1970, specialiștii americani ai campaniilor electorale identificând un *pattern* prin care oamenii reacționează la fel atunci când, în campaniile lor, candidații se focusau pe cuvinte-cheie, fraze-cheie și prezentau recurent aceleași promisiuni de mai multe ori, astfel că oamenii credeau, în cele din urmă²¹.

Un exemplu clar despre cum funcționează euristica este modul în care un individ care urmărește anumite știri legate de efectele pandemiei se raportează la virusul SARS-CoV2, adică radical diferit față de cum se poziționează alt individ, consumator de materiale care promovează neîncrederea în existența însăși a pandemiei. Evident, există o anumită marjă de eroare, întrucât evenimentul despre care este știrea este văzut de consumatorul de media prin ochii și judecățile de valoare ale celui care emite materialul scris sau audio-video, însă este clar că inșii „apelează” la informațiile disponibile, pentru accesarea căroră parcurg traseul sinaptic cel mai scurt.

Ființa umană a fost și este complexă psihologic, însă vulnerabilă, iar manipularea din prezent, care a atins cote fără precedent, are potențial de a se ridica la rang de știință, în condițiile în care datele actuale converg spre presupunerea (fezabilă, de altfel) că aceasta s-a desfășurat și se desfășoară și în funcție de trăsăturile genetice ale subiecților. În aceste condiții, identificarea și combaterea manipulării, a fake-news-ului, fake-science-ului sau astroturfing-ului devin aproape imposibile, cu atât mai mult cu cât acestea sunt sprijinite să se răspândească la scară largă de evoluțiile tehnologice. Un prim pas în creșterea rezilienței

în acest domeniu ar fi reprezentat de dezvoltarea culturii de securitate la nivelul întregii societăți, prin aceleași mijloace de influențare, prin care să se reușească atragerea atenției asupra faptului că un mesaj, fie și subliminal, are, de cele mai multe ori, altă semnificație și alte scopuri decât cele pe care le întrezărim inițial. Un alt pas important și deloc de neglijat constă în recunoașterea și acceptarea limitărilor umane, concomitent cu încercarea constantă de a ieși din zona de confort privind luarea unei decizii. „*Thinking outside the box*” este valabilă astăzi mai mult ca oricând.

Bibliografie

1. Lee de Wit, *Whats your bias? – the surprising science of why we vote the way we do*, Elliott&Thompson, 2017, London.
2. Jeff Howe, *Crowdsourcing – de ce viitorul în afaceri e determinat de puterea maselor?*, Curtea Veche Publishing, București, 2015.
3. <https://www.veridica.ro/analize/.10-narațiuni-false-rusești-mic-îndreptar-al-dezinformării>.
4. <https://www.newscientist.com/article/mg19726411-800-are-political-leanings-all-in-the-genes>.
5. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3357325/>.
6. <https://www.medicalnewstoday.com/articles/326738>.
7. <https://www.simplypsychology.org/cognitive-dissonance.html>.
8. <http://serious-science.org/hot-and-cold-cognition-7976>.
9. <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/agenda-setting-theory>.
10. <https://fortune.com/2017/02/08/fake-news-history/>.
11. <https://hbr.org/2015/02/why-debunking-myths-about-vaccines-hasnt-convinced-dubious-parents>.

¹ Mathew Ingram, *Fake News Isn't a New Problem, and We're Better Equipped to Fight It Now*, 08.02.2017, Fortune, <https://fortune.com/2017/02/08/fake-news-history/>, accesat în 22.04.2021.

² Lee de Wit, *What s your bias? – the surprising science of why we vote the way we do*, Elliott&Thompson, 2017, London, p.137.

³ Cristopher Graves, *Why Debunking Myths About Vaccines Hasn't Convinced Dubious Parent?*, Harvard Business Review, 20.02.2015, <https://hbr.org/2015/02/why-debunking-myths-about-vaccines-hasnt-convinced-dubious-parents>, accesat în 22.04.2021.

- ⁴ Concept descris pe larg de către Jeff Howe în *Crowdsourcing – de ce viitorul în afaceri e determinat de puterea maselor?*, Curtea Veche Publishing, București, 2015.
- ⁵ Jeff Howe, *Crowdsourcing – de ce viitorul în afaceri e determinat de puterea maselor?*, Curtea Veche Publishing, București, 2015, p.41.
- ⁶ Lee de Wit, *What's your bias? – the surprising science of why we vote the way we do*, Elliott&Thompson, 2017, London, p.127.
- ⁷ *Ibidem*, p.129.
- ⁸ Prezentate pe larg în studiul „10 narațiuni false rusești-mic îndreptar al dezinformării”, publicat pe <https://www.veridica.ro/analize/10-narațiuni-false-rusești-mic-îndreptar-al-dezinformării>, accesat în 21.04.2021.
- ⁹ Lee de Wit, Stephan Lewandovsky, Petter John, Stephanie Sloane, David Amodio, etc.
- ¹⁰ Jim Giles, „Are political leanings all in the genes?”, *Newscientist*, 30.01.2008, <https://www.newscientist.com/article/mg19726411-800-are-political-leanings-all-in-the-genes/>, accesat în 23.04.2021.
- ¹¹ Lee de Wit, *What's your bias? – the surprising science of why we vote the way we do*, Elliott&Thompson, 2017, London, p.20.
- ¹² Stephanie Sloane, Renée Baillargeon, David Premack, *Do infants have a sense of fairness?*, 17 ianuarie 2017, *Psychol Sci*, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3357325/>, accesat în 23.04.2021.
- ¹³ Amigdala face parte din sistemul limbic al creierului, care este responsabil pentru procesarea emoțiilor, inclusiv detectarea fricii și pregătirea corpului nostru pentru un răspuns de urgență.
- ¹⁴ ACC (anterior cingulate cortex).
- ¹⁵ Lee de Wit, *Op.cit.*, p.37.
- ¹⁶ Jayne Leonard, „Cognitive dissonance: What to know“, *Medical News Today*, octombrie 2019, <https://www.medicalnewstoday.com/articles/326738>, accesat în 23.04.2021.
- ¹⁷ Saul McLeod, „Cognitive Dissonance“, *Simply Psychology*, <https://www.simplypsychology.org/cognitive-dissonance.html>, februarie 2018. accesat în 23.04.2021.
- ¹⁸ Lee de Wit, *Op.cit.*, p.69.
- ¹⁹ Barbara Sahakian, “Hot and Cold Cognition”, *Serious Science*, 23.01.2017, <http://serious-science.org/hot-and-cold-cognition-7976>, accesat în 23.04.2021.
- ²⁰ Maxwell McCombs, *Agenda Setting, Media Effects On*, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition), 2015, <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/agenda-setting-theory>, about Bernard Cohen's theory on this subject., accesat în 23.04.2021.
- ²¹ Lee de Wit, *Op.cit.*, pp.106-110.

IMPLICAȚIILE TEHNOLOGIEI 5G ASUPRA ARMATELOR MODERNE

Răzvan-Georgian ZMĂDU*

Abstract

The 21st century is that of technological developments (technological revolutions) in all fields. The civil and military telecommunications industry have developed together, and there has been exchange of information both ways. The differences between the two were dictated by markets, but also doctrine, the military having used the communications networks for command and control (C2) purpose, while civilian communications networks having been used mainly for social interaction.

5G technology enabled the integration of physical objects into military and/or civilian networks, which has generated the substantial development of the phenomenon already known as the **Internet of Things**. The integration of AI (artificial intelligence) in the new communication networks represents the new technological apex.

The Defense industry, in turn, has adapted to new technological requirements, through the development of operational military systems, incorporating the latest developments in the field of telecommunications and ensuring supremacy in the areas of modern armed forces.

Keywords: military and civilian communication, army, 5G, C4ISR, weapon systems, artificial intelligence.

Evoluția comunicațiilor mobile de la 1G la 5G

Istoria comunicațiilor mobile începe în anul 1980, când în mai multe state se implementează **tehnologia 1G**, cu diferite standarde, în funcție de locația acestora. Astfel, în Europa exista standardul *NMT (Nordic Mobile Telephone)*, *TACS (Total Access Communications System)*, *C-Netz* și *Radiocom 2000*, în America de Nord, *AMPS (Advanced Mobile Phone Service)*, iar în Japonia, standardul se numea *NTT (Nippon Telephone and Telegraph)*.

Ulterior, **tehnologia 2G** a evoluat în mai multe etape, realizându-se trecerea de la prelucrarea analogică a semnalelor la cea digitală, fapt ce a permis și transmisii de tip multimedia.

În cazul sistemului 2G, cel mai utilizat standard a fost GSM (Global System for

Mobile Communication - Sistem Global pentru Comunicații Globale), fiind utilizat de peste 2 miliarde de utilizatori la nivelul anului 2006. Evoluția către 3G a avut și o perioadă de

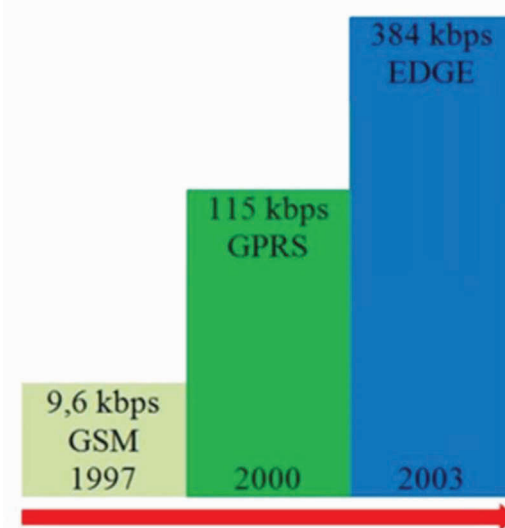

Fig. 1 Evoluția tehnologiei 2G

* Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

tranziție, denumită generația 2,5G, care a permis prin procedee ca *HSCSD (High Speed Circuit Switched Data* - Transmisii de date cu mare viteză cu comutare de circuite), *GPRS (GSM Packet Radio Systems* - Sisteme GSM cu transmisii radio în pachete) și *EDGE (Enhanced Data Rates for GSM Evolution)*, transmiterea datelor la viteze de până la 384 kb/s.

Dezvoltarea și evoluția către **tehnologia 3G**, au fost generate de creșterea cerințelor pentru transferul de date, de progresul tehnologic din industria tehnicii de calcul și al electronicii, dar și de faptul că a fost posibilă utilizarea rețelelor 2G, acestea fiind integrate treptat în noile rețele.

Sistemele celulare de comunicații mobile care au utilizat tehnologia 3G s-au evidențiat prin creșterea substanțială a calității serviciilor de voce și date, cu viteze de transfer ridicate care au permis inclusiv utilizarea de aplicații instalate pe dispozitivele mobile.

Odată cu lansarea tehnologiei 3G, *Uniunea Internațională de Telecomunicații (ITU - International Telecommunication Union)* a avut în vedere elaborarea unui standard unic la nivelul tuturor rețelelor mobile de pe mapamond. Obiectivul nu a fost atins, astfel că există 3 standarde: *UMTS (Universal Mobile Telecommunication System* - Sistem universal de telecomunicații mobile), *cdma2000* și *TSCDMA (Time Division Synchronous CDMA* - Sistem CDMA cu sincronizare în timp).

UMTS sau *W-CDMA (Wideband CDMA* - Sistem CDMA de bandă largă) a avut la bază specificațiile *GSM* și a fost utilizat cu precădere în Europa. Astfel, prin modificarea tehnicii de acces multiplu din *FDMA/TDMA* în *CDMA/TDMA* și creșterea lățimii de bază a canalului la 5 MHz s-a ajuns la respectarea limitelor minime pentru viteza de transmisie a datelor impuse de *ITU* de 144 kbps pentru zonele rurale și de 2048 kbps pentru zonele urbane.

TSCDMA este un standard utilizat de China, foarte asemănător tehnologic cu *UMTS*, iar *cdma2000* este un standard implementat cu precădere în Statele Unite ale Americii și Coreea de Sud.

Rețelele 4G au apărut începând cu anul 2009, înlocuind protocoalele 3G cu protocolul *TCP-IP*, facilitând accesul mobil de bandă largă și, implicit, conectarea la World Wide Web.

Generația a 4-a a utilizat 3 standarde conform precizărilor impuse de *ITU*, în special viteze de transmisie de peste 100 Mb/s și anume *LTE (Long Term Evolution* - Evoluție pe termen lung), *WiMax (Worldwide Interoperability for Microwave Access* - Interoperabilitate globală pentru acces în domeniul microundelor) și *UMB (Ultra Mobile Broadband* - Transmisii mobile de bandă largă). Cel mai utilizat standard este *LTE*, deși standardul *UMB* bazat pe *cdma2000*, oferă viteze de transmisie de până la 275 Mb/s. Utilizarea standardului *LTE* a fost decisă de piața de desfacere a telefoanelor mobile, astfel *Qualcomm*¹, compania care deține patentul pentru standardul *cdma2000*, a renunțat la producerea de echipamente care utilizează această tehnologie.

Referitor la **tehnologia 5G**, în declarația de presă de la finalul summitului NATO de la Londra, din 3-4 decembrie 2019, erau evidențiate următoarele idei: „Pentru a ne păstra securitatea trebuie să privim către viitor împreună. Gestionăm amploarea și evoluția noilor tehnologii pentru a ne menține avansul tehnologic și pentru a prezerva, în același timp, valorile și normele noastre. Vom continua să creștem reziliența societăților noastre, a infrastructurii critice și a securității energetice. NATO și Aliații, în domeniile lor de competență, sunt deciziși să asigure securitatea comunicațiilor, inclusiv 5G, recunoscând nevoia de a utiliza doar sisteme de încredere și reziliente. Am declarat spațiul cosmic ca domeniu operațional al NATO, recunoscându-i importanța în menținerea securității noastre și în combaterea provocărilor de securitate, cu respectarea dreptului internațional”².

Tehnologia 5G reprezintă o evoluție fără precedent a rețelelor mobile, deoarece reprezintă un moment de explozie a vitezelor la care informațiile sunt transmise, de până la 20 Gb/s la descărcare și până la 10 Gb/s la încărcare.

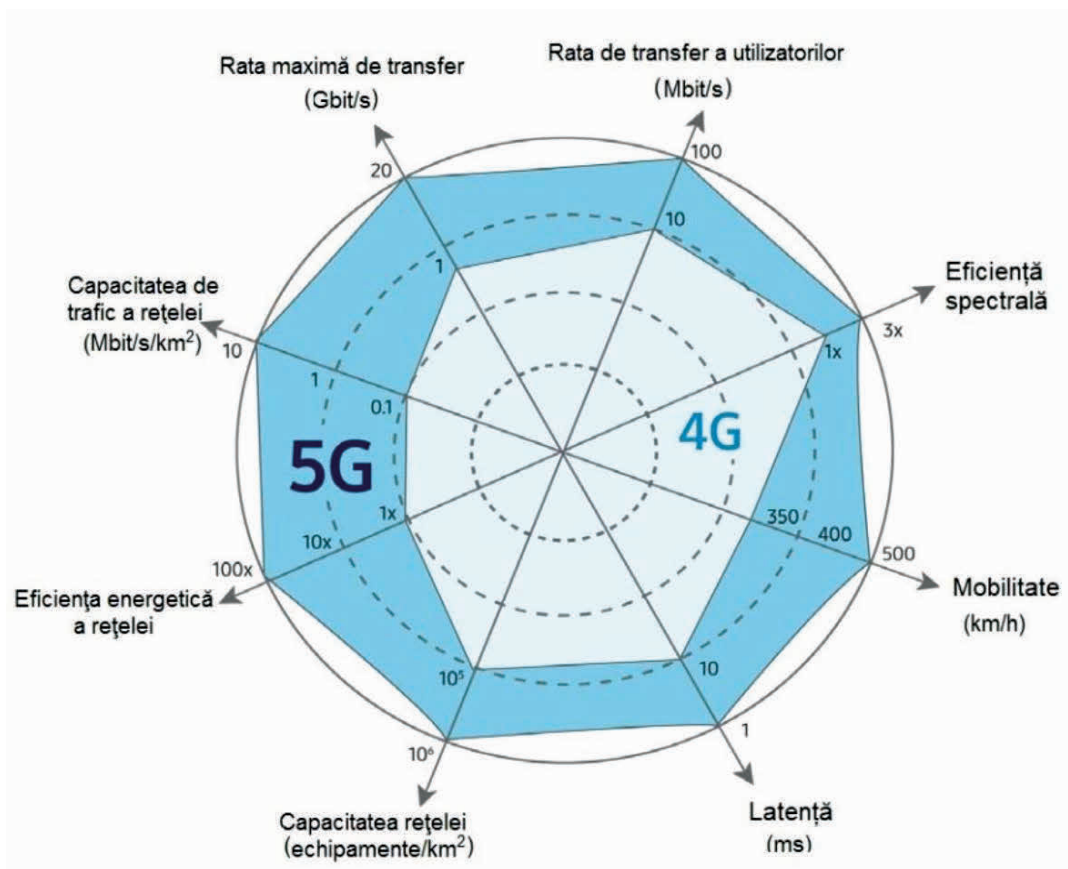

Fig. 2 Diferențe între tehnologia 4G și 5G

Avantajul principal al rețelelor 5G nu va consta în faptul că poți descărca un film HD³ în câteva secunde, ci în felul în care va inova **Internetul lucrurilor** (*Internet of Things – IoT*), el însuși o evoluție a Internetului, în care vor fi interconectate calculatoare, telefoane inteligente,

tablete, echipamente, haine inteligente, senzori, vehicule etc.

Frecvențele utilizate de 5G sunt împărțite în două categorii: FR1, cu gama de frecvență între 450 MHz – 6000 MHz, și FR2, cu gama de frecvență între 24250 MHz – 52600 MHz.

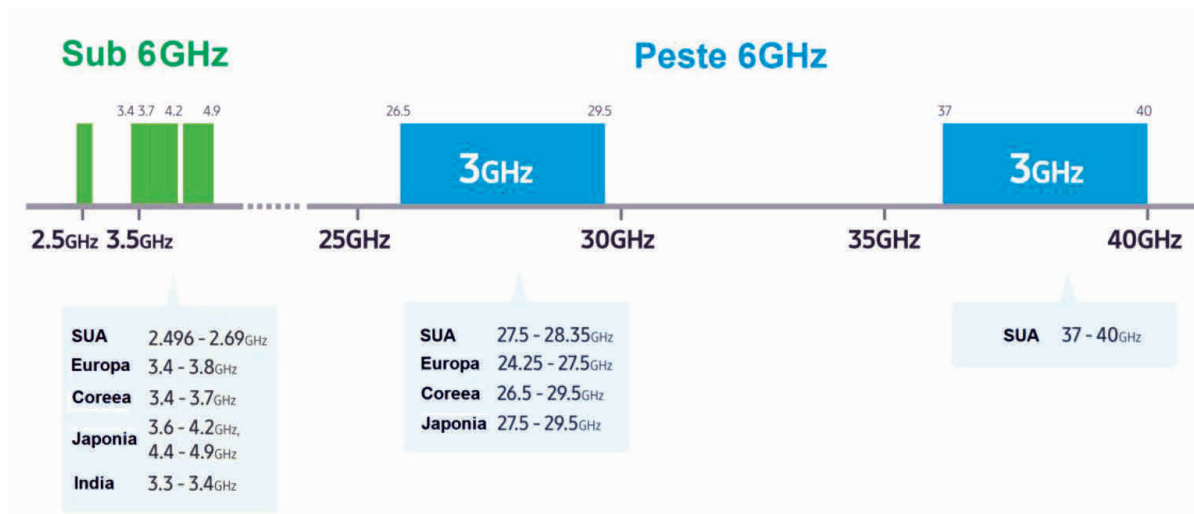

Fig.3 Frecvențe utilizate de tehnologia 5G

Specificațiile standardului 5G NR (New Radio) au apărut în iunie 2018, iar ITU a definit principalele tipuri de servicii oferite de generația a 5-a și anume:

- acces mobil de bandă largă (*Enhanced mobile broadband – eMBB*): presupune valori ale vitezei de transfer mult mai rapide decât tehnologiile anterioare;
- comunicații de mare fiabilitate cu latență foarte mică (*Ultra-reliable low latency communications – URLLC*): presupun un timp de răspuns mult mai rapid, foarte util mai ales în serviciile critice;
- comunicații masive de tip mașină la scară largă (*Massive Machine Type Communication – mMTC*): presupun interconectarea unui număr mare de dispozitive inteligente într-o singură rețea.

Utilizarea și aplicarea 5G în mediul militar

Armatele moderne și industria de apărare reprezintă un sector care a fost întotdeauna printre primele care au folosit avantajele tehnologiilor emergente.

A cincea generație de sisteme de comunicații mobile va aduce pe lângă evoluția comunicațiilor din domeniul civil și avantaje în cadrul armatelor moderne. *Internetul lucrurilor* va fi utilizat, dezvoltat în cadrul mediului militar. Astfel, rețelele 5G vor facilita accesul la servicii de bandă largă din orice locație pentru stocare de date în *cloud*, aplicații tip *realitate virtuală* și *realitate augmentată*, aplicații gen bază militară inteligentă (*smart base*), conducerea autonomă a vehiculelor, sisteme de armament autonome, vehicule fără pilot și platforme *ISR*, conducerea autonomă a liniilor de producție și aprovizionare, aplicații medicale, antrenamentul militarilor, securitatea fizică și cea a personalului etc.

Rețelele militare de comunicații

Odată cu implementarea tehnologiei 5G în cadrul rețelelor de comandă și control ale armatelor moderne, conceptul de *antena inteligentă* devine realitate, avantajele majore fiind date de câștigul antenei, costuri reduse ale amplificatoarelor, durată de funcționare mai mare ale acumulatorilor și reducerea interferențelor.

De asemenea, va fi posibilă combinarea mai multor rețele radio (și implicit a stațiilor radio) într-una singură, permițând transmiterea și recepționarea în timp real a unor cantități mari de informații (ex.: *COP*⁴, *WARNO*, ordine de acțiune, *FRAGO*, fotografii, înregistrări video etc.), care vor permite eficientizarea procesului de luare a deciziei, dar și sprijinul logistic al acțiunilor de luptă, prin scurtarea timpilor de reacție, avantaj important în cadrul spațiilor de luptă moderne.

Având în vedere avantajele tehnologice și financiare ale utilizării tehnologiei 5G în rețelele de comunicații, armatele moderne au primit fonduri necesare dezvoltării și implementării acesteia, fiind considerată o tehnologie critică în domeniul militar. Astfel, în anul fiscal 2020, *Pentagonul* a primit fonduri de 249 milioane de dolari, iar pentru 2021 suma este preconizată a se ridica la 449 milioane de dolari.

Rachetele hipersonice și sistemele de apărare anti-aeriană împotriva acestora

Având capacitatea de a transfera cantități mari de informații în timp scurt, tehnologia 5G va putea fi folosită atât în comanda și controlul în timp real al rachetelor hipersonice, dar și în cel al sistemelor de apărare anti-aeriene.

Armatele statelor precum Federația Rusă, China, Statelor Unite ale Americii și Franța au ca obiectiv, până în anul 2022, introducerea în dotarea forțelor proprii a rachetelor hipersonice care depășesc viteza de 5 *Mach*⁵.

La sfârșitul anului 2019, ministrul rus al apărării, Serghei Șoigu, a anunțat că a fost operaționalizată prima unitate de rachete dotată cu sisteme de rachete balistice intercontinentale hipersonice (ICBM), *Avangard*, care poate atinge viteze de până la 27 *Mach*. Încă din 2016, armata F.Ruse a prezentat proiectul pentru rachete balistice intercontinentale cu viteze de până la 20,7 *Mach*, denumit *RS-28 Sarmat*, planificat să intre în dotare începând cu anul 2021. De asemenea, F.Rusă are un regiment operativ dotat cu rachete hipersonice *Kinjal*, având ca platformă de lansare avioane *MiG-31*, avion capabil să angajeze ținte inclusiv în stratosferă.

Și R.P. Chineză a prezentat, în cadrul unei parade militare, racheta hipersonică *Dongfeng-17*, testată pentru prima oară pe 1 noiembrie 2017. Cu viteze de aproximativ 5 *Mach*, acest tip de rachetă a intrat în dotare doi ani mai târziu.

Forțele aeriene ale SUA, prin *DARPA*⁶, au continuat testarea *TBG*⁷, o rachetă capabilă să atingă viteze de peste 7 *Mach*. Primul test al unui vehicul hipersonic (*C-HGB*⁸) în Armata Statelor Unite ale Americii în cursul anului 2020 a fost pe 20 martie. Programul *C-HGB* a început testarea operațională încă din 2017.

Programele de dezvoltare a rachetelor hipersonice au fost susținute de fostul secretar al apărării din SUA, Mark Esper, care declara, în marja unui eveniment organizat de Centrul pentru Studii Strategice și Internaționale (*Center for Strategic and International Studies*), că „Departamentul american al apărării aproape că a dublat investițiile pe termen lung - aproximativ cinci miliarde în anul fiscal 2020 - pentru dezvoltarea de rachete hipersonice în următorii cinci ani. Bugetul pentru anul 2021 va fi chiar mai mare”.

Sistemele de apărare anti-aeriană și platformele aeriene anti-rachetă, prin implementarea tehnologiei 5G, dar și a inteligenței artificiale, vor fi în măsură să proceseze o cantitate mult mai mare de informații și astfel timpul de reacție se va reduce, fiind în măsură să intercepteze rachetele hipersonice care vor circula cu viteze de peste 4 *Mach*.

DARPA a început din 2018 dezvoltarea unui sistem antibalistic, denumit *Glide Breaker*, capabil să contracareze amenințarea celor mai rapide rachete dezvoltate până acum și anume *Avangard*. Și compania americană Raytheon are în dezvoltare un sistem de apărare antiaerian care poate asigura apărarea împotriva rachetelor balistice intercontinentale hipersonice.

Noul concept de bază militară inteligentă

Utilizarea frecvențelor înalte și implicit a lungimilor de undă mici vor permite viteze de transfer de peste 1 Gbps. Aceste caracteristici sunt pretabile pentru a putea fi utilizate de sisteme de supraveghere și control acces din unități și baze militare, sisteme inteligente de alimentare cu energie electrică și apă, sisteme de management al traficului în bazele militare mari, dar și sisteme automate de executare a lucrărilor de mentenanță și întreținere sau sisteme de telemedicină.

În cazul sistemelor de supraveghere și control acces, pe lângă avantajul vitezei mari de transmitere/recepționare a informațiilor, un alt avantaj constă în faptul că undele milimetrice utilizate de tehnologia 5G nu parcurg distanțe foarte mari, fiind mai dificil de interceptat.

Cea de-a cincea generație de sisteme de comunicații mobile poate fi combinată mult mai ușor și mai facil cu inteligența artificială, iar echipamentele sau platformele care utilizează frecvențe 5G au un consum de energie mai redus decât în cazul altor tehnologii.

Prin utilizarea tehnologiei 5G, vor putea fi implementate sisteme inteligente de alimentare cu energie electrică a bazelor militare, lucru care va eficientiza consumul, reducându-se costurile operaționale. Rețelele inteligente de transport și distribuție a energiei (*smart-grids*) vor fi capabile de control în timp real al consumului, datorită capacității de comunicare bidirecțională între consumator și producătorul de energie.

Pregătirea militarilor

Realitatea augmentată și realitatea virtuală sunt utilizate deja de armatele moderne, iar utilizarea tehnologiei 5G va mări viteza de transfer, fiind astfel mult mai accesibilă la toate nivelurile ierarhice ale armatelor.

Dacă până acum categoriile de forțe ale armatei Statelor Unite ale Americii care utilizau cu preponderență realitatea augmentată și realitatea virtuală erau forțele navale și cele aeriene, prin transferul tehnologic al celei de-a cincea generații de rețele mobile și forțele terestre vor putea utiliza avantajele acestora. James Mattis, fost secretar al apărării și general în armata SUA, afirma că fiecare infanterist trebuie să lupte în 25 de misiuni simulate înainte de a efectua o misiune reală. Astfel, s-a dezvoltat un concept nou intitulat *Tactical Augmented Reality (TAR)*. Acest concept poate fi utilizat pe echipamente similare cu cele existente, precum ochelarii de vedere pe timp de noapte care vor oferi toate informațiile de pe câmpul de luptă necesare executării cu succes a misiunilor (ex.: locația *GPS*, locația forțelor proprii și a celor inamice, distanța până la țintă și capacități de angajare a țintelor). Un dispozitiv asemănător a fost dezvoltat pentru armata Statelor Unite ale

Americii, purtând denumirea de *Enhanced Night Vision Goggle-Binocular (ENVG-B)*, prima unitate dotată cu acest tip de echipament fiind 2nd Brigade Combat Team, 1st Infantry Division, Fort Riley, Kansas.

Și avioanele de luptă de ultimă generație *F-35* utilizează realitatea augmentată în căștile piloților, „unică, diferită și mult mai avansată decât orice altă cască purtată vreodată de un pilot. Are un sistem optic foarte sofisticat, care proiectează imaginile pe un ecran, în fața pilotului. El vede tot ceea ce este important pentru el atunci când zboară, ce viteză și ce altitudine are și unde sunt sistemele de navigare”⁹.

Realitatea virtuală este utilizată în cadrul simulatoarelor, iar următoarele categorii de echipamente de acest fel sunt denumite *FCS*¹⁰, care vor fi utilizate direct pe tehnica de luptă. De asemenea, realitatea virtuală, prin implementarea vitezelor și capacităților de transfer foarte mari, va oferi un suport considerabil în antrenarea în

condiții de stres sau claustrofobie, precum sărituri cu parașuta, conducerea de vehicule blindate, lupta în condiții extreme (junglă, deșert, zona arctică) etc.

Spațiile de luptă moderne

Internetul lucrurilor presupune o rețea de obiecte fizice mobile sau fixe, conectate digital, care interacționează între ele. Acestea, utilizate împreună cu inteligența artificială, vor facilita planificarea, coordonarea și controlul lanțului de aprovizionare al armatelor moderne.

O caracteristică a rețelelor 5G este *mMTC*, care va permite conectarea până la 1 milion de dispozitive pe km². Astfel, pe câmpul de luptă modern, soldații aflați în misiune pot utiliza senzori integrați în ochelari sau ceasuri inteligente, dispozitive biometrice care oferă atât acestora, dar și centrelor de comandă, informații despre semnele vitale, poziția geografică proprie și a inamicului, manevra subunităților.

Camioane de transport, drone și echipamentele de încărcat și descărcat automate pot opera în facilitățile de depozitare ale forțelor armate și automatiza sprijinul logistic real.

Evoluția progresivă spre autovehicule autonome va permite monitorizarea de la distanță a stării platformei de luptă sau de transport și mentenanța predictivă, precum și servicii primare de comunicare între vehicule (*V2V: vehicle-to-vehicle*) standardizate care vor permite comunicarea directă între origine și destinație fără mijlocirea rețelei de comunicații (ex. sisteme *DSRC - dedicated short range communications* sau *ITS - Intelligent Transport Systems*).

Pentru asigurarea securității, cerințele de interconectare se pot extinde dincolo de *V2V*. Astfel, se poate ajunge la conectarea vehiculelor la infrastructură (*V2I: vehicle-to-infrastructure*), la trupele terestre (*V2P: vehicle-to-pedestrian*) sau la orice obiect (*V2X: vehicle-to-everything*).

Un alt beneficiu al autovehiculelor autonome este cel ar reducerii poluării cu până la 90%, conform unui studiu pentru asociația furnizorilor de comunicații mobile din Statele Unite ale Americii¹¹.

De asemenea, prin interconectarea platformelor de luptă și a militarilor de pe câmpul de luptă, informațiile despre stocul de luptă pot fi

vizualizate și actualizate în mod automat utilizând tehnologia 5G.

Introducerea tehnologiei 5G în sistemele *C4ISR* ale armatelor moderne va permite evoluția fluxului informațional între punctele de comandă și trupele din teren, informațiile critice din spațiul de luptă se vor comunica instantaneu, iar procesul de luare a deciziilor de către comandanții de la toate nivelurile va fi mult mai rapid.

Sistemul JISR

Sistemul *JISR - Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance* (sistem întrunit de informații, supraveghere și cercetare) a devenit un sistem vital pentru operațiile militare, deoarece produsele informative culese de către surse (senzori) pot fi procesate pe loc sau ulterior și utilizate în procesul de planificare/*targeting* și desfășurare a operațiilor.

Odată cu aprobarea, în cadrul Summitului NATO de la Lisabona din 2010, a noului Concept Strategic al Alianței, „pentru o mai bună anticipare a crizelor și pentru prevenirea cât mai bună a acestora” a devenit tot mai clar că este nevoie de dezvoltarea și tehnologizarea sistemului întrunit de informații, supraveghere și cercetare pentru a răspunde acestei noi provocări.

Astfel, prin utilizarea tehnologiei 5G, combinată cu AI (inteligența artificială), se vor produce transformări în cadrul sistemului *JISR*, care vor permite integrarea tuturor platformelor de supraveghere și cercetare, transmiterea în timp real a imaginilor și înregistrărilor audio-video de mare rezoluție, dar mai ales integrarea unor senzori de recunoaștere și urmărire biometrică. Utilizarea acestora va aduce un avantaj în lupta împotriva terorismului și contrainsurgență, facilitând găsirea mult mai rapidă a insurgenților sau a responsabililor pentru atacuri teroriste.

La nivelul Alianței Nord-Atlantice există două astfel de capacități care integrează și oferă informații și date, și anume un sistem de supraveghere terestră, denumit *Alliance Ground Surveillance (AGS)*, achiziționat și de țara noastră, și un sistem ce utilizează platforme aeriene NATO *AWACS (Airborne Early Warning & Control Force)*.

Deși cele două sisteme în funcțiune la acest moment asigură fluxul de informații dorit de Alianță, sunt în derulare și alte proiecte care implică platforme de supraveghere și cercetare. Cel mai cunoscut este proiectul Maven, la care participă reprezentanți ai Departamentului Apărării al Statelor Unite ale Americii și Google. Proiectul are ca obiectiv construirea de platforme aeriene combinate cu inteligența artificială, care vor fi folosite pe câmpul de luptă.

Concluzii

În prezent, majoritatea utilizatorilor de telefonie mobilă folosesc rețele 3G sau 4G, tehnologia 5G fiind la început de drum, dar în continuă dezvoltare. Cu toate acestea, multe companii din industria de telecomunicații, precum *Virginia Tech*, *Samsung*, *Huawei* sau *LG* au în derulare cercetări pentru viitoarea tehnologie - 6G.

Utilizând viteze superioare tehnologiei 5G, comunicațiile 6G vor reprezenta „al șaselea simț pentru oameni și mașini, în care biologia întâlnește inteligența artificială.”¹²

Evoluția telecomunicațiilor nu se va opri la 5G sau 6G, ci va continua cu noi tehnologii care vor satisface nevoile curente ale consumatorilor.

La rândul lor, armatele moderne vor fi conectate permanent la noile apariții tehnologice în domeniul telecomunicațiilor. Istoria conflictelor a demonstrat că armatele care au deținut supremația și în domeniul telecomunicațiilor au dominat spațiile de luptă.

Bibliografie

1. Autoritatea Națională pentru Administrare și Reglementare în Comunicații, „Strategia 5G pentru România”, online www.ancom.ro/uploads/links_files/Strategia_5G_pentru_Romania.pdf, accesat în 15.05.2020.
2. Defence Science Board Task Force, „Defense Applications of 5G Network Technology”, online https://dsb.cto.mil/reports/2010s/5G_Executive_Summary_2019.pdf, accesat în 15.05.2020.
3. International Telecommunication Union, „About 3G Technology”, online <https://www.itu.int/osg/spu/ni/3G/technology/index.html>, accesat în 15.05.2020.
4. VERCELLONE Chiara, „5G could bring new speed to military operations”, online www.c4isrnet.com/home/2020/02/06/5g-could-bring-new-speed-to-military-operations/, accesat în 15.05.2020.
5. MIZOKAMI Kyle, „How Do You Stop a Hypersonic Weapon? DARPA Is Looking for the Answer”, online www.popularmechanics.com/military/weapons/a30679336/darpa-hypersonic-missile/, accesat în 15.05.2020.
6. SAYLER Kelley M., „Hypersonic Weapons: Background and Issues for Congress”, online <https://fas.org/sgp/crs/weapons/R45811.pdf>, accesat în 15.05.2020.
7. ERBLAND Dr. Peter, Lt. Col. Joshua STULTS, „Tactical Boost Glide (TBG)”, online <https://www.darpa.mil/program/tactical-boost-glide>, accesat în 15.05.2020.
8. O’CONNOR Tom, U.S. Military Invests In New Weapon to Defeat Hypersonic Missiles As Russia Upgrades Its Arsenal, online <https://www.newsweek.com/us-military-contract-hypersonic-russia-upgrade-1484690>, accesat în 16.05.2020.
9. Augmented Reality and Virtual Reality to Enhance US Military Training, online <https://arpost.co/2017/12/18/augmented-reality-virtual-reality-military-training/>, accesat în 16.05.2020.
10. SOUTH Todd, „Here is what Marines really need for realistic simulations training”, online www.marinecorpstimes.com/news/your-marine-corps/2018/09/28/here-is-the-current-checklist-for-marine-corps-simulations-training/, accesat în 16.05.2020.
11. L3Harris Technologies delivers ENVG-B systems to US Army, online <https://asc.army.mil/web/portfolio-item/enhanced-night-vision-goggle-envg-b/>, accesat în 17.05.2020.
12. Maj. Michael J. Mic MARTIN, Air Force Maj. Stacey R. Kidd and Navy Lt. Cmdr. Christopher B. Landis, „5G Technology: Improved Capabilities Enable Joint Logistics for the Future Joint Force”, online www.army.mil/article/234375/5g-technology-improved-capabilities-enable-joint-logistics-for-the-future-joint-force, accesat în 16.05.2020.
13. Report - „Wireless Connectivity Fuels Industry Growth and Innovation in Energy, Health, Public

- Safety, and Transportation”, online <https://www.ctia.org/news/deloitte-wireless-connectivity-fuels-industry-growth-and-innovation>, accesat în 17.05.2020.
14. The 3rd Generation Partnership Project, online www.3gpp.org, accesat în 17.05.2020.
15. WOLFE Frank, „Pentagon Seeks Ramp Up in 5G Investment, What Does it Mean for Military Avionics?”, online www.aviationtoday.com/2020/02/14/pentagon-wants-ramp-investment-5g/, accesat în 17.05.2020.
16. „Who & How: Making 5G NR Standards - Understanding Key Features of 5G NR Standards and Samsung’s Contribution”, online www.samsung.com/global/business/networks/insights/white-paper/who-and-how_making-5g-nr-standards/, accesat în 17.05.2020.
17. WELDON Marcus: ‘5G will enable a new era of productivity and economic growth’, online <https://blogs.lse.ac.uk/businessreview/2019/11/12/marcus-weldon-5g-will-enable-a-new-era-of-productivity-and-economic-growth/>, accesat în 17.05.2020.
18. DF-17, online <https://en.wikipedia.org/wiki/DF-17>, accesat în 17.05.2020.
19. Missile Defense, online <https://www.raytheon.com/capabilities/missile-defense>, accesat în 17.05.2020.
20. <https://twitter.com/billieflynn>, accesat în 17.05.2020.

¹ Qualcomm – companie americană de echipamente semiconductoare și de telecomunicații; de asemenea, compania proiectează, dezvoltă și comercializează produse și servicii de telecomunicații.

² Declarația Reuniunii NATO la Nivel Înalt, <https://www.mae.ro/node/51012>

³ HD – High Definition, se referă la rezoluția displayurilor echipamentelor și implicit la calitatea imaginii. Standardul HD 1080p are rezoluția de 1920x1080px.

⁴ COP – common operational picture, un instrument de planificare și execuție ce afișează integrat informații esențiale despre trupele proprii din toate categoriile de forțe, dar și date despre infrastructură, puncte obligatorii de trecere, raioane nefavorabile etc.

⁵ Mach reprezintă raportul dintre viteza unui obiect care se deplasează prin aer sau fluid oarecare și viteza sunetului în mediul respectiv; conversia din km/s în Mach se face astfel: viteza în km/s înmulțită cu 2,915252.

⁶ Defense Advanced Research Projects Agency, agenție a Departamentului Apărării al Statelor Unite care are rolul de a dezvolta noi tehnologii pentru forțele armate.

⁷ Tactical Boost Glide, un proiect comun DARPA și USAF, de dezvoltare a vehiculelor cu viteze supersonice.

⁸ Common-Hypersonic Glide Body – Vehicul (corp) comun de planare hipersonică.

⁹ <https://twitter.com/billieflynn>, pagina de Twitter a pilotului de încercare pe F-35 Lightning II, Billie Flynn.

¹⁰ Future combat system – Sisteme de luptă viitoare.

¹¹ „Wireless Connectivity Fuels Industry Growth and Innovation in Energy, Health, Public Safety, and Transportation”, Deloitte.

¹² Marcus Weldon, președinte al Nokia Bell Labs.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

*Silviu SAFTA**

Abstract

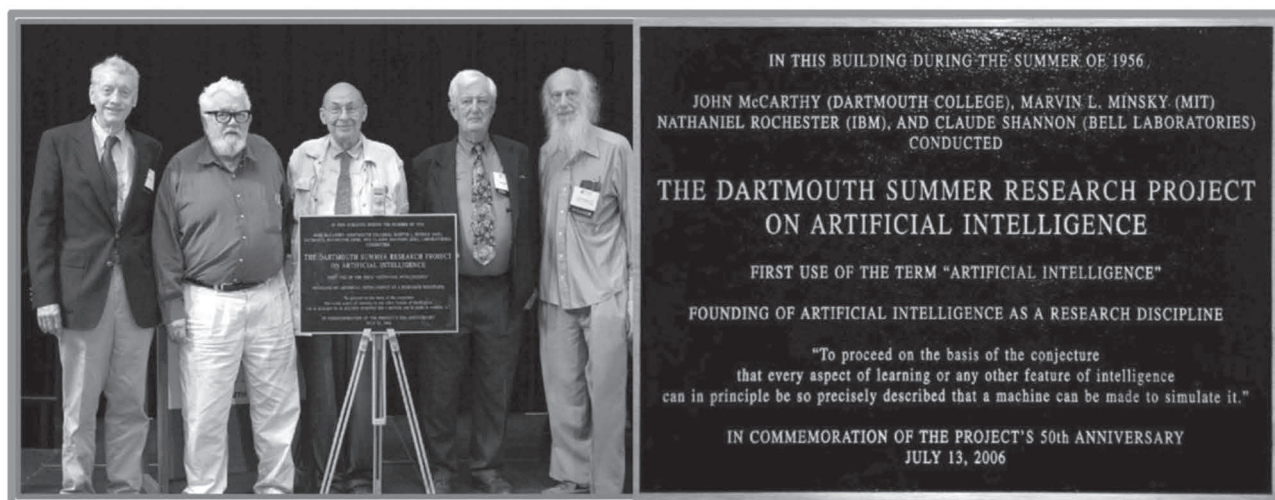
In the past years, we are witnessing an exponential increase of systems and devices that are changing both the society we live in and the military infrastructures. While traditional offensive and defensive military equipments are still of interest, a major focus is directed towards the integration of artificial intelligence, especially when talking about intelligent machines, nanotechnology or automated systems that are also being used by armed forces. The combination of the Internet, mobile devices, data analytics systems, drones, artificial intelligence and cloud technology will enable security and defense organizations to develop their capabilities to address and respond the threats. The challenge for security and defense organizations will be to develop and adapt these technologies to the speed with which they are developed in the private sector.

Keywords: *artificial intelligence, artificial intelligence system, security, technology, cyber space, development.*

Istoria a demonstrat că „războaiele au fost câștigate de taberele mai bine instruite, care exploatează capabilitățile armelor și echipamentelor din dotare, au lideri capabili și sunt motivate, iar omenirea a realizat potențialul pe care îl are binomul om-mașină în obținerea unui avantaj competitiv. În câmpul de luptă modern inteligența artificială învață, alături

de operatorii umani, cum să preia controlul mijloacelor blindate de luptă”¹.

Conceptul de inteligență artificială și domeniul de cercetare asociat acesteia au apărut în anul 1956, când profesorul american John McCarthy, cu ocazia prezentării primului proiect de inteligență artificială „*Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence*”, a concentrat eforturile

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

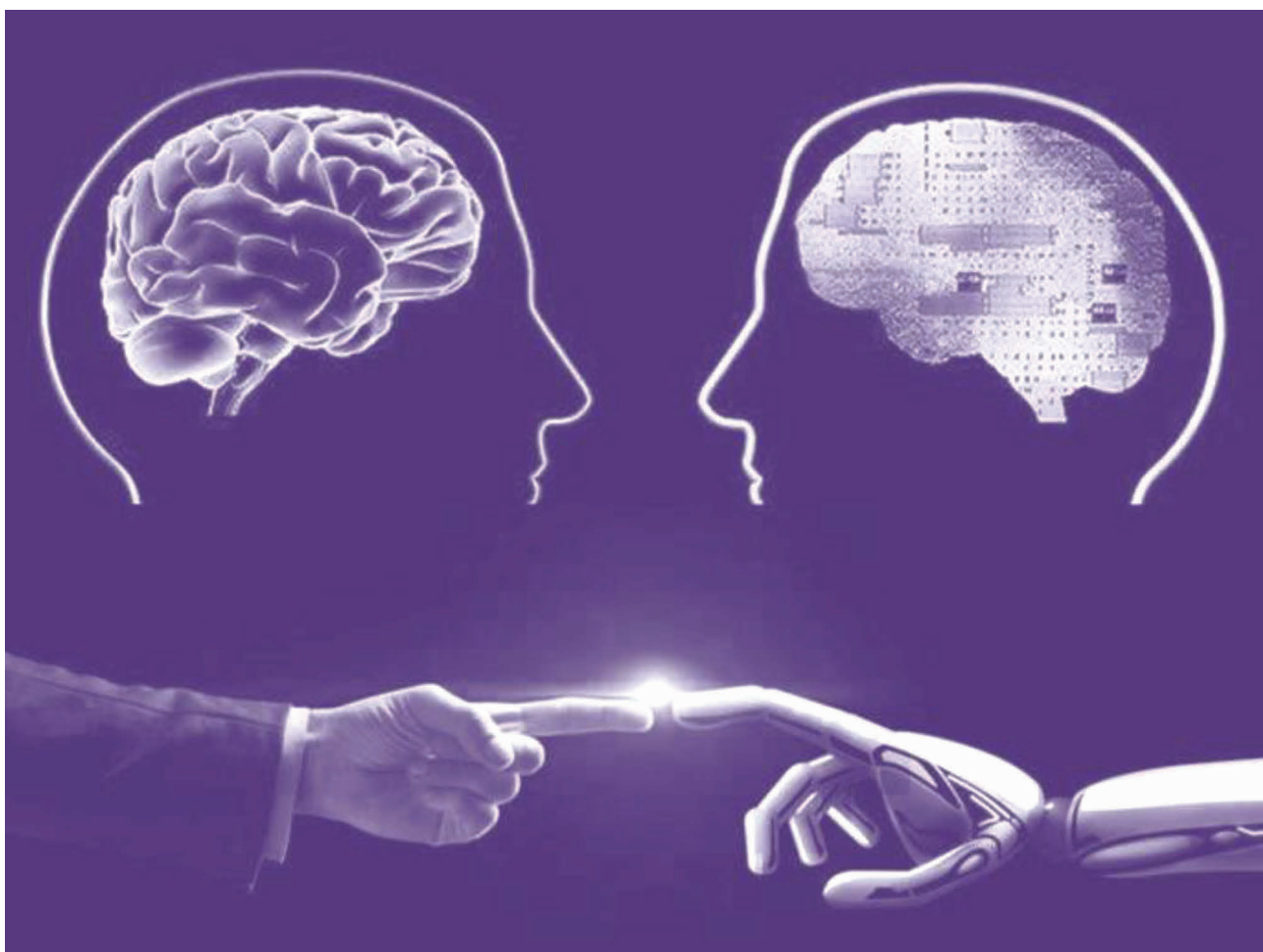
unei mici comunități de informaticieni. Ulterior, cercetarea în domeniul inteligenței artificiale a evoluat atât la nivel academic, cât și în cadrul corporațiilor producătoare de soluții în domeniul tehnologiei informației².

Depășind etapa reglementărilor domeniului sau a clarificărilor conceptuale, anumite companii au folosit inteligența artificială în produsele și serviciile lansate, pe scară largă, în ultimii ani. Deși efortul și investițiile semnificative în domeniul tehnologiei informației sunt orientate către creșterea productivității în diverse sectoare economice, companiile din domeniul securității cibernetice au identificat oportunitatea utilizării algoritmilor inteligenți pentru optimizarea soluțiilor oferite. Astfel, creșterea în complexitate și volum a amenințărilor cibernetice a stat la baza nevoii de a identifica noi soluții de gestionare a acestora, capabilitățile actuale de automatizare a detecției și răspunsului în domeniu, oferite de produsele de pe piață, nefiind posibile fără „*inteligenta*” din spatele acestora³.

Dezvoltarea procesului de cercetare în domeniul inteligenței artificiale

În scopul obținerii și menținerii unor avantaje competitive în competiția militară dintre ele, entități și state se întrec în cercetarea, dezvoltarea, testarea și dotarea forțelor militare cu noi sisteme de armament ce integrează inteligența artificială, care ar permite operatorilor să se concentreze pe sarcinile importante, fără a-și mai epuiza energia asupra executării unor funcțiuni mai simple și repetitive⁴.

Ascensiunea tehnologiei oferă posibilități de a promova o automatizare tot mai ridicată a sistemelor analitice și de comunicații. Dar, în același timp, creează și noi vulnerabilități care vor genera dificultăți sistemelor de securitate și organizațiilor de apărare, la o scară fără precedent.⁵ Dacă oamenii sunt responsabili de luarea deciziilor, efectuând judecăți, exprimându-și preferințele și manifestând empatie, adaptându-se astfel la diferite situații, tehnologiile sunt responsabile doar de efectuarea calculelor,

comparând și aplicând raționamente logice, gestionând și prelucrând, cu o viteză foarte mare, cantități uriașe de date fără a se epuiza, cu certitudine maximă, dar neluând în calcul contextele.

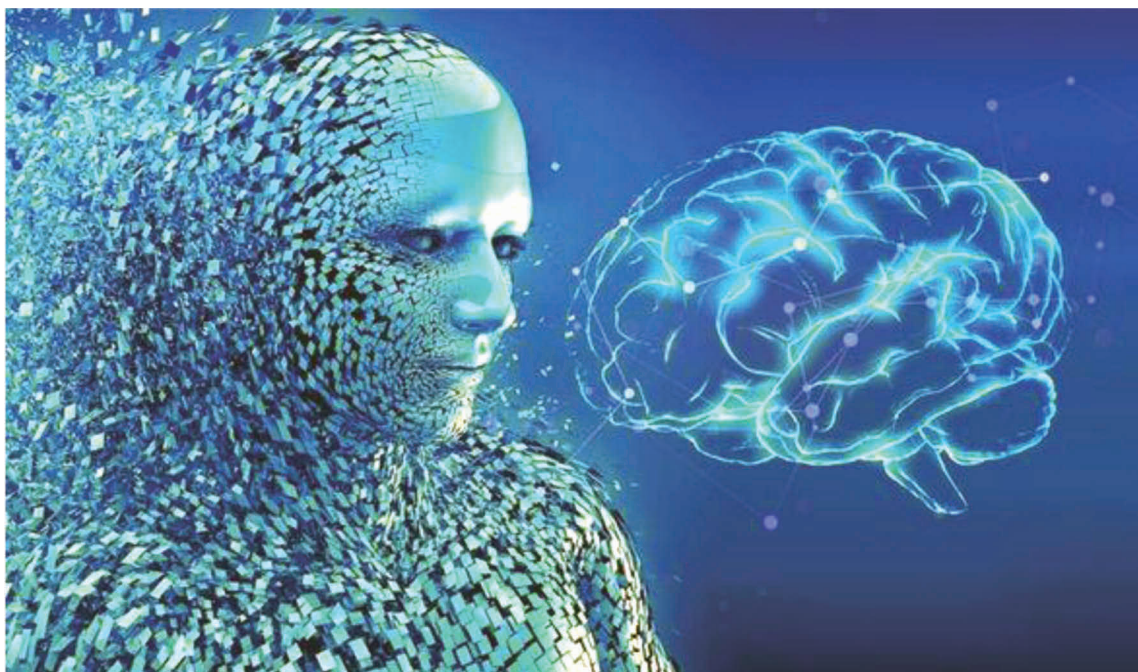
Referitor la ritmul dezvoltării inteligenței artificiale în raport cu cea umană, în privința îndeplinirii anumitor sarcini, în prezent sunt semnale, din ce în ce mai evidente, că **tehnologia devansează inteligența umană**. Cu toate acestea, nimeni nu poate garanta că aceasta va atinge nivelul de superinteligență, dezvoltând conștientă și inteligență⁶.

Potrivit profesorului american Anthony Pfaff, una dintre provocările viitorului apropiat pentru domeniul securității o constituie utilizarea sistemelor militare autonome. Acesta susținea că „platformele de inteligență artificială pot reprezenta provocări la adresa legilor războiului și normelor asociate cu războiul”⁷, deoarece, fiind vorba de mașini, nu sunt responsabile pentru acțiunile lor, orice încălcare comisă neputând fi sancționată, în ciuda faptului că acestea iau, de fapt, decizii de viață și de moarte.

Inteligența umană reprezintă calitatea care se bazează pe abilitățile de a învăța din experiență, de a se adapta, de a înțelege și a trata concepte abstracte, de a folosi cunoștințele pentru a manipula mediul înconjurător, precum și de a rezolva problemele cognitive.

Pe de altă parte, inteligența artificială este o ramură a științei informatice care are ca scop crearea de mașini inteligente, devenind o parte esențială a industriei tehnologice și nu numai. Problemele de bază ale inteligenței artificiale sunt programarea computerelor pentru anumite trăsături, precum cunoștințe, raționament, rezolvarea problemelor, percepție, învățare și planificare. Astfel, mașinile pot acționa și reacționa ca oamenii, dacă au și primesc informații referitoare la tot ceea ce ne înconjoară. De aceea, inteligența artificială trebuie să aibă acces la obiecte, categorii, proprietăți și relații între ele pentru a implementa ingineria cunoașterii.

Inteligența artificială este cunoscută în prezent ca *narrow AI* (sau *weak AI*), deoarece a fost concepută cu scopul de a îndeplini sarcini restrânse, precum recunoaștere facială, căutări pe Internet sau conducerea unui autoturism. Cu toate acestea, obiectivul pe termen lung al cercetătorilor este de a crea *general AI* (*AGI*, *strong AI* sau inteligență artificială generală). În timp ce *narrow AI* poate depăși performanța omului, indiferent de sarcinile sale specifice, *AGI* ar avea în viitor capacitatea de a depăși omul la aproape toate sarcinile cognitive. *AGI* este un sistem artificial inteligent cu abilități cognitive umane generalizate, astfel încât atunci când îi este prezentată o sarcină necunoscută are suficientă inteligență pentru a găsi o soluție⁸.

Pe termen scurt, obiectivul de a menține un impact benefic al inteligenței artificiale asupra societății motivează cercetarea în mai multe domenii, de la cele economice până la subiecte tehnice, cum sunt verificarea, validarea, securitatea și controlul. Pe termen mediu și lung, trebuie abordată ipoteza în care obiectivul realizării așa-numitei inteligențe artificiale puternice va fi atins.

Impactul inteligenței artificiale în domeniul militar

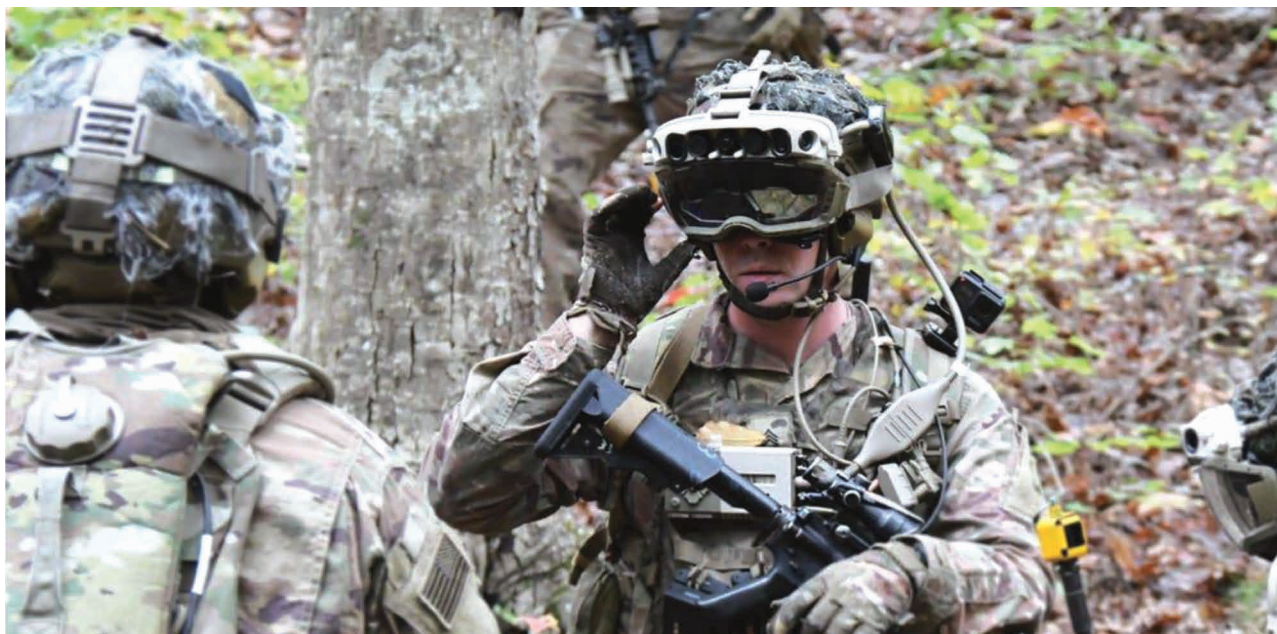
Dezvoltarea unor noi tehnologii revoluționare poate genera soluții în eradicarea războiului, bolilor, sărăciei, chiar mortalității și, astfel, obținerea unei inteligențe artificiale puternice ar putea fi cel mai important eveniment din istoria omenirii. Unii experți au avertizat, însă, că o astfel de revoluție tehnologică ar putea fi și ultima pentru specia umană, dacă nu va exista certitudinea că obiectivele urmate de inteligența artificială nu vor fi întotdeauna aceleași cu obiectivele omenirii.

Există sceptici care susțin că omenirea nu va reuși niciodată să obțină un sistem inteligent puternic, precum sunt și unii care sunt convinși că apariția acestuia va fi în mod garantat benefică sau, dimpotrivă, că va însemna sfârșitul omenirii. Însă majoritatea oamenilor de știință sunt de acord că o inteligență artificială superinteligentă, chiar și dacă ar deveni conștientă, nu va ajunge

să manifeste emoții umane, precum dragostea sau ura, nu va fi empatică și nu ar exista niciun motiv pentru care ar deveni în mod intenționat benefică sau malefică. În context, se prefigurează două scenarii care ar putea descrie modul în care inteligența artificială poate deveni o amenințare pentru omenire⁹.

În primul scenariu, un sistem artificial inteligent puternic este programat să execute o acțiune cu impact devastator, precum armele autonome, care se bazează pe sisteme programate să ucidă și care, în posesia unei persoane rău intenționate, pot provoca distrugerii în masă. Mai mult, o cursă a înarmării cu arme inteligente poate duce la un război între sisteme inteligente, care ar produce numeroase victime. Pentru a evita escaladarea unui conflict și pentru a accentua funcția de descurajare a unui astfel de arsenal, armele ar fi proiectate astfel încât să fie dificil de declanșat.

În al doilea scenariu, un sistem artificial inteligent ar putea fi programat să facă ceva benefic, dar poate dezvolta o metodă distructivă de a atinge respectivul obiectiv, în ideea scopului care scuză mijloacele. Acest lucru poate fi probabil dacă nu se reușește alinierea perfectă a obiectivelor programate în mediul artificial cu propriile obiective, ceea ce devine cu atât mai greu cu cât sistemul de inteligență artificială este mai performant¹⁰.

Cercetările din domeniu au demonstrat progrese tehnice semnificative în ultimii ani, mai repede decât se anticipase, tendințele fiind ca acest progres să continue, chiar în mod accelerat. Astfel, capacitățile existente în inteligență artificială au devenit un potențial semnificativ pentru securitatea națională, tehnologia de învățare a mașinilor existente fiind capabilă să permită un grad ridicat de automatizare în activitățile cu forță de muncă intensă, precum analiza imaginilor prin satelit și apărarea cibernetică.

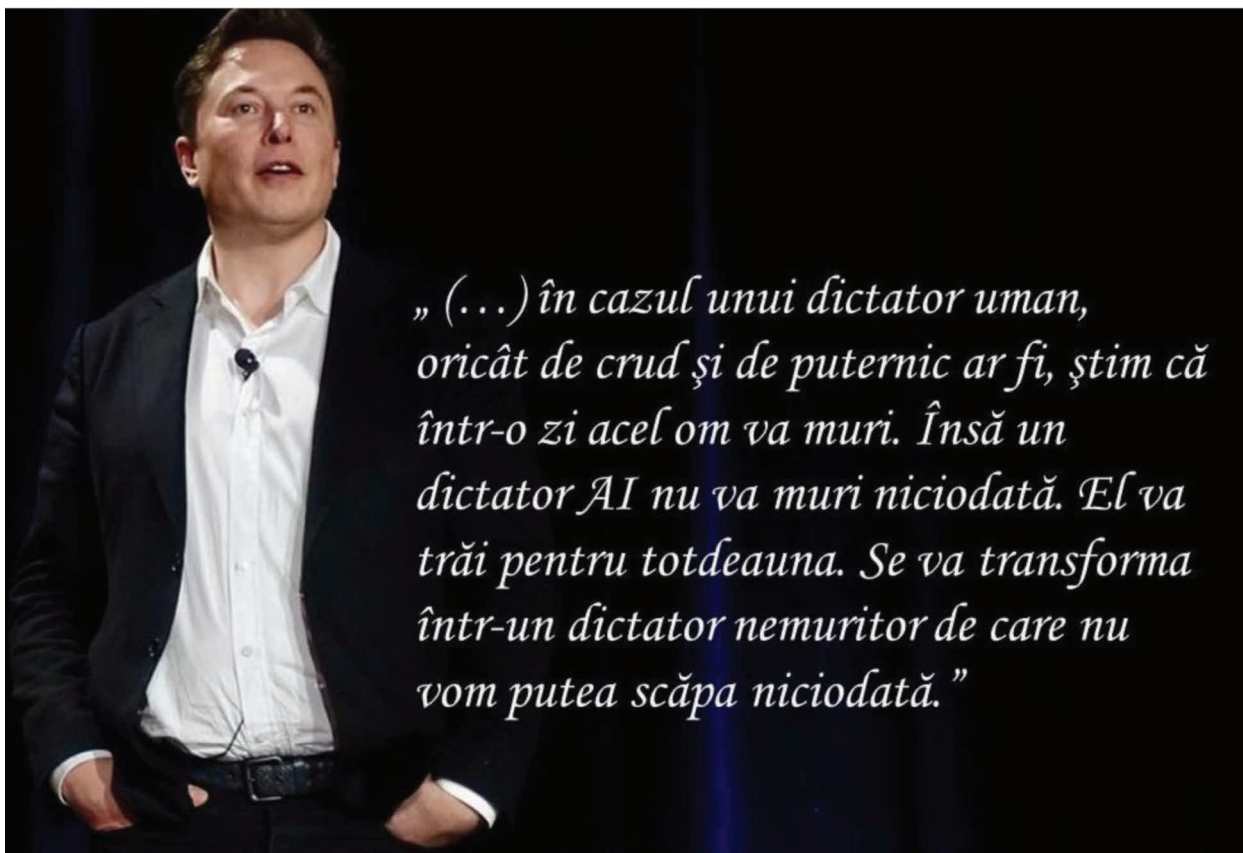
În domeniul militar, oamenii au fost întotdeauna incluși în procesul de luare a deciziei, în inițierea, planificarea, pregătirea, organizarea, executarea și evaluarea ulterioară a fiecărei acțiuni militare, iar preocuparea de a avea în permanență omul în mijlocul acestui proces rămâne de strictă actualitate. Deși se fac eforturi de a profita din plin de avantajele utilizării inteligenței artificiale în domeniul militar, se dorește păstrarea responsabilității comandanților, care vor trebui să decidă în ceea ce privește utilizarea sau nu a mașinilor, exercitând astfel autoritatea de comandă-control.

Cercetările viitoare în inteligență artificială au potențialul de a oferi o tehnologie revoluționară pentru securitatea națională, la fel cum au fost armele nucleare, aeronavele, computerele și biotehnologia. Fiecare dintre aceste tehnologii au produs schimbări semnificative în strategia, organizarea, prioritățile și resursele alocate comunității de securitate națională. Cercetările arată că progresele viitoare în AI vor avea cel puțin același impact¹¹.

Concluzii

Rapiditatea cu care se desfășoară cercetările în domeniul inteligenței artificiale vor afecta securitatea națională, determinând schimbarea în ceea ce privește superioritatea militară, superioritatea informațională și cea economică, iar implementarea lor în aceste domenii se preconizează a fi destul de rapidă. Pentru superioritatea informației, element cheie pentru orice agenție sau serviciu de intelligence, inteligența artificială va spori dramatic capacitățile pentru colectarea și analiza datelor, dar și pentru crearea acestora.

Diverse personalități din sfera academică sau din domeniul economico-tehnologic

și-au exprimat deseori îngrijorarea cu privire la riscurile asociate sistemelor artificiale superinteligente. De exemplu, Elon Musk, implicat în cercetare și inovare tehnologică de ultimă generație, avertiza că dezvoltarea sistemelor artificiale inteligente ar putea duce la apariția unui „dictator nemuritor” (*immortal dictator*). Acesta ar putea reprezenta încununarea unuia dintre cele mai sumbre scenarii, dacă dezvoltarea inteligenței artificiale va continua fără o reglementare corespunzătoare.

Acesta declara că „ne îndreptăm rapid spre apariția unei superintelențe artificiale care va depăși cu mult orice inteligență umană. Și cred că acest lucru este destul de evident. Dacă o companie sau un grup mic de oameni reușește să dezvolte o superintelență artificială, ar putea prelua controlul asupra întregii lumi. (...) Cel puțin, în cazul unui dictator uman, oricât de crud și de puternic ar fi, știm că într-o zi acel om va muri. Însă un dictator AI nu va muri niciodată. El va trăi pentru totdeauna. Se va transforma într-un dictator nemuritor de care nu vom putea scăpa niciodată”¹².

Bibliografie

1. ANASTASIU Mihnea, „Mega tendințele globale generează provocări pentru climatul de securitate și industria de apărare, avertizează PwC”, accesat pe https://www.pwc.ro/en/press_room/assets/2016/Defence%20megatrends-ro.pdf.
2. BĂLU Codruț, Tatu Simona, Aruștei Simona, „Retrospectivă 2018. Beneficiile și riscurile inteligenței artificiale (analiză)”, accesat pe <https://www.agerpres.ro/stiintatehnica/2018/12/12/retrospectiva-2018-beneficiile-si-riscurile-inteligenței-artificiale-analiza--226348>.
3. BREBEANU Silviu-Dorin, „Bătălia algoritmilor. Sisteme de apărare cibernetică”, accesat pe <https://intelligence.sri.ro/batalia-algoritmilor-sisteme-de-aparare-cibernetica/>.
4. ILIE Daniel, „Inteligența artificială învață, alături de operatorii umani, cum să preia controlul mijloacelor blindate de luptă în câmpul de luptă modern”, accesat pe <https://monitorulapararii.ro/inteligența-artificială-învață-alături-de-operatorii-umani-cum-să-preia-controlul-mijloacelor-blindate-de-luptă-in-câmpul-de-luptă-modern-1-24805>.

5. OLTEANU Mircea, „Monitorul Apărării – Interviu cu dr. Anthony Pfaff: Atrocitățile comise de sisteme de arme controlate de inteligența artificială riscă să rămână nesancționate”, accesat la <https://www.mediafax.ro/externe/monitorul-apararii-interviu-cu-dr-anthony-pfaff-atrocitatile-comise-de-sisteme-de-arme-controlate-de-inteligenta-artificiala-risca-sa-ramana-nesanctionate-18103419>.
6. SOARE Cristian, „Inteligența artificială și impactul asupra activității de intelligence”, accesat la https://www.defenseromania.ro/inteligenta-artificiala-si-impactul-asupra-activitatii-de-intelligence_603176.html.
7. „Do You Trust This Computer?”, regizat de Chris Paine, accesat pe https://www.youtube.com/watch?v=aV_IZye14vs&t=3977s.

¹ Daniel Ilie, „Inteligența artificială învață, alături de operatorii umani, cum să preia controlul mijloacelor blindate de luptă în câmpul de luptă modern”, accesat pe <https://monitorulapararii.ro/inteligenta-artificiala-invata-alaturi-de-operatorii-umani-cum-sa-preia-controlul-mijloacelor-blindate-de-lupta-in-campul-de-lupta-modern-1-24805>, în 12.11.2020.

² Brebeanu Silviu-Dorin, „Bătălia algoritmilor. Sisteme de apărare cibernetică”, accesat pe <https://intelligence.sri.ro/batalia-algoritmilor-sisteme-de-aparare-cibernetica/>, în 12.11.2020

³ Idem.

⁴ Daniel Ilie, *op.cit.*

⁵ Anastasiu Mihnea, „Megatendențele globale generează provocări pentru climatul de securitate și industria de apărare, avertizează PwC”, accesat pe https://www.pwc.ro/en/press_room/assets/2016/Defence%20megatrends-ro.pdf, în 12.11.2020.

⁶ Daniel Ilie, *op.cit.*

⁷ Mircea Olteanu, „Monitorul Apărării – Interviu cu dr. Anthony Pfaff: Atrocitățile comise de sisteme de arme controlate de inteligența artificială riscă să rămână nesancționate”, accesat la <https://www.mediafax.ro/externe/monitorul-apararii-interviu-cu-dr-anthony-pfaff-atrocitatile-comise-de-sisteme-de-arme-controlate-de-inteligenta-artificiala-risca-sa-ramana-nesanctionate-18103419>, în 12.11.2020.

⁸ Cristian Soare, „Inteligența artificială și impactul asupra activității de intelligence”, accesat pe https://www.defenseromania.ro/inteligenta-artificiala-si-impactul-asupra-activitatii-de-intelligence_603176.html, în 12.11.2020.

⁹ Codruț Bălu, Simona Tatu, Simona Aruștei, „Retrospectivă 2018. Beneficiile și riscurile inteligenței artificiale (analiză)”, accesat pe <https://www.agerpres.ro/stiintatehnica/2018/12/12/retrospectiva-2018-beneficiile-si-riscurile-inteligentei-artificiale-analiza--226348>, în 12.11.2020.

¹⁰ Idem.

¹¹ Cristian Soare, *op.cit.*

¹² Documentarul „Do You Trust This Computer?”, regizat de Chris Paine, accesat pe https://www.youtube.com/watch?v=aV_IZye14vs&t=3977s, în 12.11.2020.

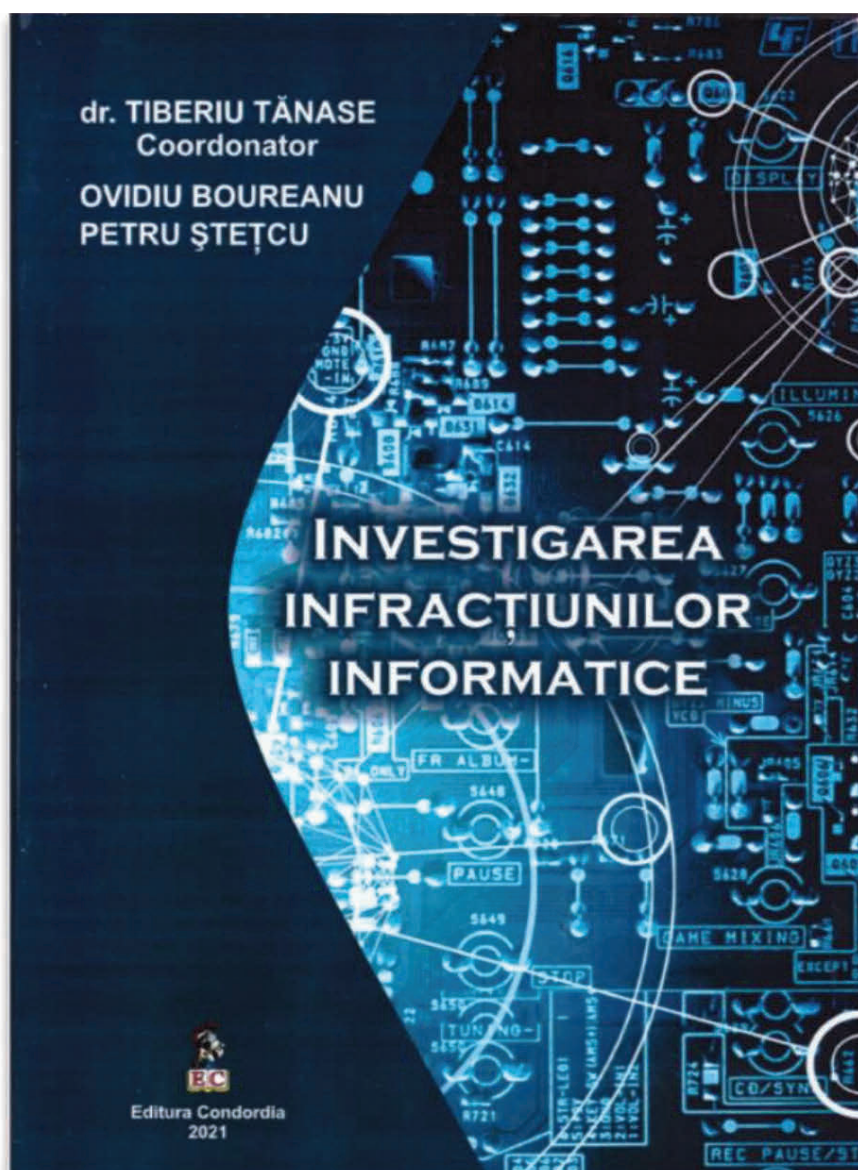
Recenzie

„Investigarea infracțiunilor informatice”

Coordonator: Tiberiu Tănase

Autori: Ovidiu BOUREANU, Petru ȘTEȚCU

Editura Concordia 2021

Lucrarea, întinsă pe 760 de pagini, tratează întregul spectru de teme, fapte și problematici judiciare extrase din plaja largă a infracțiunilor informatice, astăzi tot mai întinsă, din cauza extinderii globale a tehnologiei digitale.

Sunt abordate teme precum sistemul informațional și sistemul informatic, istoria și evoluția mediilor de stocare a informațiilor, a rețelelor informatice, a cardurilor de credit, a bancomatelor, a virusilor și antivirurilor informatici. Este tratată, din perspectivă normativă, criminalitatea informatică, cercetarea științifică a criminalității informatice, evoluția normelor juridice naționale și internaționale în domeniul infracțiunilor informatice. Autorii se apleacă atent către raportul dintre criminalitatea informatică și criminalitatea organizată, cu derivatele sale, extrem de periculoase, în planul social și cel al apărării, securității

și ordinii publice, precum: pornografia infantilă prin Internet, pirateria digitală în mediul on-line, spionajul, tehnologia informatică utilizată în serviciile de intelligence, spațiul cibernetic - zonă de acțiune pentru spionaj și sabotaj.

Pe măsură ce ne aplecăm mai adânc în lectura cărții, luăm contact cu unele abordări extrem de interesante, captivante chiar, pentru că intrăm pe tărâmul confruntărilor asimetrice, unele dintre acestea desfășurate în vecinătatea frontierelor românești, așa cum a fost agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei, căreia i s-a luat Crimeea cu șapte ani în urmă (2014): terorismul cibernetic, războiul asimetric și disimetric. Apoi, autorii continuă să ne introducă, subtil, în lumea unor fapte infracționale grave, care au deschis capitole întregi, noi, în investigația polițienească a infracțiunilor informatice: criminalistica digitală, metodele criminalistice în cercetarea infracțiunilor informatice, tehnica criminalistică întrebuițată în cercetarea infracțiunilor, psihologia infractorului informatic, incriminarea legală a infracțiunilor informatice, incriminarea infracțiunilor informatice în dreptul comparat, investigarea infracțiunilor informatice, prevenirea și combaterea criminalității informatice, cooperarea instituțională în prevenirea și combaterea criminalității informatice, cooperarea internațională privind criminalitatea informatică.

De asemenea, cartea mai cuprinde practica judiciară relevantă în materia infracțiunilor împotriva comerțului electronic, acestea din urmă reglementate de Legea nr. 365/2002 privind comerțul electronic, în materia infracțiunilor contra confidențialității și integrității datelor și sistemelor informatice, precum și a infracțiunilor informatice prevăzute de Titlul III al Legii nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției.

Cartea, care abundă în informație de specialitate, pe direcția infracționalității informatice și a combaterii acesteia, ne dezvăluie acele spețe care subliniază faptul că în cazul infracțiunilor informatice jurisprudența se îmbogățește cu noi cazuri în ceea ce privește unele chestiuni de drept, de acum unitare, referitoare la încadrarea juridică a faptelor.

Problemele prezentate, descrise și analizate, pe linia investigării infracționalității informatice, sunt destul de variate și sunt legate de falsificarea, punerea în circulație și deținerea de echipamente în vederea falsificării, precum și a utilizării instrumentelor de plată electronică falsificate, efectuarea de operațiuni financiare frauduloase și acceptarea la plată a acestora, interferența fără drept cu un sistem informatic, alterarea sau transferul neautorizat de date dintr-un sistem informatic într-un alt sistem informatic, falsul informatic în vederea realizării de fraudă informatică, pornografia infantilă prin rețele sociale și sisteme informatice, precum și unele aspecte procesuale referitoare la competență, administrarea de probatoriu, latura civilă, elementele de individualizare, descrierea pericolului social al faptei. Sub lupa autorilor ni se dezvăluie modul cum sunt incriminate unele fapte comise împotriva confidențialității, integrității și disponibilității datelor și sistemelor informatice sau cele referitoare la atingerile aduse proprietății intelectuale și drepturilor conexe.

O atenție deosebită este acordată prevenirii și combaterii criminalității informatice, prin cooperare și conlucrarea instituțională strânsă, atât în plan intern, cât și extern, întrucât criminalitatea informatică a depășit de mult granițele politice ale statelor. Este evidențiat faptul că o politică penală de succes în prevenirea criminalității informatice trebuie să țină seama de legislația penală în vigoare privind sistemul de sancțiuni aplicate delincvenților, întărirea instituțiilor specializate de prevenire și control social specializat împotriva criminalității, și de o puternică reacție a societății față de crimă și criminalitate. Orice măsură întreprinsă în sensul limitării viitoare a acestui fenomen este necesară și binevenită.

Din lectura ultimilor capitole desprindem faptul că România și-a creat un cadru normativ destul de încheșat, cu multe prevederi legale, menționate în legi speciale, care reglementează fapte antisociale legate de sistemele informatice ori societatea informațională în întregul ei. Dispozițiile cu caracter penal ne arată că există un cadru legal ferm, coerent și armonizat cu

dispozițiile internaționale în domeniu. Constatăm că s-au creat suficiente mijloace legale de a se asigura o protecție efectivă și fermă a valorilor sociale din acest domeniu al informaticii, realizându-se scopul prevenției generale și al stopării săvârșirii oricăror infracțiuni.

Din analiza datelor referitoare la criminalitatea informatică, lucrarea de față, plină de informații de mare valoare documentară, ne evidențiază, în același timp, unele tendințe de evoluție în viitor.

În primul rând, infracțiunile informatice sunt pe un trend crescător, s-au internaționalizat, produc pagube inimaginabile în plan financiar și pot fi săvârșite oricând, în orice timp și anotimp, în orice regiune a globului și de către orice persoană, putând să atingă toate persoanele care lucrează în sistemele informatice sau dețin aparatură informatică. Deținerea de sisteme informatice nu mai constituie apanajul doar al mediilor științifice, militare, informative - operative și guvernamentale, ci sunt disponibile tuturor, ca urmare a creșterii performanțelor sistemelor, corelată cu accesul unui număr mare de cumpărători pe fondul reducerii prețurilor de achiziționare.

În al doilea rând, infracțiunile informatice au un caracter tot mai dinamic, tot mai mobil, tot mai internaționalizat. Noua tehnologie 5G deține cel mai avansat și eficient sistem din punctul de vedere al reducerii interferențelor între stații și al alocării resurselor de spectru. Un singur exemplu: telefoanele mobile și cele de tip smart reprezintă adevărate computere performante de buzunar, ușor manevrabile și accesibile tuturor, adică pentru orice persoană interesată de accesul la informație. Sistemul 5G face saltul la următorul nivel de informare, adică accesul la viteze mai mari de manipulare de date și capacitatea extinsă de a primi mai multe date și informații în același timp. Procesarea electronică a datelor devine din ce în ce mai convergentă și mai interferentă cu domeniul telecomunicațiilor din „satul global”. Infracțiunile informatice vor crește, se vor perfecționa și vor fi comise prin intermediul rețelelor performante de telecomunicații. Vor spori acțiunile și atacurile teroriste din universul digital - cyberterorismul.

În al treilea rând, site-urile de socializare și rețelele aferente constituie cel mai rapid și eficient mijloc de comunicare, adeseori criptat, pentru grupările crimei organizate și teroriste, care, de la o vreme, au devenit simbiotice și pot acționa eficient în orice punct al Planetei, prin acțiuni simultane. Ele vor avea suficientă capacitate de a atrage atenția presei internaționale asupra acțiunilor lor, uneori politice, prin același sistem informatic, menținând trează în spațiul public panica și frica. Teroriștii obțin succese imediate în acțiunile lor, realizând elementul surpriză, deoarece sistemele moderne informatice permit o mai bună conspirativitate a acțiunilor, o mai mare anonimitate a decidenților acțiunilor, favorizată și de rețelele informatice performante, globale, ce permit metode sofisticate de criptare a transmiterii mesajelor prin intermediul acestora, asociate cu imposibilitatea agențiilor de informații cu responsabilități în domeniul antiterorist și a forțelor de ordine și siguranță publică de a controla fluxul și schimbul de informații operative dintre grupările crimei organizate, inclusiv ale celor cu caracter transnațional.

În al patrulea rând, lucrarea de față ne avertizează că infracțiunile informatice prezente în universul digital devin din ce în ce mai periculoase, mai prezente, mai sofisticate și mai frecvente. Societatea informațională, în plină evoluție, depinde din ce în ce mai mult de rețelele informatice globale. Existența umană, pornită pe noul drum al viitorului, va fi însoțită, în mod obișnuit, de sisteme informatice superperformante. Ca o consecință, atacurile prin intermediul și asupra acestor sisteme se vor înmulți și se vor perfecționa, obligând specialiștii investigatori ai infracționalității informatice să se înscrie într-o permanentă cursă a upgradării și updatării profesiei lor, una dintre cele mai dificile și mai riscante.

Cartea autorilor Ovidiu Boureanu și Petru Ștețcu, coordonată de un cunoscut specialist în Intelligence, Tiberiu Tănase, merită a fi mai mult studiată decât lecturată, pentru că întreg conținutul acesteia integrează o multitudine de discipline și domenii de lucru noi, altădată adevărate utopii.

Vorbim de o carte conținând cantități pletorice de informații, o carte de căpătâi pentru un registru larg de cititori obișnuiți, dar, în mod special, lucrarea se adresează instituțiilor de forță ale statului român, precum și tuturor celor responsabili de combaterea criminalității informatice: ofițeri de informații din cadrul comunității informative românești, polițiști investigatori ai criminalității organizate, magistrați, avocați, psihologi, cercetători științifici, studenți, o carte care deschide o uriașă fereastră către lumea complexă de mâine, complet restructurată sub toate aspectele: de la economie la educație, de la contractele sociale la alte condiții de muncă, de la apărare până la securitate, de la justiția independentă la ordinea și siguranța publică a cetățeanului.

Această lucrare bine documentată, completează, în chip fericit, o suficientă bază de date a domeniului, adusă la zi, o bază atât de necesară tuturor combatanților angrenați în lupta contra criminalității informatice naționale și transnaționale, o amenințare devenită, astăzi, un tot mai evident pericol social greu de stăpânit.

Gl. bg. dr. Stan Petrescu

